

Franckesche Stiftungen zu Halle

Dissertatio Inauguralis De Veterum Et Recentiorum Obtrectationibus, Veritatem Religionis Christianae Non Labefactantibus, Immo Confirmantibus

Scharp, Jan

Duisburgi, [1799?]

VD18 13003569

Sectio III. De Recentioribus obtrectationibus, veritatem religionis Christianae confirmantibus.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-217870](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:ha33-1-217870)

SECTIO III.

De

Recentiorum obrectationibus, veritatem religionis Christianae confirmantibus.

CAPUT I.

§ I.

Eodem, quo coepimus, pede si iam pergere liceret, amplissimum et iucundissimum ingrederemur campum, cum iis scilicet congressuri, qui, subsequenti-
bus seculis, aut veritati religionis Christianae in genere, aut nonnullis Evangelicae doctrinae dogmatibus atque praeceptis, bellum indixerunt; infaustissimo quidem successu, cum aut ipsi ignavi et decepti religionem, quam aggrediebantur, minus cognoverint, aut si cognoverint, nihil tamen novi, et ad quod non centies responsum fuerit, in medium proferre potuerint. Scilicet non iis datum fuit, post frustra petitam tot Iudaeorum, et quicquid subtilissimorum tulit Graecia vel Roma Philosophorum, conatibus religionem maxime salutiferam, eandem, tot seculorum investigatione probatam, fulcitam, roboratam, novis argumentis ludricam reddere et repudiandam; et vero eodem, cum priorum temporum oblocutoribus, infortunio involuti, ipsam, quam evertere studebant, stabiliverunt veritatem, inscii quidem et inviti; cuncta tamen sic moderante Divina providentia,

tia,

ſia, ut iſtos, praviffimis ſuis praeconceptis opinionibus occoecatos, ac nimia ſuperbia efflatos nomina Chriſtiani adverſarios, ſuo ipſorum gladio iugulare et tela, quae in nos vibrant, in eorum capita retorquere, ſine maiori niſu, queamus, certiffima adorandi Sospitatoris noſtri promiffione ſecuri, nullo tempore Orci portas Eccleſiam fore ſuperaturas.

Cernit vero quilibet, quam late pateat, quem hic conſpiciendum dedi, campus, ita ut vix ad dimidiam partem creverit noſtra Diſſertatio, ſi plerumque et inſenſiffimorum pleraque modo, quae obiecerint, examinare et ad propoſitum noſtrum revocare ferret animus. Vetant hoc brevitatis leges, quas, ut ut mihi ſaepeius propoſitas, non tam neglexi, quam tranſgreſſus ſum invitus; tranſgrederer vero maiori cum pudore, ſi benevoli Lectoris patientia abuterer diutius. Abutar tamen pauliſper, cum, velis, quantum fieri poterit, contractis, ea tantum commorem, quae praecipua quidem videantur, paucis oſtenſurus, quantum per recentiorum etiam conamina perdiderit, quantum vero lucrata fuerit optima Chriſtianorum in religione cauſa. Quam in rem ea ſuppeditare ſtudebo, quae et adverſariorum *πρῶτα ψεύδη*, et in ceteris *Fonies ſolutionis* indicent, veraciſſimi et probati illius VOLTAIRII adagii memor:

Le ſecret d'ennuier eſt celui de tout dire.

Non ergo nos detineant veterum, poſt Cerinthianos, Carpocratianos et omnem Gnoſticorum familiam, aut etiam recentiorum Haereticorum ſcripta, quippe quae eodem, quo Eccleſiam infeſtabant, tempore, a Patribus et recentioribus Doctoribus refutata et exploſa, hanc adepta fuerunt fortem, ut, emortuis, cum Haereſiarcharum nominibus, ipſis erroribus, veritas Euangelica remanſerit intaminata, magisque explorata; fortem inquam cunctis Haereſibus

ira-

imminentem, cum ex Opt. Magistri promissis faustior ille dies Ecclesiae in fine dierum orietur.

Scilicet, cum ipsi harum Haeresium fautores, gravissimus etsi et foedissimis erroribus impliciti, Christianos tamen se esse gloriarentur, ac Sacrarum Litterarum reverentiam prae se ferrent, protestatione quidem actu contraria, eandem ob causam non ii sunt, cum quibus nobis hic luctandum sit, Dogmaticis potius relinquendi.

Verum enim vero, triplex nobis restat oblocutorum turba, qui aut apertius, aut simulate magis, omnem Christianam, vel etiam revelatam religionem averfantur, et, sive nova quadam revelatione a Christianorum corruptelis emendare; sive solius rationis, ut aiunt, ductu et regimine, in Naturalem quandam religionem commutare; sive denique divinandi libertatis et artis criticae larva induti, in aliam plane, quae Christiana vix dicatur, convertere studuerunt.

Hanc triplicem, variis in rebus mire inter se convenientem, Christianismo autem vero aequo consensam, adversariorum multitudinem debellaturi eandem, quam in prioribus, viam sequemur, ostensuri primo, nihil ab iis unquam prolatum, quod veritatem Religionis destruat; secundo, multa ab iisdem concessa atque tradita fuisse, quibus ea mirum in modum confirmetur. Neque tamen ampla et perpetua demonstratione, sed brevioribus quasi stricturis, ut fastidium effugiamus, rem efficere conabimur.

Priorem adversariorum familiam dico Mohammedanam, quam silentio praetermittendam non duco, cum, quia longe lateque diffusa est illorum doctrina, et Christianis, in oriente praesertim, non vero ipsi Veritati, multum detrimenti attulit; tum, quia, novam revelationem substituens, non pauca nostris Euangelis, ceterisque Sacris literis, obiecit. Denique, quia
non

non desunt inter nostri seculi Christianomachos, qui Mohammedanorum Sacra maxime commendent, quam in rem omnino conferas Doctiff. LUDEKE *Descript. Turcici Imperii*, quae et Belgico idiomate donata prodiit, lectu dignissima.

Alteram familiam dico *Deistarum*, vel etiam *Naturalistarum*, locuples adversariorum agmen, quod, sibi etsi minime constans, omnem divinam revelationem respuit.

Tertiam denique illam dico, quae nostro tempore surrexit *novae reformationis* nomine insignis, et ex Academicarum et Ecclesiarum cathedra, sive suggestu, veram et genuinam Christianismi religionem impugnat, et, mutato nomine, eandem, quam Deistae, metam petit, omnem religionem Christianam in Naturalem, vel, uti malunt, *θεοφιλανθρωπίαν* mutare gestiens. Harum ergo trium in religionem Christianam obtreccationes paucis examinando huic Dissertationi finem imponendam ducimus.

§ 2.

Ordiamur a *Mohammede*. —

Anno enim aetatis suae XL, aerae vulgaris DCXII, revelationes suas iactare coepit MOHAMMED, quamvis Mohamedismi vera initia computari solent ab *Hegira*, id est, Anno DCXXII, a. d. XVI Iulii, quo die Medinam Mecca aufugit novae religionis auctor, a Magistratu quaesitus. Atque inde novos, eosque infensissimos, hostes habuit Ecclesia, nil tale suspicata. Desaevierant enim Neronis, Domitiani, Iuliani, atque quot et quanti in Christianam religionem resurrexerant, frustranei fuerant, unde felicia quaevis sibi promittebant, qui CHRISTO nomen dederant (*Magdeb. Centur. VII. C. 2.*) cum, ecce! invadentibus Oc-

Aa

ci-

cidentem Hunnis, Bulgaris et Longobardis, Papa BONIFACIUS, ope parricidae PHOCAE, Oecumenici Episcopi titulum adeptus, Europaeam in eas adduxit angustias Ecclesiam, ut veritatis Euangelicae vestigia vix apud paucos reperires; conf. praeter FLACCHII *Catal. Test. Verit. Magdeburg. Cent. VII. C. VI. p. 365.* et ipsum BARONIUM *ad Ann. DCVI. n. 2.* — In Oriente vero (cum nemo facile rerum potiatur, nisi occasione oblata, uti observat MACHIAVEL, *Princ. C. VI. pag. 19.*) Romanum imperium sub MAURITIO et HERACLIO variis hostium incurfionibus, moribus dissolutis et intestinis dissidiis in peius ruebat. Arabia vero idololatria Koreifchitica, (de qua consulas HOTTINGER. *Hist. Orient. L. I. C. 7.*) Iudaismo et Haeresibus Nestorianis, Eutylianis, aliisque istius commatis dilacerabatur, cum novae Sectae auctor, vel potius religionis Ismaeliticae Reformator existitit MOHAMMEDES.

Hic enim *محمد* *Mohammed* (quod nomen *ἰδομωον*, *desiderium* notat) non obscuri itemmatis, e nobili Koreifchitarum gente, filius fuit ABDALLAHI ex EMINA, filia VAHEBI, nepos ABDALMOTTALEBI, Pativus habuit ABU TALEB, qui maior natu, et HAMZA et AL ABBAS, qui patre ABDALLAH iuniores; unde erratum PRIDEAUX *in Vit. MOH. p. 9.*, qui ABDALLAH filium primogenitum ABDALMOTTALEBI, et BOULAINVILLIERS, *Vie de Mohammed. p. 182.*, qui natu minimum dixit. (quem librum Germanice vertit I. A. MEDES) Ceterum noster et laudatur ab his, culpatur ab illis. Neque cum iis facimus, quibus homo audit omnium fere pessimus, neque cum iis, qui vix ulli similem illum pronunciant; vir fuit vere eximius, multa laude insignis, cui tota debet Arabia, et omnis fere oriens, quod a foedissimo idolorum cultu et infauitissima superstitione ad Unius Dei, ISMAELIS post

ABRAHAMUM Numinis, cultum et reverentiam redierit. Hanc vero gentis suae reformationem haud sine fraude peregit, revelationes sibi a coelo demissas iactans partim impostor, partim entusiastâ. Moribus luxuriosis, quod genio Gentis si aequus condones, haud tamen defendas virum ambitiosum in eo, quod ex Propheta Dux, ex Duce Rex suorum factus, et de hostibus Triumphans, immoderatae regendi cupidini, crudelitati et libidini se totum dederit, forte etiam incestuosus, si quidem vera sint, quae ex auctoritate filii ipsius ALSADEC GIAAPHER narrat MARACCIUS, in *Vita fol. 31.*, saltem in imposturis suis longe impudentior, et in debellatos praesertim Iudaeos fautor. Habeat ergo, quo culpetur Cl. RELANDUS, qui MOHAMEDEN, illiusque religionem, blandius depinxit, longe tamen iis anteponendus, qui, ab Orientalibus decepti, atro carbone omnia notarunt, eumque ex malo pessimum fecerunt. Nimius sit IO. NOMZIUS, Poëta inter Batavos haud infimae laudis, qui MOHAMMEDIS vitam, duobus Tomis divisam, egregie conscripsit; falsus tamen non est Cl. SPANHEMUS, qui, etsi nefandum impostorem eum dixerit, addit tamen, *Hist. Eccl. Sect. VII. C. VII. Lemm. 5 et 7. Id certum, naturalibus egregie dotibus instructum MUHAMMEDEM, forma praestanti, ingenio callido, moribus facietis, ac prae se ferentem liberalitatem in egenos, comitatem in singulos, fortitudinem in hostes, ac prae ceteris reverentiam divini nominis. -- Severus fuit in periuros, adulteros, homicidas, obtrectatores, prodigos, avaros, falsos testes, &c. Magnus idem patientiae, charitatis, misericordiae, beneficentiae, gratitudinis, honoris in parentes ac superiores praeco, ut et divinarum laudum.*

Hic talis ingenii, tantaeque auctoritatis Arabs rei Christianae hostis exstitit minime spernendus, eo magis, quod post viri obitum (A. DCXXXI a. d. XVI

Iunii, si SCALIGERO fides de *Emend. Temp. L. II in Additam.*, vel DCXXXIII, si ELMACINO, Aetatis LXIII, teste HOTTINGER. *Hist. Orient. L. II. C. 4.*) micum in modum crevit Mohamedismus, primo inter Saracenos, (dicti non a Rad. קרס, *furatus est*, nam ipsi hoc nomine superbiunt, sed a *Saraca*, urbe metropoli, de qua cf. PTOLOM. *Geogr. L. V. C. 17*, et STEPH. BYZANT. de *Urbibus*) sub ABUBEKIR, OMAR, OSMAN et ALI, vid. LEUNCLAV. *Annal. Turc. pag. 47.*, e quorum posteris Omniadum familia, post *Abbasidarum* genus in Califatum erectum, Hispaniam sibi vindicavit, vid. EUTROP. *Continuat. Rerum Roman. L. XXII*; dein per *Turcas*, Scythico sanguine prognatos, capto Bagdado, sub ABUTALEB TOGRULBEC, A. MLIX. LEUNCLAV. *Hist. Musulm. pag. 67.* et HOTTINGER. *Hist. Eccl. T. II. p. 422, 438*; postea per *Tartaros*, qui, duce GINCHISCHAMO, Persiam invadere, et usque ad TAMERLANEM, BAIAZETHIS flagellum, rerum potiti sunt; tandem ad summum fastigium pervenit sub OTHOMANNO Turca, qui regni Musulmannici habenas cepit, ad Annum circiter MCCC. Hinc ista contagio penetravit omnem Aegyptum, Syriam, Armeniam, Mesopotamiam, Chaldaeam, Cappadociam, Asiam minorem, Trapezuntiam, Graeciam, Insulas Maris Mediterranei et Archipelagi, Peloponnesum, Epirum, Aetoliam, Macedoniam, Slavoniam, quin et, praeter alias nationes, Scythas, Tartaros, Persas, Indos, Arabas, Aethiops &c. Conf. COTOVICIUS *Itinerar. C. I.* et ED. BEREWOOD in *Scrutin. Relig. C. III et V.* Neque ita ferro tantum et igne, vel promissis libidini blandientibus, sed et praedicatione UNIVS DEI, Creatoris et Regis universi, facile idololatria destructa, quam in rem et *Missionarios* suos in distitissimas oras emittunt, quod narrat et exemplis probat GRASSERUS in *Plaga Regia, pag. 151.* ap. HOTTINGER. *Hist. Orient. L. II. C. V. p. 281.* Hos

Hos vero, post Iudaeos et Gentiles debellatos, in hostes religionis Christianae excitavit Satanae astutia, numero insignes, et ferro tremendos, cum etiam in iis haud pauci inveniantur, qui sanctitate externa, Divini nominis reverentia, precum et ieiuniorum frequentia, charitatis exercitio indefesso, et vita civili, omni labe carente, plerosque nomine Christianos longe antecellunt; nec defuerint, nec desint etiamnum, viri literarum studio et cultu celeberrimi, quos laudat HOTTINGER. in *Analectis*, *Dissert. VI de usu linguae Arabicae*; qua laude adeo excelluerunt quondam, ut recte scribat Cl. ERPENIUS, *Orat. II. de Ling. Arab. Saraceni usque adeo fuere literis ac studiis addicti, ut solum illud Imperium plures et nobiliores Academias habuerit, quam totus unquam reliquus habuerit orbis.*

Atque ista in antecessum de hac adversariorum familia monenda duximus, iam progressuri ad Sacrum illorum volumen, ex quo, illiusque interpretibus doctissimis, quid in nostram religionem afferant, restat investigandum.

Mossemûna, vel, uti passim scribunt Europaei, *Muselmanni* dicuntur, qui sacris Mohammedicis adhaerent, a *Singulari Mossem*, quod non, ut visum plerisque, significat *vere credentes*; sed *servatos, liberatos*, a mortis scilicet periculis, quam MOHAMED minatur incredulis, quod recte observat MARTINIUS, *Lexic. Pbiol. in Voce*, et OLEARIUS *Itinerar. Persic. L. V. Cap. XXXIX. p. 676*. Hi vero cuncti summa veneratione amplectuntur librum quendam القرآن *Alcoranum*, ex articulo Arabico ال *al*, qui respondet Graeco ὁ, et Hebraeo ה, et voce قرآن *Coran*; significat vero *Liber legendus κατ' ἐξοχήν*, aut, uti malunt doctissimi quidam Arabes, a colligendo, *Collectio oraculorum*, vid.

ERPENIUS, *Not. ad Hist. IOSEPHI p. 3.* qui et dicitur الغفرتان *Alphorcan*, a فرق, *distinguere*. quia *vera a falsis distinguit*, vel potius *Sectiones*, uti Iudaei in S. S. et in Mischna *Subdivisionem* seu *Sectionem* ab eadem Radice vocant *Perek* vel *Pirka*. GOLIUS *Append. ad Gramm. Arab.* ERPENII et MAIMON. *Praef. in Seder Zeraim. p. 57.* cui addunt Traditiones سنية, *Sonnat*, quae Hebraeorum תורה נביאים כתובים respondēt, verum a Persis reiiciuntur; Orthodoxi vero ab iis *Sonnitae* vocantur.

Hunc Librum (divisum in CXIV Capita, sive *Suras*, praeter alias quasdam divisiones, quae privatis tantum, aut publicis in Templis lectionibus inserviunt) variis temporum intervallis, tum *Meccae*, tum *Medinæ*, coelitus demissum, atque GABRIËLIS Archangeli manu MOHAMMEDI traditum fuisse, uno ore profitentur *Moslemuna*, et in ipso *Corano* docetur passim. *Aeternum* autem et *increatedum* esse statuunt *Sonnitae*, ita ut in ipsa Dei Essentia existerit, et inde descriptus sit ab aeterno in magna quadam Tabula ante thronum Dei, quo et omne Decretum divinum contineatur, quamque لوح محفوظ, *Tabulam custoditam* dicunt, *Sura LXXXV*, ubi ex Interpretibus vide MARACCIIUM fol. 792. *The preserved Table* vertit SALE, *Prelim. Disc. Sect. III.*; unde iterum per GABRIËLEM, uno volumine comprehensus, in coelum inferius deportatus, atque hinc, per partes, MOHAMMEDI, Prophetæ scilicet et Legato Dei, traditus fuerit. Hanc vero *aeternitatem* illi denegat Secta eorum, quos *Motazalites* vocant, (POCOCK. *Specim. Hist. Arabum.* 220.) uti etiam addicti تارة ISA EBN SOBEIH ABU MUSA, cognomine *al Mozdar*. (ID. *Spec.* 219), quin et Calipha AL MAMUN, A. Heg. CCXVIII hanc haeresin publico Edicto confirmavit, quem secuti AL

MO.

MOTASEM, et AL WATHEK, qui et dissentientes capitibus damnavit: huic autem qui successit AL MOTAWAKKEL, Edicto revocato, cuique, utram sententiam sequi vellet, concessit, A. Heg. CCXLII. Legomachia mihi interim, quae tot turbas movit, videtur Quaestio, cum, ex Doctissimo *Al GHAZALI*, in *Prof. fidei*, sagacissimos nihil aliud velle didicerim, nisi quod CORANUS existit ab aeterno in Deo, non formaliter, sed idealiter, ita ut Idea Corani Deo sit co-essentialis et co-aeterna; verum (uti recte MARACCIUS, *Prodrom. III. ad Refut. Alcor. fol. 89*) nulla est inter res creatas, quae HOC MODO non fuerit ab aeterno IDEALITER in Deo.

Sed plura mitto, qui non de Mohammedana religione dissero, ea modo dicturus, quae instituti ratio postulat.

Mortuo MOHAMMEDE, in ordinem redegit hic illic, quas reperit, Corani partes ABU BECR, quas HAFSAE, filiae 78 OMAR, quae Prophetae erat vidua, servandas tradidit; verum cum, A. Heg. XXX, OTHMAN, Calipha, intelligeret multum variare Codices, per Provincias dispersos, sub auspiciis doctissimorum quorundam Virorum, multos novos ex Hassiano describi curavit, quibus per Provincias dimissis, corruptos quosvis cremandos iussit, vel sic tamen nonnullae variantes Lectiones remanserunt.

Praecipuae autem in usu sunt Editiones septem: nempe *Medinensis*, quae 6000 versiculos; *Meccensis* et *Basrensis*, quae 6214; *Medinensis*, quae 6219; *Cusensis*, quae 6236; *Syriaca*, quae 6226; et *Vulgata*, quae 6225 versiculos continet; Omnes tamen in numero vocum, 77639, vel ex alia computatione 99464, et literarum, 323015 vel 330113, convenire dicuntur.

Multos, inque iis, celeberrimos quosdam, Interpretes et Commentatores inter Moslemūna Coran natus

ctus fuit, tam *Literales* quam *Allegoricos*, quorum plerorumque nomina et scripta ex MARACCIO, POCOCKIO, aliisque cognoscas; eminent autem, praeter AL ZAMAKHSHARI, AL IAHHEDI, GELALEDIN aliosque complures, Commentarius AL BEIDAWI, cuius Mss. egregium exstare *Londini*, in Bibliotheca Ecclesiae Belgicae in *Austin Fryars*, didici ex *Praefat. Doct. G. SALE*, Corano suo praefixa; e quibus mox plerasque in nostram religionem obtreccationes examinabimus.

Verbum adiiciam de *versionibus*.

Errant enim post MARACCIO, SIONITAM de *Urb. Orient. p. 41*; et complures alios, qui docent, Mohammedanos Coranum suum *versionibus* profanari statuisse. Ipsi enim varias versiones fieri curarunt *interlineares*, praesertim Lingua Persica, Iavanica et Malayanica, quarum et meminit Cl. RELANDUS, de *Rel. Moh. p. 265*.

E Christianis *Latinam* versionem edidit THEOD. BELIANDER, Professor Tigurinus, A. MDL, instructam A. MCXLIII a ROBERTO RETENENSI et HERMANNO DALMATA, iussu PETRI Abbatis Cluniacensis, verum tot vitiiis scatentem, ut ne versio quidem dici mereatur, vid. SCALIGER, *Epist. CCCLXII*, et CALIXTUS in *Disp. de Ver. Rel. Christ.* Hanc tamen κατὰ νόδα secutus, *Italicam* versionem dedit ANDREAS ARRIVABENE, inani gloria se ex Arabico transtulisse mentitus. *Aragoniam* se conscripisse, iussu MART. GARCIAE, Episcopi Barcelofensis, testatur in *Praef. ad Tract. suum de Confus. Sect. Mahometanae*, Seculo XVI ad finem vergente, IO ANDREAS ex Doctore Mohammedano Sacerdos Pontificius. Initio Sec. XVII *Gallicam* dedit, eamque notissimam, Nationis Gallicae in Aegypto Consul ANDR. DU RYFR, *Retenensi* omnino anteponendam, vitiosam tamen, taediosam et obscuram; cuius vitia maxime auxit GLASEMAKER, interpret Belgicus, cuius *Corani* vix decem

Páginas sine fastidio et sopore ullus legat, quod et de ROSSII versione Anglicana, mihi minus cognita, affirmatur. Maiori cum Eruditorum applausu receptum fuit opus MARACCHII, e Congregatione Clericorum Regularium Matris Dei et Papae INNOCENTII XI Confessorii, qui Patavii A. MDCXCVIII edidit versionem Corani Latinam, una cum Textu originali, Notis et Refutationibus. Opus sane magnae utilitatis et laude sua minime privandum. Versio accurata quidem, sed nimis *literalis* dicitur. Notae utilissimae. Refutationes autem Viri, Pontificiis Sacris addictissimi, eo ipso ad confutandos Mohammedanos, Iconibus, et quicquid idololatriae speciem prae se fert, infensissimos, minus aptas reperiatis. Faustissima tandem Lucina, A. huius seculi MDCCXXXIV, prodit Londini „The KORAN, commonly called the Alcoran of MOHAMMED, translated into English, immediately from the Original Arabic; with explanatory Notes, taken from the most approved Commentators. To which is prefixed a Preliminary Discourse. By GEORGE SALE, Gent.” Opus illud, bonis avibus, Germanice edidit Cl. THEOD. ARNOLD, Lipsiensis, Lemgo A. MDCCXLVI. Opus, inquam, absolutissimum, omnino commendandum, et cuius Belgicam versionem Patriae meae, non nisi libellis politicis fere legendis assuetae, exoptem vehementer.

Ceterum stili elegantiam, Dialecti puritatem, et vero sententiarum gravitatem, in iis praesertim, ubi Prophetas Hebraeorum imitatur, Corano haud facile negant Arabici idiomatis periti, unde (cum *Propbetam Idiotam* MOHAMMEDEN fuisse, annuat ipse, nec abnuant affeculae) maximum petunt pro divina istius libri inspiratione argumentum Moslemuna, quod cunctis miraculis, immo mortuorum resuscitationi anteposit AHMED ABD'ALHALIM. Refragantur autem *Mota-*

zilitate: inprimis AL MOZDAR et AL NODHAM, qui Corani elegantiam non tantum adaequari, sed superari posse docuerunt, cf. POCOCCI *Specim.* p. 222. Quamvis enim de adiutoribus MOHAMMEDIS non adeo constet, ut plerisque visum fuit, nec inter Arabas infideles, qui illud ipsi obiecerint, *Sura XVI et XXV*, ipsos conveniat, cum nempe callidissimus impostor res suas fatis obtexerit, unde et Christianorum narrationes haud firmissimo talo nituntur: nam quod LEUNCLAVIUS *Hist. Muselm. L. I. p. 33.* et *Cent. Magdeb. in Praef. Cent. VII*, narrant de SERGIO, *Monothelitarum Abbate*, ob haeresin exfule, non quadrat in illud tempus, quo sub HERACLIO Imperatore, huius schismatis patrono, Monothelitae praemia magis exspectabant, quam exsilia, vid. BARON. *ad Ann. DCXXXIII. n. 24 et 32*, quare alii Monachum quendam SERGIUM nominant, ob Haeresin sive Arianam, sive Nestorianam (nam et hoc incertum) Byzantio pulsum, cui alterum IOANNEM, Antiochenum Monachum, BAIRAM Iacobitam e Persis, PHINEAN, ANDALAM, aliosque Iudaeos adiungunt: — Quamquam igitur haec non adeo certa sunt, ut multis persuasum fuit, certissimum tamen est, nonnullos ei adiutores fuisse, de quibus POCOCCI coniecturae, *in Vita MOH. p. 31*, ceteris anteponeandae videntur, quas inter elegantissimos exiis, quibus tunc superbiit Arabia, Poetas sibi adscivisse MOHAMMEDEN, vix dubitamus; uti novimus ex D'HERBELOT, *Bibl. Orient. p. 512.*, POCOCCI, *Specim. p. 80.*, et G. SALE, *Introd. p. 77*; unum e praecipuis, LABID EBN RABIA, multum ei profuisse respondendo ad Libellum, quem in novum Prophetam edidit AMRI AL KAIS, Princeps Gentis ASAD, itidem Poeta eximus, et unius ex septem Carminibus auctor, quae *al Moallakat* (id est *in Caaba*, sive templo, *suspensa*) et *aureis literis conscripta*, sive *al Modbababat* dicuntur,

tur, conf. Id. POCOCCIUS, *l. l.* p. 381 et in *calce Notar. in Carmen TOGRAI*, p. 233.

§ 3.

Falsi omnino reperiuntur, qui, veterum plerosque secuti, affirmant, de religione neutiquam disputare Mohammedanos, neque disceptationem cum iis, nisi capitis periculo, institui posse. Negaverit hoc initio infirmis et dubitantibus suis affectis MOHAMMEDES *Sura VI: 65. XXII: 65. XXIX: 46. XLII: 14* et alibi passim, multum tamen ferioribus temporibus hoc immutatum fuit. Paucissimis quidem in oris, cum id *Publice liceat, privatim fit* quotidie; caveat modo disputator, ne in Prophetam, aut Sacrum, quod veneratur, Volumen acerbiores dicat iniurias, aut cum iis differat, quibuscum non quandam familiaritatem contraxerit. Methodum, qua plures, si non ad suscipiendam, saltem ad agnoscendam Christianae religionis veritatem, induxisse se profitetur, dabit auctor Libri *Italici Teatro della Turchia, Art. XII et XIII*, et ex eo MARACCIUS, in *Praefat. fol. 3, 4*, quibus multa in *Praefat.* addidit G. SALE. p. 1-3. Immo varia scripta Polemice ediderunt Clarissimi eorum Professores, quibus suam defendere, nostram evertere religionem, studuerunt, quos inter eminent AHMED, *filius ABDOL-HALIM, Apolog. contra Cbrist.*, multas obiectiones et obrectationes proferentes, quas priusquam examinemus, causas tanti odii et in Christianismum ardoris in antecessum investigandas ducimus, uti et *Sect. I et II de Iudaeis et Gentilibus* fecimus; quibus investigatis, iterum patebit, quid de iis iudicandum sit, et quantillum iis insit ponderis ad veritatem Evangelicam labefactandam.

Odium, quod et Mohammedanis tribuimus, ex iis liquet epithetis, quibus Christianos conviciatur ipse *Coranus*, ubi *كافرين*, *infideles et impij*, vel *صالبن*, errantes audiunt, quibus *Perditorum* et *Canum impurissimorum* nomina non raro adiciunt, re ipsa illud odium, in miserrimos suarum terrarum Christicolas, saepius et in captivos, exercentes. Quanquam enim haud pauci ex eorum Doctoribus salutem aeternam in Paradiso secundi ordinis Christianis haud denegant, uti recte observat CHARDIN, *Voyages T. II. p. 326, 331*, et ipse MOHAMMED, in iis saltem, quas, sub initio fraudis, acceptas ait, *Suris*, consentire videatur *Sura II: 61 et V: 75*. inprimis *Sura III: 112*.; plerique tamen omnem salutis spem, ex communi Corani doctrina, quibusvis abiudicant, qui *Islamismi* viam haud sectantur vid. *Sura III: 83*. et ABU'LKASEM HEBATALLAH *de Abrogante et Abrogato*, poenam tamen haud aeternam, non nisi *Idololatriis Gentilibus*, iis praesertim, qui *Coranum, sibi cognitum*, repudiant, statuentibus; ceteris post XL dies, ab ultimo nempe iudicio computandos, liberandis, uti habet IALALO'DDIN, vel saltem post XII Menses, qua in re Rabbinos sequuntur, Conf. BARTOLOCCII *Biblioth. Rabbinic. T. II. p. 128. et T. III. p. 421*. Neque magis convenit, quod docet ipse MOHAMMED, *Sura II: 257. Ne fiat violentia in religione, et Sura LXXXVIII: 21, 22. Commonescat incredulos, quippe tu es tantummodo Monitor, neque es super illos violenter imperaturus; item Sura XVI: 129. Voca infideles ad viam Domini tui per sapientiam, et exhortando eos leniter ac placide, et discepta cum eis disceptatione modestissima. Nam dominus tuus optime novit eos, qui aberrant a via sua, et eos, qui sunt dirigendi in viam. Non convenit, inquam, hoc inter et illud, quod docuerit, postquam, Medinensium et multorum e Meccanis o-*

pe

pe suffultus, crudelius agere incepit, quando per *Suram* السيف *Gladii*, id est, IX, omnem pro infidelibus indulgentiam et libertatem abrogavit; uti et *Sura VIII* ad milites suos, *Pugnate contra infideles*, inquit, *donec aboleatur falsa religio, et sit religio tota Dei*, quin et se ipsum *Apostolum Gladii*, برسول السيف vocavit, sicut et in *Sonna* dicitur: *Pugnate contra homines, donec fideles fiant*. Quam contradictionem si Mohammedanis obiicias, respondet *GELALEDINUS*, ad *Sur. L. 39*. *Non coges eos violenter ad suscipiendam fidem. Verum hoc dictum fuit ante praeceptum ipsi datum de inferendo bello infidelibus*, secutus *ABU'LKASEM HEBATALLAH*, l. l. qui, per *Suram IX*, *Abrogatos fuisse* scribit *CXXIV versus ex Alcorano*. Rem ipsam vero, *religionem vi et armis promovendam esse*, cum contra Christianos defendunt Mohammedani ex Pontificiorum modo agendi, et crudelissimam Mexicani Imperii (sub religionis larva) invasionem urgentes, videas, num iis responsionibus sic satisfecerit *MARACCIUS*; haud sane Protestantibus, quin nec cordatis Pontificiis satisfactorius, cum tamen eiusmodi obrectationes non ipsam veritatem, sed eos modo tangant, qui istius larva abutuntur, mundanis suis rebus consulentes.

Causas autem tanti odii, apud recentiores praesertim, si indagare lubet, varias reperias, adeo diversas, ut nonnullas veniam facile impetraturas, alias non item, haud sine ratione censeas.

Harum omnium primam atque praecipuam recte dixeris *Corani sui nimiam et superstitiosam reverentiam*. Cuius elegantiam nemini imitandam, (de qua iam § *praeced.* egimus, ut solidissimum pro illius veritate ac Divina origine argumentum, urgent continuo, addito, quod ipse *MOHAMMEDES Meccanos suos*, ut ut eloquentia et poëseos laude celebratissimos,

frustra saepius ad simile quid proferendum provocaverit. — Sit ita; nec Libri elegantias, nec, quod urgent, factum negamus, quamquam de eloquentia atque eruditione Meccanorum dubitationis ansam dat ipse *Coran*, qui *Sura LXII: 2.* illos dixit الاميين, *Idiotas, scribendi legendique ignaros.* coll. *Sura III: 73.* affirmantibus illud Interpretum Clarissimis AL ZAMAKHSHARI ad *Sur. LXII*, NASER EBN ABUL-MOCAREM, GELALEDIN &c. Verum, quis ex praestantia styli ad *Θεοπνευστων* concludat? Quis Philosophorum ARISTOTELEM, Oratorum ISOCRATEN, Poëtarum HOMERUM, Romanorum CICERONEM adaequavit? quin et de PINDARO cecinit HORAT. *Carm. L. IV. Od. I.*

PINDARUM quisquis studeat aemulari,
Iule, ceratis ope Daedalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina Ponto.

Si instant, Idiotam tamen fuisse MOHAMMEDEN, probandum iis incumbit, nullos ei fuisse adiutores, inque iis praestantissimos istius temporis poëtas. Quid? si de illius *Idiotismo* dubitemus vehementer? qui, patrem cum amiserit trimulus, ad VIII aetatis suae annum sub auspiciis avi ABDALMOTALEB, et fere ad XL sub patri ABUTALEB vitam gessit; uxorem nobilem CHADIGEN duxit, oriundus ipse Gente *Corasina*, familiaque *Hascemita*, id est, Meccanorum (quorum eruditionem adeo extollunt) nobilissima.

Materiam vero si spectes, quis *divinum* crediderit librum, quem *miraculum perpetuum* nominant illi, verum, qui tot fabulis, tam impiis, quam superstitiosissimis, undique scatet? v. c. de concubitu HEVAE cum diabolo; de homine quodam redivivo, postquam tetigerat ipsum cauda vaccae rufae; de SALOMONE Daemonas per Magiam cohibente; de raptu MOHAMMEDIS in coelos; sexcenta eiusmodi? Quis ferat His-
sto-

istoriarum notissimarum confusas, contortasque narrationes, an fabulas dicam? Anachronismos haud excusandos, quibus v. c. HAMANUM *Al Wazir* PHARONIS, et IO. BAPTISTAM ZACHARIAE *Votis filium* fingit? Quis (si HOMERUS laudibus vini vinosus arguitur) *ἑορτυευσίαν* agnosceret viri, qui de feminis et concubitu foedissimi ubique mentionem iniiciens, sui ipsius luxuriosam et effrenatam libidinem prodit? Non adeo loquor de Polygamia, licita ei, atque adeo forte ex genio Gentis quodammodo excusanda; non loquor de ancillis, quarum usum heris, praeter uxores, concessit, *Sura XXIII: 1.*; sed pudet adiecisse, quid (licet crimen nefandum, leviori tamen sub poena, maribus interdixerit) marito cum uxore permiserit aperte *Sura II: 224*, et quid ad illa scripserit Interpres GELALEDDIN; sed conferas hic MARACCIUM in *Refutat. ad Sur. II. fol. 87, 88*. Quin, si mitiori quodam sensu haec interpreteris cum SALE in *b. l. p. 36*, haud tamen ex eiusmodi locis cognosces Apostolum divino afflatu docentem, sed virum, amoribus deditissimum, qui ipse (uti scribit ISMAËL EBN ALY) solitus erat fateri: *Deus posuit delectationem meam in feminis et aromatibus*; quique, quod aliis permisit, suo ipsius exemplo saepius probavit, si fides habenda PETRO PASCHASIO, Episcopo Giennensi, qui ad uxorum MOHAMMEDIS notissimum ea de re testimonium provocat, in *Hist. Mahumedanica, Titulo I. C. IV. N. 36*.

Verbo, si quis consideraverit librum, nugis, fabulis, contradictionibus repletum, in Deum O. M. blasphemum, qui hic periurus, illic lascivius, adulteriis, incestui Prophetæ sui pingitur frena laxans: librum porro, cuius Auctor totus quantus gulæ, prædæ, libidini et crudelitati addictus, cuncta in sua commoda traxit, divinasque revelationes ad probra
sua

sua cohonestanda semper parata habuit, cuncta religionis pallio obtegens; mox cernet, quantum eiusmodi liber distet ab iis Θεοπνεύταις, quos PAULUS, 2 TIMOTH. III: 16, ὠφελίμως dixit πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανάρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, κ. τ. λ.

Alteram odii istius causam stolidissimam dixeris *superstitionem*. Ipse Coran, et quaevis illius Commentaria narratiunculis et fabulis anilibus abundant, de Magiis, Geniis, Praestigiis, virtutibus Talismannicis, aliisque eiusdem commatis; quin et ad *Suram CXIII* narrant, MOHAMMEDEN ipsum magicis filiarum cuiusdam Iudaei, LOBEIDI, artibus, funiculo, septem nodis nexo, implicitum fuisse, neque alio modo extricatum, quam totidem versibus recitandis, quales veneficarum incantationes Galli olim *Nouër Peguilette*, et Germani *das Nestel-knüpffen* dixerunt, de quibus iam sua aetate VIRGILIUS in *Pharmaceutria, Ecl. VIII*, ita ALPHESIBAEUM canentem inducit, v. 73.

Terna tibi haec primum triplici diversa colore

Licia circumdo —

Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:

Necte, Amarylli, modo; et Veneris, dic, vincula necto.

Sic et de *volucrum linguis*, quas nonnulli intelligerent, haud pauca fabulantur, omnia inde fumentes; notante cl. T. ARNOLD in *Historia Saracenorum SIMONIS OCKLEY*, quam vertit Germanice, A. huius Seculi XLV, T. II. p. 492. „Es giebt Leute unter dem
 „ Volke von Arabien, die sich auf die Sprache der
 „ Vögel verstehen wollen. Sie sprechen daz die
 „ wissenschaft seit Salomons und der Königin von
 „ Sheba zeit beständig unter ihnen bekannt gewesen
 „ wäre, welche einen Vögel, *Hubbeid*, das ist, *Wie-*
 „ *dehopf*, genannt, gehabt, durch den sie ihr Liebes-

„ ver-

„verständnisz unterhalten hätte.“ Quis vero miratur, si in Gente, adeo genio indulgente, iisque nugis deditissima, plerique religionem nostram simplicissimam, talia non ita ridentem, quam sub gravissimis aeternisque poenis damnantem, perquam habeant invivam? Tertiam rei causam praebet totius fere Gentis, inprimis Monachorum, *libido*, veneri et gulae inhians, quae, aequae atque in superioribus de Cynicis et Epicureis visum fuit, sanctissimae religionis monita et praecepta cane peius fugit et obtretrat. Notior est, quam ut exemplis probem, consueta vivendi licentia, uxorum turba, pellicum et prostibulorum cohortes; nefanda taceo cuiusvis generis flagitia, et omnium ordinum mores corruptissimos, qui propriae religionis leges de vino, alea et ludo &c. nimis respuunt, aut precum, ieiunii, et peregrinationis opere absoluto omnia expiari posse crimina somniant; quae quantum abhorreant ab ea, quam exigit Evangelium CHRISTI, sanctitate et mente pura, quisque facillime videt. Omnium autem pessimi (sanctos quosdam rigidiores si exceperis) invenies Hypocritarum turbas numerosas, Christianorum Monachis haud absimiles; *Dervissos* volo, quorum alii nudi, alii vestiti, alii tonsi, alii capillati incedunt, quos nulla scelerum tangit conscientia; *Torlaces*, mendicantes et omnium rerum communionem observantes, quorum furta et nefanda crimina apud suos etiam sollempnia; et *Calenderos*, continentiae laudem et durissimae vitae gloriam affectantes, omnium fere nequissimos; (a quibus bene distinguas Armeniorum in Persia Praefectum, qui et *Calender* dicitur, eoque titulo res suae Gentis apud Regem et Satrapas curat) de iis nempe recte scripsit GALLANDUS, *Paroles remarquables, Bon Mots et Maximes des Orientaux. Hag. Com. MDCXCIV. p. 14.* „Les Calenders chez les Ma-

„ hometans font des gens, qui abandonnent père,
 „ mère, femmes, enfans, parens et toutes choses,
 „ qui courent par le monde, et qui vivent de ce qu'on
 „ leur donne: mais cela ne les rend pas meilleurs
 „ observateurs de leur religion &c.” Quin et d'HER-
 BELOT in *Biblioth. Orient.* ex ore cuiusdam SAADI,
 qui et ipse Dervisus erat, notavit: „ Il conclut par
 „ les *Calenders*, qu'il dit ne sortir jamais de table,
 „ tant que la respiration leur dure et qu'il y reste
 „ quelque chose a manger. Il dit aussi dans un autre
 „ endroit, que deux sortes de personnes ne doivent
 „ pas être sans souci, a favoir un marchand dont le
 „ vaisseau s'est perdu, et un riche heritier, qui est
 „ tombé entre les mains des *Calenders*.” — Haec
 et singulos Muselmannonum vitae nequissimae et mo-
 rum libidinis accusare. Sunt, iique omnium ordi-
 num haud paucissimi, sunt, praesertim inter *Sebei-*
chas, doctrinarum sacrarum doctores, et inter tem-
 plorum et profeucharum ministros et oratores Sacros,
 sunt, inquam, et inter *Dervissos*, imprimis *Eremitas*,
 viri studis et doctrina non tam praeclari, quam pro-
 pitate et vita, omnibus ad imitandum commendandi;
 fuerunt, qui pro Unitate Dei, et ob cultum ima-
 ginibus denegatum laeti martyrium subirent; fuerunt,
 et sunt, qui mereantur, quod iis illud tribuatologi-
 um SEPTEM CASTRENSIS, C. XIV. Sunt, inquit, *tantae*
exemplaritatis in omnibus eorum dictis et factis, in mo-
ribus et motibus tantam prae se ferentes ostensionem, ut
non homines, sed angeli videantur. Addit Magnus LU-
 THERUS in *Praefat. ad SEPTEM CASTR.* *Umbrae sunt*
nostri religiosi ad illos collati et vulgus nostrum plane
profanum ad illorum vulgus comparatum; quanquam
ceteroquin Mohammedanismo minus faveret vir exi-
mius, uti ex illius Treuen Warnung für des Mahomets
Glauben, aliisque operibus conitat. — Haec

Haec si mecum confidero, pudet me pigetque nostratum meorum; miseretque proborum istorum virorum, qui, erroribus occoecati, IESUM nostrum, eximium illud divini amoris pignus, quo splendidius, pretiosiusque nullum unquam miseris mortalibus dare potuit Deus benignissimus, ignorant aut etiam contemnunt. Peccatorem, divina male factorum venia indigentem, se ipsum professus est MOHAMMED. *Sur. XLVII: 20 et XLVIII: 2.*, (ubi vid. MARACCIIUM) profitentur et illi precibus suis quotidianis; verum, cum suis operibus, et ἐθελοθρησκεία, nulla peccatorum obtineatur venia, et gratia divina indigeamus, fatente Corano, quid miseris relictum, nisi vana, incerta saltem, de gratia spes, de qua desperabit, qui sanctissimum et iustissimum veneratur Numen? — De iis iudicabit Deus, spero, benignius. Sed quod ad nos. Nullis, ut ut maximis, laudibus satis praedicamus Patrem Domini nostri IESU CHRISTI, qui miseris nobis, Evangelii laetissima luce collustratis, eam in vita et morte consolationem dedit firmissimam, ut, εἰάν τις ἀμάρτη, παράκλητον ἔχωμεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν. ὃν περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλης τῆς κόσμου. I IOAN. II: 1, 2.

Sed, ut ad propositum revertamur, hi praestantissimi viri non ob libidinem (quam fedulo fugiunt) Christianam religionem averfantur. Sunt tamen aliae causae, quae hic addendae restent, quibus a via abducuntur.

Primam dicimus *Ambitionem*. Scilicet eadem, quae ceteri, Corani reverentia occoecati, hoc pro illius divina origine argumentum putant invictissimum, quod maxima orbis terrarum pars (nec inficiamur) in istius verba iuraverit, et longe lateque Mohammedano-

tum religio disseminata altas radices egerit. Hoc vero quis miratur? si Arabas noverit, ab idololatria crassissima, haud difficili negotio, ad unum ABRAHAE et ISMAËLIS, patrum suorum, quorum reverentia et tunc tenebantur, Deum perductos: si Orientalium Christianorum errores, haereses, schismata, pravissimos mores, cognoverit, quorum hi Euangelicae disciplinae severitatem exosi, et liberrimae vitae cupidi, sponte sua Islamismum amplexi fuere; illi autem durissimi Saracenorum iugi pertaesi, prae mortis cruciatuumque formidine, CHRISTUM desperantes ore abiuraverunt: si arma consideret, bellorumque saevitias, quibus fides Mohammedica propagata fuit: si denique ipsius religionis indolem spectaverit, carnî indulgentem, hac una, si velis, confessione absolutam:

لا اله الا الله محمد رسول الله

NON EST DEUS, NISI DEUS: MOHAMMED LEGATUS DEI, ceterum lotionibus, ieiuniis, eleëmofynis, peregrinationibus cuncta flagitia expiantem, aut saltem ex Gehenna per Prophetæ sui intercessionem cunctos tandem liberantem, qui Moslemi fuerunt, *etsi in corde non babuerint fidem, nisi quantum pondus unius atomi*, uti scribit AL GAZEL: Ita, inquam, qui considerat, facile perpendit, quam liberrime multi, imprimis Orientales, religionem tam benignam, et legem tam suavem et facilem susceperint.

Urgent viri isti, divini nominis reverentes, religionis suae *effecta*, Gentibus salutaria, quibus a mutis idolis et Daemonum nefando cultu, ad Dei Unius, Creatoris coelorum et terrae, adorationem, et ad multarum veritatum (quas ipsimet cum iis profitemur) cognitionem et reverentiam adducti fuerunt. Neque negamus, maximas inde laudes meruisse MOHAMMEDEN, praesertim ante quam ex bono Unitatis Divinae
Prac-

Praecone Enthusiasta, ex Fanatico Impostor, ex Impostore Rex, atque ex Rege Pessimus evaserit. Verum hoc non Corano tribuendum, nisi quantum illius auctor Dei Unius notitiam, quam ipse ex Iudaeorum et Christianorum Sacris libris hauserat, per illum Arabicum librum totum per orientem divulgavit. Optime in hanc rem scripsit, Cl. SEILER, libro saepius laudato *Die Weissagung &c. pag. 25.*

„ Muhamed hat keine neue Religion gelehrt, sondern aus den Lehren der Iuden und Christen seinen Koran zusammengesetzt; er hat Abrahams Glauben als ein Nachkomme Abrahams andern mitzutheilen gesucht. Nur war der Fehler, daß er verwerfliche mittel zur Ausführung seines Plans gebrauchte, und Irrthümer unter die Wahrheit mengte. -- Aus diesen allem erhellet, daß Muhameds Eifer wider den Götzendienst nicht aus Philosophie, nicht aus eigenem Nachdenken, noch weniger aus dem Heidenthum selbst entsprungen sey, sondern daß die Lehre Christi und der Propheten in ihm das Gute wirkte, das er freylich durch seine eigene Fehler sehr vermindert und verdorben, und das er andern sehr mangelhaft mitgetheilt hat. &c.“

Accedunt causae duae, quas communes habent Moslemūna, tam probi quam perditī, easque haud profus inexcusabiles, *inscitia et vindicta.*

Insicitia quidem peccavit ipse MOHAMMED, peccarunt plerique illius affectae; neutri namque eorum, qui Christianam (ut somniabant) religionem obiectiōibus suis petiverunt, veritatem Evangelicam, sicut in CHRISTO est, cognoverunt, sed haeresin pro veritate, spurcatam pro virgine religionem, verbo, nubem pro Iunone sumserunt. Patebit hoc, §5, ex ipsis eorum obrectationibus: nunc vero notasse sufficiat,

illos de aeterna et adoranda Filii generatione admodum *sensualiter* cogitasse, unde *Sura VI: 96* rogat: *Conditor coelorum et terrae, quomodo habebit filium, cum non habeat uxorem!* Ceterum maxime illos offendit Christianorum istius aevi Idololatria, vel, si mavis, *πολυθεΐα*, qui MARIAM, ceu *Deam*, coluisse iis visi sunt, praesertim ex *Deiparae* et *Dei Matris* titulo, de quo accusantur *Sura V: 84 et 125.* — et in *Epistola*, quam ad MELETIUM *Monachum* scripsit SAMPDATES ISPACHANES, quamque *Tom. II operum Saracenicorum*, una cum refutatione IO. CONTACUZENI *Imperatoris*, edidit BIBLIANDER. Scilicet in ea incidit tempora MOHAMMEDES, quibus pro Dea habebant, et *Collyri*, sive *oblata*, vel *placenta* ei sacrificata, colebant MARIAM *Collyridiani*, vid. EPIPHAN. de *Haeres. L. III. Haer. 75, 79*, ut et *Mariamites* illam *Deificatam* dixerunt, neque ii tantum, uti nos credere iubet MARACCIUS, sed *Mariolatria* totam tunc *Ecclesiam* deformavit, dum *templa* et *arae* illi *Hierosolymis*, *Constantinopoli* et ubique dedicabantur, *imagines* eius ad depellendam *pestem* circumgestabantur, *aliaque* fiebant eiusmodi, ipso fatente BARONIO, ad *Ann. DXVIII. n. 39. XXIX. n. 19. XXX. n. 34. XXXIV. n. 58, 64. XLIV. n. 9, 10. XC. n. 15.* Unde vix mirum, si MARIAM Christianorum *Deam* esse crediderit MOHAMMEDES, qui *veritatem* non nisi ex *Haeresium* paludibus noverat, quin et ipse ab iis adeo deceptus, ut *immaculatam Mariae* conceptionem, et a peccato *originali immunitatem*, *Sura III*, docuisse videatur, vide Doct. SALE *notas ibid. p. 54*: Neque ab eo, *Christianos* MARIAM pro *DEA* coluisse, errore revocari se passi sunt posterioris aevi *Islamitici* doctores, tam *Occidentalium* quam *Orientalium Sanctorum*, reliquiarum et imaginum reverentiam quotidie ante oculos habentes. Quid? si unquam viderint *Psalterium Ma-*

riæ, aut *Symbolum Iesuiticum* IO. POZAE, cuius initium: *Credo in duos Deos, quorum unus Filii Pater et Mater est metaphorice in generatione aeterna, alter metaphorice Mater et Pater in generatione temporali &c.* vid. ALPHONSUS DE VARGAS in *Relatione Strategematum Iesuitarum*. CXVIII. p. 47. Aut quid? si *Theomarianos* in Gallia cognoverint, qui *Quaternitatem* in Divinitate reperiri, et *MARIAM Complementum Trinitatis* esse docuere. Verum sentit quilibet, obiectiones contra eiusmodi haereses et idololatrias nihil detrimenti afferre *sanae Evangelii doctrinae*, quas ergo, ut solvant, iis relinquimus, qui sua religionis depravatione tantum scandalum infidelibus obiecerint.

Atque haec eadem dicenda sunt de ultima, quam afferemus *Mohammedanorum odii in Christianismum* causa recentiori, quam *vindictam* nominavimus, ob intempestivum nempe expeditionum (quas *Cruciatas* dixere) zelum et horrores, qui, a *PETRI Eremitae*, id est, *URBANI II P. Rom.* temporibus, A. MXCIV usque ad *Seculum XV* protracti, *Mohammedanos* lacessitos, infestatos, durissime habitos, perfidia, idololatria et sceleribus *Cruciatorum* offensos, maximo odio in *Christianos* repleverunt; sed cuius culpam ab innocua et pacifica *Iesu doctrina* in eorum criminum auctores, Pontifices praesertim, suam dominandi cupidinem hypocrisis tegentes, retorquemus. Conf. *ZONARAS. Annal. T. III. fol. 238*, *MARC. ANTON. DE DOMINIS, Reip. Eccles. L. VI. C. VIII. n. 27.*, *GENEBRARDUS, in Chron. ad An. MXCV*, *HOTTINGERUS, Hist. Eccl. Sec. XI. Sect. II. et Sect. XIII. Sect. II.*, et *Historiae Universalis scriptores cuncti.*

Concludimus ergo; Si *Mohammedanorum obtreccionem* non nisi ex odio, partium studio, superstitione, libidine, immo, apud optimos, ex ambitione, invidia et vindicta oriuntur, maxima iam inde nascitur
su-

suspicio, illas non firmiori fundamento, quam Iudaeorum et Gentilium, superstructas fore, nec maioris momenti ad eam, quam profiteamur, genuinam et puram Euangelii veritatem labefactandam. Quod quam verum sit, nunc *ipsas eorum obiectiones examinando*, videbimus.

§ 4.

Tria vero obiectionum genera occurrunt, *primo* magis generalia; *secundo* in quaedam praecipua Christianorum dogmata; *tertio* in Pseudo-christiana dogmata, aut superstitiones. — Verbo de singulis.

Primo. Veram, bonam et a Deo auctore institutam fuisse religionem Christianam, non negant, post Prophetam suum, Moslemâna, sed et ex utroque Testamento pro sua religione argumenta adducere solent; verum duobus potissimum contra Christianos argumentis utuntur.

I. „Sicut Lex a Deo tradita Iudaeis non profuit, post natum CHRISTUM, nisi in ipsum quoque CHRISTUM crederent, ita et Christianis Euangelium, ut ut a Deo datum, non prodest post adventum MOHAMMEDIS, nisi et hunc Legatum Dei agnoscant et Coranum exosculentur.”

II. „Christiani a religione sua primaria defecerunt, et sacram scripturam immutaverunt, tum nova in illas dogmata intrudentes, tum testimonia de Mohammede venturo inde eiicientes.”

Ad utramque respondeamus, quantum fieri potest, breviter.

I. Ad primam quod adinet.

a.) *Lex Mosaica*, post Messiae adventum, haud factis fuit Iudaeis per ipsius legis istius naturam, quae Uni genti et loco destinata non quibusvis terrarum

or.

orbis incolis observanda iniungi posset, quod ex anno Sabbatico, Iubilaeo, Hierosolymas ascendendi tribus festis maioribus necessitate, holocaustorum, omniumque sacrificiorum extra unum in monte Sionis Templum defensione, centenis eiusmodi legibus et ritibus, constat, unde et ipsi haud refragantur Iudaei, novam Legem a Messia dandam fore. v. *Ialkut Schimoni in IESAIAM. Fol. 46. Col. 1., Tephilla Mai. fol. 8. Col. 3, 4., et fol. 40. Col. 4.* Loca dabit EISENMENGER, *T. I. p. 271.* — Euangelium vero cuivis nationi, tempore, loco aptissimum omnibus Gentibus datum fuit, ad seculorum finem duraturum. MATTH. XXVIII: 19, 20. μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. — ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. (quod non de excidio Hierosol., sed de consummatione huius seculi interpretandum esse, contra AMELIUM defendit WOLFIUS, *Cur. in b. l. conf. STACKHOUSE, Vertheidigung der bibl. Geschichte. Part. VIII. p. 36., et Theologos Gießenses in Disp. Theol. T. V. Disp. VII. p. 163.*) Quippe natura sua nihil mutationum et abrogationum requirit Euangelium, veram Dei cognitionem, cultum rationalem, et Ethicam absolutissimam continens. Neque, quantum Euangelium Legi praestet, Mahomedanos fugit. Sed, ubi Euangelio praestet Coranus, inveniet nemo, qui ad illa, quae in prioribus monuimus, attendat.

β.) Habuit (nec negant, quibuscum litigamus, ad-versarii) pro divina sua origine Euangelium CHRISTI argumenta, omni exceptione maiora; non mathematica quidem, quam historiae neque flagitant, neque admittunt; sed clamat, praeter historicam demonstrationem, vaticiniorum rerum futurarum, contingentium, vero haud similibus, eventu tamen omnino probatorum, numerus ingens; clamant stupenda, aperta, naturae vires longe superantia, Iudaeis ipsis et

Gentibus haud negata, miracula; clamant dogmatum praestantia; mysteriorum, rationi hominum (arctis nempe limitibus circumscriptae) inperiorum quidem, sed nunquam adverforum cum natura, tum utilitas, et cum omnibus revelationis partibus harmonia; praeceptorum iustitia, aequitas, decencia, sanctitas, cuiusvis homini, loco, tempori, conditioni utilitas; propagandi methodus, nulla doctrina, eloquentia, vi, armis, obstantibus Iudaeorum pertinacia, Gentium idololatria, Philosophorum astutia, sacrificulorum avaritia, tyrannorum persecutione, et, quod praecipuum est, omnium hominum corruptione, libidine, et rerum mundanarum cupidine. — Mitto plura. — Quis autem talia de *Corano* dixerit? ubi quicquid veri et boni, ex veteri et novo testamento desumptum; cetera parachronismis, anachronismis, ἀνισορροια, superstitione et nugacissimis fabulis, deridenda; ubi tot stolidissima figmenta, Deo indigna, foedissimas libidines foventia, ea tandem inveniuntur, quae qui sanus admittat, neminem reperias.

γ.) Addas denique, omnia Messiae venturi *ἐπιτήρεια*, Iudaeis olim a Deo in veteri Codice non tantum adumbrata typice, sed et clarissimis vaticiniis ante praedicta fuisse, quod *Sect. I.* demonstravimus; nullum vero omnino de MOHAMMEDIS adventu vaticinium, neque a Prophetis, neque a IESU et Apostolis, unquam editum fuit, uti iam videbimus.

II. Falsa enim cuncta, quae secunda obtreccatione continentur.

α.) *Christianos* enim a primitiva sua religione aberravisse et sacras scripturas immutavisse, communis est Mohammedanorum accusatio. Errantes enim eos dicit *Sura I: 6*, docent Commentatores, quia CHRISTUM Deum et mortuum in cruce profitentur. Aperte id habet *Sura V: 15* &c. At quaestio est *Historica*, quae
Hi

Historicis modo argumentis disceptari potest, quae cum producere nequeant aduersarii, cadit accusatio, et a reatu absolvuntur Christiani. Nos enim in superioribus iam saepius observavimus, et magis ex professo in *Dissert. nostra Belgica*. p. 263-275 demonstravimus eadem, quae nos profitemur, a Christianismi incunabulis tradita, credita, defensa ac martyrum sanguine firmata fuisse Evangelii, cum dogmata, tum praecepta, immo et eundem cum Protestantibus cultum probavi ex *IUST. M. Orat. ad Anton. Pium*, *ibid.* p. 217. addantur *BULLUS*, *Opp. T. I. Sect. 1 et 4. Lond. 1702.*, *PFEIFFER*, *D. ss. de summa et aeterna Christi Deitate. Lips. 1709.* — eadem de peccato originali docuit *G. I. VOSSIUS*, *Hist. Pelagianismi*, *Opp. T. VI.*, et *SPANHEMIUS*, *Hist. Christi. Opp. T. I. fol. 989.* — de Satisfactione CHRISTI sponsoria *VELINGIUS* et *SEGAAR*, *V. V. Clariss.*, in responsionibus suis ad *PRIESTLI* libellum, a Societ. Hagana editis, et *Pl. Rev. NIEUWLAND*, *Lect. Mem. T. IV. C. 8. § 1. p. 275.*, quibus omnibus addas *Rev. IO. NEWTONI*, viri vere pii, *Fundationem Eccl. Christianae*, Anglice conscriptam, ac Belgico idiomate donatam, et editam *Roterod. MDCCLXXXV.* Eadem nempe fuerunt scripta Evangelica et Apostolica priorum et subsequentium saeculorum, unde deridendum se praebuit *MOHAMMEDES*, qui ad sua usque tempora pura remansisse, tum vero per Christianos, novum Prophetam respuentes, depravata illa fuisse, contendit *Sura XCIII*, ad quam consulendus *GELALEDINUS*.

Indicari debuissent tempus, locus et depravatorum nomina; proferendae fuissent causae, cur, si Christianis visum fuisset in fraudem Mohammedanorum scripturas mutilare, non et alia graviora contra ipsos eadem opera infarsissent; docuissent, quomodo a Iudaeis vel Christianis, non conspirantibus, tot sectis

divisis, hoc fieri potuerit, ita ut alii hanc depravationem non detegerent; adducenda forent loca in integrum restituenda; aut unicus saltem proferendus Codex, MOHAMMEDE antiquior, quibus deleta aut immutata continentur, quorum numerus ubivis tum exstare debuerit, necesse est, si quis, haud omni ratione destitutus, tali accusationi fidem tribueret, cui hic uberiorem demonstrationem opponere aequum esset ridiculum. Conferendi tamen ill. GROTIUS, *de Ver. Rel. Cbrist. L. VI. § 3.*, cl. VOETIUS, *Disp. Select. T. I. p. 47.*, et WALCHII *Misc. S. L. I. Exerc. VI. § 9, 10, p. 154.* De quaestione inter Christianos, *utrum ulli libri Canonici unquam perierint*, quod nonnulli ex nostris cum TURRETINO, MUSCULO, aliis concedunt, plerisque negantibus; negant ex Pontificiis SALMERO, STAPLETON, PERERIUS, aliis plerisque affirmantibus, omnino legendus cl. Praeceptoris mei DE MOOR, *Commentarius Perpet. T. I. C. II. § XVI. pag. 281-295.*

β.) Provocant autem Islamismi patroni ad varia tum Veteris, tum Novi Testamenti *de MOHAMMEDE venturo* vaticinia et testimonia, quae a Iudaeis et Christianis partim falsa exegesi alio omnino sensu explicata, partim deleta et expurgata fuisse contendunt. — Videamus. —

Utriusque Codicis volumina, tanquam a Deo revelata, et fidei Iudaicae et Christianae normam, Mohammedanis admissa, et MOSEN, Prophetas, IESUM et Apostolos ut Dei Legatos reverenter iis habitos fuisse semper, ex tot Corani et Interpretum locis evidentissimum est, ut vix opus sit, illud in antecessum demonstrasse. Unicum ergo, cumque elegantissimum, dabimus locum ex *Sura V: 20.* „Subsequi fecimus post Prophetas IESUM Filium MARIAE, quem verificavit id, quod antea praedictum fuit in Penta-

„*teucho* (per *التوراة* autem universos V. T. libros intelligunt, uti desertis verbis docet AHMED EBN ABDOLHALIM in *Apolog. Part. II*, quod et Iudaeos fecisse testatur Rabbi BECHAI in *Cad Hakemab*, voce (סוכה.) „*et dedimus ei* Euangelium, in quo est directio et lux et confirmatio ac verificatio illius, quod praedictum fuerat in Pentateucho: et directio et exhortatio timentibus Deum. Iudicent ergo, qui profitentur Euangelium iuxta id, quod Deus in eo manifestavit. Qui vero non iudicaverint iuxta id, quod manifestavit Deus, hi sunt praevaricantes.” Conf. *Sura II: 4. III: 82. cett.* Hinc quis miretur, si MOHAMMEDES (non adeo stipes) multum suae auctoritati se additurum fore existimaverit, si multa de suo adventu vaticinatos fuisse MOSEN, *Prophetas* et IESUM nostrum, aut sibi persuaderet fanaticus, aut sui aevi Christianis, imperitis plerisque et in Hermeneutica sacra haud pollutibus, instillaret impostor? Hoc quidem sub initio egit imprudentius, provocans ad Scripturam, nullis adductis locis, quasi nullum de re dubium exoriri posset; sic *Sura X: 93.* Deum ita fecum loquentem fingit: *Interroga illos, qui ante te sacra volumina legerunt*, quod ita interpretatur GELAL-LEDDIN: *Interroga eos, qui legerunt Pentateuchum ante te* (id est, Iudaeos et Christianos) *nam hic manet integer apud eos, et docebunt te, vera esse, quae tibi revelavimus*, coll. *Sura XXI: 7.* Verum, cum illa spe excideret, et Iudaei ac Christiani se nihil de illo in libris suis sacris invenire posse affirmarent, causam mutavit, mutilatos ab ipsis eosdem libros arguens; sic *Sura V: 16.* *o Scripturales! iam venit ad vos Legatus noster* (MOHAMMED) *multa vobis manifestans ex iis, quae abscondebatis*: et pluribus *Sect. II: 88.* *Postquam venit ad eos liber*, (Al-Coran) *qui verificatur a libro ipsorum*, (Pentateucho) *antea enim implorabant auxilium*

Dei adversus eos, qui non crederent (MOHAMMEDI venturo) *Postquam, inquam, venit ad eos Ille, quem ante venturum esse sciebant, noluerunt credere in illum. Verum maledictio Dei super incredulos! o pretium infelix! quo vendiderunt animas suas, ut abnegarent id, quod revelavit Deus, ob invidiam, quod Deus communicaret gratiam suam cui vellet de servis suis. Ad quem locum notat AL BOCHAR, Tradit. Alcoran. § 30. quod Iudaei et Christiani sacras scripturas immutaverint, et variaverint illas, et scripserint novum librum, dicentes: Hic est a Deo; ut lucrarentur per hoc exiguum pretium. Quo quidem iterum falsus deprehenditur MOHAMMEDES, qui neque codices, quos mentiebatur, immutatos, neque mutationis indicia historica protulit, nihil afferens, nisi, quas sibi fingeat, in S. Literis contradictiones, corruptionis quasi indicia, quo de argumento saepius egimus supra in Gentilium obrectationibus examinandis. Porro, si quaedam ex V. et N. T. pro causa sua afferunt doctores Moslemi, unde, quaeso, si corrupti fontes, probare queunt, eos in his, quae afferre solent, tantum non immutatos fuisse?*

Afferunt autem quam plurima, quorum tres classes recte dixeris: *primo* eorum, quae olim exstitisse, nunc vero sublata esse dicunt; *secundo* eorum, quae, nulla contextus habita ratione, ad vatem suum trahunt; *tertio* eorum, quae aliquam saltem speciem prae se ferunt, imperitis fucum faciundo quodammodo aptiora.

a.) Ad priorem classem pertinent ea, quae nullibi exstant in S. Literis, vaticinia, quae aut ipse finxit MOHAMMED, aut quibus potius imponi sibi passus est a Iudaeo vel Christiano quodam, qui aut gratiam apud ipsum inire, aut Islamismum ludibrio exponere studuit.

Omnia instar in *Apologia sua* ista congeffit AHMED

EEN

EBN ABDOLHALIM, quibus cunctis chartam implere non vacat; paucis contenti sumus. IESAIÆ quendam locum citat: *Ego constitui imperium tuum, o MOHAMMEDE! o sancte Domini! Nomen tuum invenitur a seculo.* Alterum: *Honorabo dilectum meum et filium meum* ACHMETUM (محمد) autem idem significat, quod MOHAMMED), ex EZECHIELE addunt: *Et quidem genus hominum apparere faciam super vos, et mittam cum eis Prophetam, et descendere faciam super eos librum, et subiugabo eis cervices vestras et vincet vos cum veritate et humiliabunt vos cum veritate.* Item, praeter alia, et hoc DANIELIS adiungunt: *Ego vero non complaceo mihi in eis (Iudaeis) et non proderunt eis peccata eorum, nec desinent esse sub indignatione mea, donec mittam CHRISTUM meum filium virginis intactae. Et postea sigillabo super eos maledictionem et iram. — Donec mittam Prophetam ex filiis ISMAELIS, qui annuntiatuus fuit HAGARI &c.* Uti et illud HABACUCI: *Ego corroborabo filios KEDAR ope Angelorum et exhibunt cum equis albis et armis: et ponam iudicium sub pedibus eorum: et iudicabunt vos iudicio suo et confringent nasum vestrum cum furore et ira, et spoliabunt vos vestimentis vestris et vasis gloriae vestrae: id est, vestibus infidelitatis, et omne beneplacitum meum facient in vobis.* Alia, quae ex incognitis, sui moduli, Prophetis, VACHEB EBN MENBACH, ALYM EBN IBRAHIM, CAÄB ALACHBAR, aliis, producunt AHMED, ABU-NAZAR, ALTHACA, et ceteri eorundem doctores, haud moramur. Neque alia, quae recitavimus, responsione indigent, nisi fictitia esse cuncta, quae in nullis sive Hebraicis, sive Graecis codicibus, aut ulla versione antiqua, reperiuntur. Producat ista quicumque doctor Islamicus, aut nos nihil eiusmodi curare sciat, quae fingere cuique impostori est facillimum.

b.) Secunda classis eorum est, quae reperiuntur
qui-

quidem in S. Codice, at mala fide in suam partem trahuntur.

I. Huc pertinet, quod Auctor libri *de Confirmat. Relig.* provocet ad locum notissimum *Deut. XVIII: 15. Prophetam e medio tui e fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audietis.* Non vacat uberius hic de loci istius sensu differere, quem plerique Interpretum *de Messia* exponunt, *de serie Prophetarum et Iudicum* recentiorum haud pauci; quam priorem sententiam, cum auctoritate PETRI, *Act. III: 22, 23.* et STEPHANI, *Act. VII: 37.* — tum Iudaeorum *Iccbarim L. III. C. 20. Neve Scialon. L. IX. C. 5.* — tum Christianorum veterum, IUST. M., CLEM. ALEX., EUSEB., TERTULL., CYPRIAN., — tum Mohammedanorum, AHMEDEBN ABDOLHALIM *in Apolog.* — denique ex loci ipsius contextu et indole defendunt TH. HASAEUS *in Thes. Nov. Diff. in V. T. fol. 438.* DEYLING, *Obs. S. Part. II. Obs. 16.,* I. ALTING, *Schilo L. V. C. XII, XIII. Opp. T. V. fol. 128.,* FRANC. FABRICIUS, *Fides Cbrist. Patriarch. et Propb. Diff. IV. p. 157.,* VRIEMOET *Dicta Class. V. T. T. II. C. IX. p. 168.,* WITSIUS, *Oecon. Foed. L. IV. C. I. § 9-17.,* DE MOOR, *Comment. T. III. C. XX. § 2. p. 842-849.,* quibus addas Cl. I. FRISCHMUT *Diff. cui titulus Prophetam Mosi par,* Ienae MDCCXXXVI, qui et speciali *Exercitio Academico* hunc locum a Mohammedanorum obiectionibus defendit *ibid. A. MDCLXXXV.* — Quicquid vero huius rei sit, certissime non spectat ad MOHAMMEDEN, *ex Ismaelitis* oriundum, qui nunquam in factis literis *Israelitarum fratres,* sed *inimici et extranei* nuncupantur, atque adeo nunquam *e medio Israelitarum* processisse dicuntur.

II. Nugas proferunt, non argumenta, qui cum AHMEDO *in Apol.* huc torquent *Psalmum CXLIX. Laudate Dominum laudatione nova,* quod respicere ait auctor

ctor gentem Moslemicam, quae Deum alta voce celebrat de turribus Meschitarum, dum Iudaei tubarum clangore, Christiani campanarum pulsu utuntur: quis talia refutet? praesertim cum *ex versu 2* liqueat, non de Ismaelitis, sed de Israelitis sermonem institui: *Laetetur Israel in eo, qui fecit eum, et filii Sionis exsultent in Rege suo!*

///. In voce ludit idem, cum *Psalmo XLV: 3, speciosum illum forma prae ceteris hominum filiis*, ad MOHAMMEDEM traxit, facta allusione ad nomen illius, quod ἐπισκοπος notare, supra monuimus. Non enim de Messia Psalmum interpretati sunt Rabbinoꝝ nonnulli soli, quod Christianis extra dubium posuit PAULUS, *Hebr. III*, ubi commentatores consulas; sed summet oblitus est noster AHMED, qui in eadem *Apologia, p. 60.*, hinc argumentum petiit, quo CHRISTI divinitatem oppugnaret. Ita enim ille: *Inter ea, quae magis confirmant dictum nostrum de Esse CHRISTI creato, illud est, quod hoc nomen, Messias, inpositum fuit illi eo quod ad Prophetiam et ad felicitatem unctus fuerit a Deo benedicto et excelso. Et quidem dictum DAVIDIS in Psalmis hoc idem testatur; ait enim: Propterea unxit te Deus, Deus ille tuus, plus quam unxerit confortes tuos. Innuit autem DAVID his verbis significationem vocis Messias, quia scilicet unctus fuit a Deo es electus ab eo supra omnes confortes suos.* — Plura mitto eiusmodi, ubi ex uno alterove dicto, vel unico saepe verbo, nulla contextus habita ratione, Prophetam suum respici, somniant. Notandum vero, quod, cum eo quoque trahat AHMED IES. XLII, verba comitatis secundi *לֹא יִצְחָק*, vertit *لا يضحك* non ridebit, pro non clamabit, quasi esset *לֹא יִצְחָק*, eo ipso indicans, non suum, ut vult, indicari MOHAMMEDEN, qui ob suam propensionem in frequentem risum, ab

auctore libri *de Signo directionis C. III. Sect. 8.* لا ترصوكي
Risor appellatur, toto quidem coelo distans ab Ori-
 entalium Christianorum sancto illo EPHREM, cui do-
 num lacrymarum tribuunt veteres.

////. Addendus tamen est nobilissimus locus, IES.
 IX: 5. *Parvulus nobis datus est &c.* ubi ridicule no-
 ster *Abmed* pro אבמדי , imperium, legit الشماعة , nae-
 vus niger erit super humeros eius, addens, naevum
 quendam pilosum, tanquam Prophetiae characterem,
 inter humeros MOHAMMEDIS fuisse. Foedissimam haec
 fabulam redolent; Principatus, ut gravissimum onus
 humeris impositum, hic intelligitur, nisi mavis ad si-
 gna maiestatis spectare; Puerum πορφυρογέννητον dixit
 GROTIUS, ab ipsis cunis regiam purpuram ferentem;
 quod ita quidem probavit C. VITRINGA, ut ipsum illud
 regium pallium (IONAE III: 6. ארת dictum) respi-
 ciat, quod Iudaei ארת alias dixere, et quod su-
 periori tunicae superiniiciebatur. Ad *claves* hume-
 ris gestas in signum dignitatis ab iis, qui gazae re-
 giae et palatio praecerant (vid. IES. XXI: 22.) allu-
 di, putat DEYLING, *Obs. S. Part. V. p. 813*, atque
 hic innui $\text{τὸν ἐπὶ οὐκὸν θεῶν}$, Hebr. III: 6, τὸν ἔχοντα
 $\text{τὴν κλεῖδα τῆς βαβίδ}$. Apoc. III: 7. — Certe cuncta,
 quae h. l. enumerantur, in IESUM quadrant $\text{θεάνθρω-$
 πον , quem Deus evexit Pater $\text{ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς}$,
 $\text{καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς}$
 $\text{ὀνόματος ὀνομαζομένου}$. Eph. I: 31. Deos Deafque *Clav-*
vigeros etiam Gentibus notos fuisse, docet cl. P. WES-
 SELING, *Observ. Var. L. I. C. 3.*, et C. G. SCHWARZIUS,
Diss. de Diis Clavigeris, Altorf. MDCCXXXVIII. Ty-
 pum eiusmodi clavis, ex humeris pendentis, dedit
 ZIGNORIUS *de Servis*, p. 113. At quomodo ὁ θεὸς *Deus* et
Princeps pacis vocabitur MOHAMMED, qui, *merus ho-*
mo, se ipse *Apostolum gladii* vocavit? unde recte qui-

quidem *de Messia* locum interpretantur Targumista, Gemarici in *Hierof. Berachob*, et auctor *Midrasch Mischle*, quam exegesis *SCHOETGENIUS de Messia*, MARCK. *Exerc. Text. XVI*, *VRIEMOET Dicta Class. V. T.* defendunt, conf. *HOTTINGER. Hist. Eccl. Part. I. C. VII. Sect. I. p. 356.*

////. Neque feliciori successu abutuntur DAN. II. 45, cuius verba, mire depravata, ut in Prophetam *Islamismi* torqueat AHMED, ita vertit: *Porro Lapis, quem vidisti, qui percussit et comminuit statuam illam magnam, erit Propheta, quem suscitabit Deus Coeli et Terrae cum lege forti: et deiiciet omnes Reges Terrae, et populos eorum, ita ut Terra repleatur illo et gente illius, et manebit imperium Prophetae illius usque ad finem mundi.* Frustra vero disputamus cum iis, qui adeo suam opinionem in textum intrudunt, atque ea cum insolentia eundem immutare ausi sunt sine ulla, vel codicum, vel veterum interpretum auctoritate.

Non vacat in statuæ istius modum et significationem multis inquirere, neque in hoc, utrum regnum illud quartum *Romanum* sit, an *Seleucidarum et Lagidarum*. — Sed insunt textui criteria, quæ, quale sit novum *istius Lapidis* regnum, extra omne dubium ponunt. Tale enim regnum pingitur, quod non, aliorum instar, ab hominibus, aut per homines, sed ab ipso *Coelipotente Deo*, cuius in Reges ipsos imperium, suscitandum foret; quo omnia regna mundana, illa præcipue, quæ in Statuæ variis partibus repræsentabantur, imminuerentur non solum, sed ruerent prorfus; ipsum vero illud nunquam rueret.

Rex vero pingitur, ut *Lapis* firmissimus et solidissimus, *abscissus* quidem morte violenta (ut sic respondeat *ramusculo decerpto de summitate Cedri*, EZECH. XVII. 22.) *verum in montem, omnem terram inpleu-*

gum per suam ex morte exaltationem surrecturus. Denique Rex fortissimus *αυτοπατάς*, qui, quicquid efficeret, vi sua, nullis humanis auxiliis adiutus, efficeret. Hic enim sensus est verborum, *Comm. 34 et 45, sine manibus*, quod quidem communiter ita sumunt interpretes, quasi *lapis ille absunderetur sine manibus*, scilicet vi ex fundo interiori erumpente, vel per illapsum coelitus impetum; at, quod melius (meo quidem iudicio) ita legitur, *lapis abscessus, qui non in manibus erat*, a quibus scilicet teneretur, in statuam impelleretur et dirigeretur, sed qui motu proprio et vi insita, nullius adiutus ope, mirandum in modum statuam confringeret; unde rectissime loci sensum dixerit post TREMELLIUM et IUNIUM, Magnus noster COCCÆIUS: *non fuisse illum adiutum per homines; nec hominum auxilio, ope, destinatione, impulsu afflixisse regna mundi, ut suo regno locum facerent.*

Haec si consideraveris, videas, num in MOHAMMEDEN quadrent, qui vi et armis, multorum ope adiutus, imperium suum fundavit et diffudit, neque et sic domitis quibusvis orbis terrarum regibus: uti et imperium Arabicum, seu Ismaeliticum non adeo permansit aeternum et inviolatum, quin ad Turcas, si ve Scythas transferit dudum.

Messias ergo et regnum coelorum innuitur, quod Iudaeorum etiam magistri uno ore confitentur omnes: unde miramur non tam OCTAVUM, qui hic de Ecclesia in Romano Imperio cogitavit, vix refutatione dignum, quam GROTIUM hic ad *Lapidem* locutum de *Exercitu Populi*, qui suae esset spontis, nullique Regi pareret, cuius populi origo a monte Palatino, cui facile respondebitur ex ante dictis: neque responsione indiget vir illustriss., quippe qui, longe meliora edoctus nobiscum facit *De Ver. Rel. Cbrist. L.V.*, ubi cum hac nota temporis (inquit) congruit altera de Impe-

perio in omnes nationes dando divinitus, postquam SELEUCI et LAGI posteritas regnare desisset, quarum posterior in CLEOPATRA desit, non multo antequam Iesus nasceretur: ad quem locum ipse hanc notam adiecit vir Magnus: LAPIDEM illum, cuius percussu Imago illa, Imperiorum figuras habens, comminuenda esset, Messiam esse tradidit R. LEVI BEN GERSON, et REGNUM ILLUD CAETERA REGNA ASSUMPTURUM esse regnum Messiae, docent R. SALOMO, R. ABEN EZRA et R. SAADIA.

Quin adeo clara et perspicua huic loco insunt Messiae criteria, ut unus iste sit ex praecipuis, quibus opinionem suam superaedificent Chiliasmi patroni; neque ii tantum, qui e Christianorum scholis prodierunt, sed ipsi Mohammedani, quorum et haec opinio: „CHRISTUM ante diem iudicii in hanc terram, rediturum, Regem et Monarcham totius orbis futurum, qui aureum Seculum reducat,” quam opinionem ex Psalmo II. et LUC. I. defendit *Tbesauri Arabici* auctor MAHMED BEN IACOB Moslemorum doctor celeberrimus. Conf. MARACCIUS *Prodrom. Part. I. p. 25.*

//////. Unum adiiciam ex N. T. locum, scilicet IOAN. XIV: 30. *Venit Princeps huius mundi et in me non habet quicquam*, quorum ultima, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν, ita depravavit *Apologisa* AHMED: *Non eris in me quicquam (divinitatis)* ut sensus sit: „Veniet MOHAMMEDES, qui Princeps erit totius mundi, et in me non manebit quicquam divinitatis, quam mihi tribuent homines, meliora ab ipso edocendi.”

Verum enimvero, quantum a vero abludat ista exegesis, ex constanti lectione Graeca constat, etiam si perpaucissimorum codd. auctoritate permoti illud, ΣΤΕΦΑΝΙ, ἑδὲν ἐπιήσει, vel Bezae ἑδὲν ἐπιείν, substituamus. Sensus enim huc redibit: „Princeps mundi, qui me hostiliter aggreditur, nullam in me culpam inve-

„niet,” vel „nihil proficiet ad regnum meum dis-
 solvendum.” Ceterum ex C. XII: 31: νῦν ὁ ἄρχων
 τῆ κόσμος τέττε ἐκβληθήσεται ἔξω, sponte patet, talem
 innui Archontem, qui CHRISTO Domino adversarius
 rebellionis suae poenas cito luet. Quod in se mini-
 me trahet MOHAMMEDES. At quis ille ἄρχων τῆ κόσμος?
 Diabolum cogitant plerique, secuti CYRILLUM Alex.
 in Catena ad IO. XVI. fol. 393. Ἀρχοντα τῆ αἰῶνος τέττε
 κέκληκεν, ἔχ ὡς ὄντα τὸ κατ' ἀλήθειαν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀπά-
 τῆς καὶ πλεονεξίας τὴν ἐπὶ τέττω δόξαν κερδαίνοντα, διὰ
 τὴν μοχθηροτάτην ταύτην προαίρεσιν τῶν αὐτὸν δεχομένων.
 Principem huius seculi vocavit Deus Diabolum, non quod
 vere sit, sed quia per deceptionem atque rapinam hanc
 gloriam acquirit, propter turpem eorum vitam, qui eum
 receperunt: eodem modo rem accepit THEOPHYLACT.
 in IO. XV. fol. 776. et CHRYSOST. Homil. LXXIV. in
 IO. XIV: 30. Ita nempe Principis in aere potens audit
 Diabolus Eph. II: 2., coll. C. VI: 12. et 2 Cor. IV: 4.
 Aliam tamen sequitur exegesis, scopo suo δαλείων,
 BALTH. BEKKER, *Mundi Fascinati* L. II. C. XXXI. § 8,
 locumque *de Principibus ac Sacerdotibus Iudaeorum* ex-
 plicans, quam interpretationem et alii, in ceteris
 BEKKERO haud ὁμόψηφοι sequuntur. Prodiit pro hac
 sententia Budissae A. huius seculi XVIII libellus,
Ψευδωνύμως CEPHAЕ sub nomine editus, cuius aucto-
 rem virum Consularem in Epistola praefixa dixit D. C.
 SCHULER, cui titulus *Schriftmäßzige Ausführung,*
dasz unter dem wort: die Welt und der Fürst der Welt
resp. das Judenthum nebst seiner Synagoge, in heiliger
Schrift öfters, und sonderlich in dem loco IO. XII: 31,
zu verstehen sey. Cui A. MDCCXX. *Disputationem*
Exegetico-Theologicam opposuit Cl. HERM. CHRISTOPH.
 ENGELCKE, uxoris meae dilectissimae abavi ex fratre
 nepos, Rostochiensium Professor clarissimus, acriori
 quare

quam res exigebat, stilo, prae nimio, quo in Reformatos (nam Calvinismo favere suspicabatur auctorem) ferri solebat, fervore, vir ceteroquin de veritate Evangelica meritissimus. Quicquid horum sit, nam quibus hic palmam deferam, vix scio, forte (si coniiicere liceat) nostro in loco per ἀρχοντα in singulari CAIAPHAM intellecturus, qui iam tunc temporis de morte IESU inferenlo et secum ceperat, et suis in conciliabulo dederat *constitium* (per συνέδριον enim, -- non τὸ συνέδριον -- 10. XI: 27. synedrium illud magnum, rite et legitime convocatum, ut intelligam, vix inducor) quicquid horum sit, inquam, ridicule et contra loquentis scopum hoc ad MOHAMMEDEN trahi, et ultima commatis pessima fide depravari, ex iis, quae diximus, quavis videt, qui non plane stipes.

c.) *Tertia* vaticiniorum, quae adducunt, classis eorum est, quae aliquam veri speciem prae se ferre (saltem prae reliquis) videntur: quorum duo praecipua tantum, alterum ex veteri, alterum ex novo Testamento tractabimus.

1. Ex veteri Instrumento nominant *Deuter. XXXIII: 2. Dominus de SINAI venit; et de SEIR ortus est vobis; apparuit vero gloriosus de monte PARAN.* quibus adiungunt *HABAC. III: 3, veniet Deus ab Austro, Sanctus ille de monte PARAN.* — Vix dici potest, quantum de hoc vaticinio gloriantur Moslemi, quod ab ABDALHALEMI filio ACHMED, ab auctore libri *de Confirm. Relig.* a SCHIAHAR, THALEB, aliisque doctoribus centies repetitur. Ita enim interpretantur: „Tria hic distinguuntur Divinae Revelationis genera. *Primo*, Dominus *de monte Sinai* venit, cum legem Sinaiticam dedit mosi et Iudaeis. *Dein ortus est de Seir*, cum CHRISTUM suum una cum Evangelio misit; hic enim fuit ex *Seir*, terra Galilaeo, ex oppido Nazareth. *Denique gloriosus fuit de monte Paran*, cum

„ Al

„Al Coranum tradidit MOHAMMEDI; *Paran* enim est
 „mons *Meccae*, vel ipsa *Mecca Urbs*.” Hanc com-
 munem exegesis etiam continet Anonymi cuiusdam
 Persae epistola, quam cl. HACKSPANN edidit post ipsi-
 us Tractatum ad R. LIPMANNI *Nizzachon*. p. 307. et
 laudatus supra FRISCHMUT, *Exerc. Acad.* p. 6.

Speciosa est, primo obtutu, exegesis: verum exa-
 minemus. Concedimus, quod de *Sinai* dictum fuit.
 Sed quid mons *Seir* ad CHRISTUM et Christianos? di-
 cunt, esse montem iuxta Nazaretham; alii nominant
 Bethlehem, et SCHIAHAR ipsas Hierosolymas. At
 unde probant? — Est, inquit, in isto tractu mons,
 qui *Seir* appellatur: sit ita; sed an ludere licet in
 nomine ambiguo? MOSES cecinit de *Seir*, monte Idu-
 meae in regione Arabiae, qui nihil ad CHRISTUM.
 Porro, unde montem *Paran* et urbem *Meccam* ean-
 dem esse, vero dabunt simile? plusquam XXX die-
 rum intervallo a se invicem distant. Habitavit qui-
 dem ISMAEL in *deserto Paran*. Genes. XXI, sed quid
 illud ad montem istius nominis cum *Mecca* confun-
 dendum? — Ruit ergo omne exegeseos Moslemicae
 fundamentum.

Quod ad locum ipsum. Dei Legislatoris adventum
 cecinit Poëta, paulatim illucescentis. Terminus e-
 rat *Sinai*, quo Deus \aleph venit; modus describitur:
 „oriebatur ex montibus *Seir*: crevit gloria cum per-
 „venit ad *Pharan* (montem umbrosam et contiguum
 „monti *Sinai* scribit ADRICHOM in *Theatro* fol. 123)
 „et stetit, cum perventum esset ad *Sinai*.” Haec de
 Poëseos imagine notasse sufficit, quam montium illo-
 rum vicinitas offerebat sponte, uti ex HAGGAON nota-
 vit ABEN ESRA in l. Aut, si mavis, respicit Poeta ad
 tria praecipua loca, quibus gloriam suam Israeli ma-
 nifestavit Deus, primum ad Sinaiticum montem, de-
 in ad *Seir* et *Paran* usque ad terram Moabiticam,
 in-

inter *Myriadas Angelorum*; *Schechinam* comitantium, vel *sacras Israelitarum legiones*, cum a *dextra* ei esset *Lex ignea illis*, id est, *nubes illa ignea*, quae proficiscentibus dux erat, cuius indicio castra movebantur, quod CLERICO placuit, qui, si habeset voci כִּימִי, legeret e meridie, nempe *Moabiticæ regionis*, cui coniecturæ tamen illud לְמִי, illis, obstat: aut *dextra sua legem sui populi tenuit severam et perspicuum Legislator*. LXX voces תַּשֵּׁבֶט, ut unum vocabulum, תַּשֵּׁבֶט legisse videntur BONFRERIO; vertunt enim ἐκ δεξιῶν αὐτῆς ἄγγελοι μετ' αὐτῆς. Optime de h. l. commentatur PISCATOR noster: „Commemorat (*inquit*) MOSES præcipua loca, in quibus Dominus sese populo Israelitico in terram Canaän proficiscenti patefecit, et hanc patefactionem comparat splendori solis, cuius facit tres gradus. Primo sol appropinquat et splendorem exiguum emittit, antequam oriatur, deinde oritur, postremo profus ascendit et pleno splendore hemisphaerium replet. Ita, quum Deus sese in itinere illo patefacere vellet populo Israelitico per verbum suum, primo venit a monte *Sinai*, ubi illis dedit legem. Deinde amplius se patefecit ad montana *Sebiris*, ubi per MOSEN curavit erigi serpentem aeneum, per cuius intuitum sanati fuerant qui lethaliter fuerant morsu a serpentibus. Postremo amplius se patefecit *Parane*, ubi legem per MOSEN repetivit et declaravit, eosque ad observantiam illius studiose exhortatus est. &c. — De loco HAVACUCI non est, quod addam, nisi ad hunc MOSES locum certissime respexisse prophetam. Memorat autem ille *Theman*, pro quo Mohammedani legunt *ab Austro*, quod et Hieronymus habet, observans, quod ex Graecis solus THEODOTIO, quid significet *Theman*, interpretatus sit, di-

cens: Deus ab Austro venit &c. ita et JONATHAN יִנְיָנָה, neque dubitamus, quin vox, derivata a יָמִין *dextra*, ex origine notet *astrum*, seu *meridiem*, et respiciat Iudaeae meridionalem Idumaeam, orientalem praecipue partem, a posteris THEMANIS, nepotis ESAVI, habitatam. *Gen. XXXVI. 24*: unde recte quidem legunt Moslemici doctores.

Non quidem hic inquirendum duco, num posteriori loco de rebus Messianicis vaticinetur HABACUCUS, quod praestantissimis quibusdam interpretibus post Cl. COCCHEIUM visum fuit; sufficit notasse, vatem ad illa Mosis respexisse, hunc vero de legislatione Sinaitica et divinae gloriae populo isti in desertis manifestatione cecinisse, quibus tollitur, quicquid pro suae religionis auctore ex isto loco expiscari student Mohammedani.

// Alter, quem ex *Novo Test.* pro causa sua affectum, locus est IOAN. XIV: 16. Ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΝ δώσει ὑμῖν. Nempe pro παρακλητος legunt illi περικλητός, *illustris*, quod cum significato non multum differat ab Arabico أحمد *Abmed*, hunc locum suum respicere *Prophetam* dicunt; unde *Apologista*: „العمر *idem est* (inquit) ac laudatus, vel laudator, vel laus, vel gloriosum faciens. Haec autem omnia MOHAMMEDO manifeste conveniunt. Ipse enim et gens ipsius Deum laudant in quolibet statu. Et praeterea nomen eius laudatus, seu laudatissimus exponitur.” — Conf. SALE in *Not. ad Suram LXI. p. 618.* et in *Praelim. Disc. Sect. IV. p. 95.*

Spuria autem lectione, quae nullo fundamento fulcitur, cum tota haec exegesis nitatur, nulla amplius refutatione indiget; uti iam observavit MORUS in *Notis, p. 85.* Neque ex contextu, aliisque Domini IESU
pre-

promissis. ullum remanet dubium, quin hic παράκλητος sit SPIRITUS SANCTUS, post abitum Domini, illius vices impleturus. De vocis autem significatione differunt interpretes. Vulgo vertitur *consolator*, pro quo Graecos potius dixisse παράκλητορα, notat BOISIUS in *Collatione*. p. 321. *Advocatum*, *intercessorem* alii interpretantur, cuius significatus vestigia in Glossario veteri, et apud exteros extare, docent PEARSON. *Symb. Apost.* p. 579, SUICERUS in *voce T. II. fol. 584.* — *Doctoris* tamen notionem praefendam esse, cum ex voce παράκλησις, *doctrina*, I *Theff. II: 3*, liquet, tum pluribus defendunt MEDE, *Fragm. S. in Opusculis Philol. T. X. p. 249.*, ERNESTI, *Opusc. Philol. p. 214.* et KREBSIUS *ad Lexic. SHOETGENII p. 477.* Hoc interim notandum, quod τὸν ἄλλον hic ad CHRISTUM retulerit, ac SPIRITUM s. *comm. seq.* ab eo distinxerit GUSSETUS in *Confut. τῆς Cbissuk Emuna. p. 71*, quem pauci secuti. Urgent vero Mohammedani.

I.) Quod toties in Corano et sermonibus suis publicis affirmaverit MOHAMMEDES, se in Pentateucho et Evangelio praedictum fuisse; quod nisi verum fuisset, certe non ausus fuisset vir astutissimus, aut saltem *falsi* a sui temporis Iudaeis et Christianis convictus fuisset.

Neque hoc sine ratione obiici posse videtur, sed considerandum. α.) Quo tempore, quibusque cum hominibus vixerit ille, ubi nempe quarumvis disciplinarum, sacrarum literarum praesertim, ignorantia ubi dominabatur, et Christiani haeresibus, schismatibus, bellis intestinis dilacerabantur, quo facillimum erat astuto cuidam impostori iis imponere, qui, verumne esset, an falsum, quod audiebant, vix discernere possent. β.) Neque hoc omne fraudi MOHAMMEDIS tribuimus. *Fanaticus* erat, cui ab apostatis

suis Iudaeis et Christianis imponebatur, qui, ut gratiam apud ipsum inirent, multa vaticinia, aut plane fingebant, aut in rem suam torquebant, quibus facile fidem habuit plenissimus sui Enthusiasta. 7.) Evenit ipso facto, quod evenisse postulant, nempe ut *falsi* accusatus fuerit MOHAMMED, quamdiu prae timore licuit. Confitentur hoc ipsi commentatores in *Suram IV: 165*, qui ex EBN-AEBAS, doctore celebratissimo, narrant: „Quum Principes Meccanorum au-
 „ diissent, adeo sese in Oraculis Pentateuchi iactan-
 „ tem, adibant illum, dicentes, se Iudaeos de illo
 „ interrogavisse et de vaticiniis, quae de se in sacris
 „ eorum libris contineri asseverasset; hos vero respon-
 „ disse: *se nescire, qualis esset*. Quo audito plurimos
 „ Iudaeorum arcessi iussit Propheta, inquam: *Cer-*
 „ *uissime scio, vos non ignorare, me esse Legatum Dei*.
 „ Ad quod uno ore responderunt: *Nibil eiusmodi no-*
 „ *vimus*.“ 8.) Vel si hoc testimonio destituamur,
 res ipsa ante dictis evicta manet, neque eiusmodi ra-
 tiones in contrarium *verum* reddunt, quod re ipsa
falsum esse, demonstravimus.

2.) Atqui (instant) lex Islamitica adeo rerum in
 terrarum orbe faciem mutavit, ut de tali portento
fluisse prophetas, qui res multo minoris momenti prae-
 dixerunt, haud vero simile sit: Cum autem nos ipsi
 nihil ex iis in vituperium MOHAMMEDIS afferamus,
 sequitur *in laudem eius* oracula existisse olim, vel
 extare etiamnum. —

Verum a.) Non nostrum est divinam aestimare
 sapientiam, cui non semper *magnum*, quod nos ho-
 munciones miramur, neque *exiguum*, quod nos despi-
 cimus. β.) Sed ratio praeterea in promptu est. O-
 racula enim dederunt Hebraeorum vates, vel de my-
 sterio et oeconomia salutis et regno Messiatice; vel
 de reipublicae Iudaicae fati; vel denique de fati
 il-

illarum gentium, quibuscum Iudaeis aut res erat, aut foret in posterum; sed prophetae divini non erant augures vel praestigiatores, qui historiam universalem praedicerent. Hinc multa de Aegypto, Babele, Medis, Persis, Seleucidis, Romanis etiam, sed nihil de Sinenfibus, Iaponibus, Tartaris, aliisque maioribus gentibus, quae nihil ad Iudaeos. 7.) Quod ad MOHAMMEDIS doctrinam; quae si mendax, exigunt, ut prophetae monuissent homines, caverent sibi ab illa; sufficit, quod Deus populum suum de omni falsa doctrina fugienda monuerit, quod et CHRISTUS suos monuerit de multis *Pseudò-prophetis*, quo magno numero venturos praedixit, *Matth. XXV et alibi*. 8.) Magis certe mirum, si verus MOHAMMED propheta fuit, cur non suos de magno illo monuerit schismate, quod statim post suum obitum suos divisit, de OMARIS vel ALI successione contententes, cum CHRISTUS suis, de primatu altercantibus, longe alias modestiae et caritatis leges praescripserit. 9.) Quare non insitam opinioni interpretum, qui vere nonnulla de MOHAMMEDE in sacris reperiri vaticinia fingunt: quo illud de ISMAËLE referunt, *Gen. XVI. 12. erit אִשָּׁרָא, homo onager*, de quibus *asinis feris* consulas FÜLLERUM, *Miscell. Sacr. L. II. C. XII. p. 153.* Addunt *Hagarenos* et *Kedarenos* in Psalmis; *parvum cornu* in visione DANIELIS; *Gogi* et *Magogi* bella; *mortem pallido equo insidentem*, *Apocal. VI*, aliaque, de quibus vid. DANHAWERUM, *Dissert. T. II. p. 1639. seqq.* Sed ista in medio relinquamus. Hoc tamen ex ipso GELELEDDIN, aliisque non praetermittendum, quod MOHAMMED, se iam diu prophetam professus, tria Meccanorum Idola *Allat*, *Al-Uzza* et *Manath* magno in pretio habuerit. Cum enim Corani *Suram LIII* Corasinis recitabat, post verba: *Quid vobis videtur de Allata, Aloza et Manata?* addidit: *Hae sunt puellae*

pulchrae, excelsae, quarum intercessionem speramus. Excusant illum interpretes AL BEIDAWI, IALALO'DDIN, (sive GELALEDINUS) YAHYA et alii, quod Satanas ingesserit hoc in os illius, absque quod ipse sciret, quae diceret; Deum vero illum (abrogatis iis ex Corano) ita consolatum fuisse Sur. XXII: 50. Nullus fuit Prophetas, cui, dum recitaret divinas revelationes, Diabolus non immitteret aliquid falsi in lectionem eius, sed Deus abrogabit id, quod immiserit Diabolus et Deus deinde stabiliet verba sua. Vid. notas Doct. SALE ad Sur. XXII. p. 391, 392., ex quo etiam discas, quae-nam illa fuerint idola, Praelim. Disc. Sect. I. p. 22. Excusationis futilitas manifesta est; verum prophetam, tam graviter peccantem et Diabolo relictum, non praedixerunt veri Dei prophetae, neque suis CHRISTUS promisit, sed πνεῦμα τῆς ἀληθείας. IO. XIV: 26. XV: 26. ὁ ὀδηγήσει εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. IO. XVI: 13.

§ 5.

Progredimur ad alterum obrectationum genus, quo ipsa Christianae religionis capita, sive dogmata oppugnant: in quibus examinandis erimus breviores, quia haec proprie pertinent ad *Theologiam Didactico-Elencticam*, ac plurimam partem cum iis conveniunt, quae ab antiquissimis, recentioribus etiam, haereticis prolata, centies refutata fuere: Pauca ergo adicere satis habentes, praecipuas tantum obiectiones enumerabimus. Tria autem praecipua sunt, in quae tela sua vibrare didicerunt Islamismi doctores, dogmata. Nempe *de S. S. Trinitate; de vera Christi Deitate; et de IESU, per Iudaeos vere in crucem sublato ac vere mortuo.* Tres ergo iterum sese offerunt obiectionum classes.

I. Prior S. S. Trinitatem spectat. In antecessum observemus,

8. Veram Christianorum de hoc adorando mysterio sententiam ipsi MOHAMMEDI, et plerisque illius defensoribus incognitam fuisse, quippe qui fere non nisi cum Haereticis, quibus tunc temporis Arabia et totus pene oriens affluebat, habuit commercium. Hinc aut inscii, aut etiam mala fide, talem Trinitatis notionem oppugnant, quam nullus verus Christianus sibi finxit, unde, quam parum noceant, quae afferunt, quisque sentiet. Verbi causa. *Tribeisini* accusat Christianos, quos uno ore *anum Deum* profiteri, sciunt omnes. Sic *Sura IV: 170. Ne loquantur de Deo, nisi veritatem: neque dicant Tres, Deus enim Unus est; neque sic etiam hac obtrectatione nostrum de Trinitate dogma oppugnavit, uti cum Arianis et Socinianis nonnulli recentiores Corani defensores, sed tres sibi finxit Christianorum Deos, quos Collyridiani ita vocabant, ut in superioribus §3 notavimus. Docet illud GELALEDIN ad Sur. IV. لا تقولوا الاله ثلاثة الله وعيسى وامساة* Ne dicatis tres esse Deos: nempe Deum, Iesum, et Matrem eius. Eadem habet IAHIA et MAHMED EBN ABDALLAH ad Sur. V. Quae cum repetisset AL BEIDAWI, addit tamen: *Constat ipsos dicere, Deum esse tres personas, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum. Per Patrem autem intelligunt Essentiam, per Filium Scientiam, et per Spiritum Sanctum Vitam. Quae ex Iacobitarum formula loquendi desumpta videntur. Licet enim aliquando nonnulli, qui mysterium explicare voluerunt, simili quodam loquendi modo usi sint: conf. quae de SABELLIO, et Neo-Arianis, BURNETO, WALLISIO, WHISTONO, CLARKIO, WATSIO, BODDRIDGIO notavi in Dissert. Belg. p. 83-90. et du Systeme de Mr. MATY in Concionibus et Dissertati-*

onibus vernaculis pro causa religionis, A. MDCCXCVII. T. I. Part. I. p. 51-54. Scholasticorum quorundam in eadem explicatione temeritatem recte castigavit ERASMUS in *Praefatione* ad HILARIUM: nemo tamen Filium et Spiritum Sanctum ab essentia divina separavit orthodoxus, uti et expressis verbis illud *Neliorianorum dogma* vocavit AHMED EBN ABDALHALIM, *Apollog. Part. II.*

2. Obiectiones illorum plerasque esse easdem, quae, ubicunque apud Iudaeos et Antitrinitarios offendimus Haereticos, repetuntur, ita ut Mohammedani ab Arianis et Iudaeis, Sociniani vero et recentiores ab iis ea mutuati esse videantur; quare, *fontibus quibusdam solutionis* allatis, lectorem ad Dogmaticorum et Systematicorum libros ablegare licebit, eo magis, quia omnes Mohammedanorum obiectiones in Trinitatem solide refutavit, post MARACCIUM *Prodrom. ad Refut. Aicor. P. III. C. 5.*, HOORN-BEEK *Summ. Controv. L. III. p. 134 seqq.*

a.) Obiiciunt *humanae rationis defectum, quo illud mysterium neque cognosci, neque explicari potest.* Sic *Sura XXVII: 65. An Deus cum Deo? afferte probationem, si estis veraces:* id quod pluribus urgere solent interpretes.

Respondemus. a.) *Quod ad Mohammedanos:* arcti, quibus humana ratio circumscribitur, limites exigunt, ut, quicquid certo scimus a Deo nobis esse revelatum, firmiter teneamus, mendax cum Deo esse non queat; etiamsi nos ipsum rei modum minus habeamus perfectum; et eatenus res credenda est, cuius *veritas* certo demonstrari potest, natura sua licet sit *mysterium*, captum nostrum superans. Credunt enim nobiscum Moslemi, cum Dei aeternitatem, immensitatem, omnipraesentiam, tum Domini IESU immaculatam conceptionem et ex virgine signata na-

tivitatē; tum mortuorum resurrectionem, aliaque revelationis mysteria, nobis aequè minus perspecta.

b.) *Quod ad rem ipsam.* Concedimus MOHAMMEDI, rationem sibi relictam non cognoscere Trinitatem. Neque nostram facimus Theſin POIRETI, *Cogit. Ration. L. III. C. I. p. 227.* „ Ex consideratione solius „ naturae Dei sine respectu ad creaturas spectatae „ constat, in illo esse sanctum et inviolabile aliquid „ *TRINUM.*” Rationi hic etiam nimium tribuunt BECANUS, *Theol. Scholast. p. 89.*, BISTERVELD, in *Synopsi Anticrellio praemissa. n. 27.*, CLAUBERGEN, *Dissertationibus XII in hanc rem conscriptis*, quod idem cum in *Meditat. de Trinitate* fecerit NIC. SMITERUS, in Duisburgensi Academia Professor quondam Philosophiae, responsum tulit a Cl. VAN MASTRICHT *Gaugraen. Novit. Cartes. Sect. post. Cap. XVII, pag. 310-325.* Minus forte errat MORNAEUS *de Veris. vel. Christ.*, cum rationis (inquit) *acumine nunquam excogitatum fuisset hoc mysterium; attamen, post eiusdem a Deo revelationem, eadem illa ratio, quam nunquam deprehendisset doctrinam, videt, meditatur, approbat.* Hoc vero cum concedimus, quid inde sequitur? falsum esse dogma? neutiquam. Rem enim a Deo esse revelatam, videmus, neque (nisi quid addas) sano sensui adversari. Penitus non cognosci posse? sit ita; neque, si aliter foret, aut Deus esset Deus, aut homo esset homo. Agitur enim de divina essentia et natura, quam penitus cognosceret homo, qui pauca admodum de rerum, licet sub aspectum cadentium, essentia habet perspecta? *Noneus* (inquit HILARIUS *de Trin. L. I. C. 18.*) *sibi testis est, qui, nisi per se, cognitus non est.*

c.) *Quod ad totam objectionem, saepius repetitam, saepius refutatam; distinguimus inter τὸ ὄν et τὸ διότι: conf., praeter ATHANASIVM ad SERAPION. de Sp. S. Opp. T. II. p. 19., GROTIUM, de Ver. R. C. L. III. § 12., et*

ARNOLDI, *Refut. Catech. Racov. C. I. ad Quaest. 21.* § 73-76. p. 110. Quem utilissimum librum si non adeo obliviscerentur nostri temporis Theologi iuniores, minus quoque sibi imponi sinerent recoctis, ex *Bibliotheca Frat. Polon.*, aliisque Socinianorum scriptis, obiectionibus.

β. Obiiciunt, *nulla idonea pro tali dogmate ex S. S. proferri posse argumenta.* Ita enim idem AHMED *Apolo- gista*: „Unde accepistis illam doctrinam? et quis „ vobis praecepit eam? et in quo libro revelata est? „ et quis Propheta meminit illius? et quid dictum „ CHRISTI persuadet vobis illam? — An vero aliud „ fundamentum habetis, nisi illud, quod, iuxta disci- „ pulum Matthaeum, CHRISTUS (super quem sit pax!) „ discipulis suis dixit: *Ite et baptizate homines in no- „ mine P. et F. et Sp. S.* Horum autem verborum „ sensus est — „ Quod conferentur illis omnes be- „ nedictiones Dei, et benedictio Prophetae illius „ CHRISTI et Spiritus Sancti, per quas confirmati „ sunt Prophetae et Apostoli.” — Urget praesertim *Sura XXVIII.* patrum sub V. T. huius dogmatis igno- rantiam.

Respondemus. a.) Talibus ex fontibus liquet, unde hauserint suam doctrinam temporis nostri Antitritarii, PURGOLD. in *Resultat meiner mehr wie funfzig jährige ueberdenkungen über die Religion Iesu*, et PRIESTLEIUS in libro, cui titulus *Verbafteringen des Christendoms*, qui formulam baptismi explicant per *baptizari in nomine religionis, quam per Iesum Pater patefecit et miraculis confirmavit*, praeterquam quod hac exgesi illa AHMEDIS longe sanior; quis enim *εις τὸ ὄνομα* „ in nomen religionis baptizavit? aut quid respondebunt sociis suis, qui miracula cuncta negant? scilicet iis reformatoribus Ecclesia indiget! meliora dabunt IUST. N. *Apol. II. p. 94. et Quaest. et Resp. ad Oribod. p. 417.*

GREGOR. Nyssen. ad MATTH. XXVIII: 19. b.) Quod ad patrum sub V. Oeconomia de Trinitate ignorantiam; videant, quid his regerant, qui cum CALIXTO, *Diss. de Myst. Trinit. Tbes. XII*, et aliis, insaniam esse dicunt, ex libris V. T. pluralitatem personarum divinarum evincere velle, quod hodie haud pauci sequuntur; nos vero, licet cum *Confess. Belgica Art. IX*. lubentes concedamus: „*Het geen voor ons wat „duister is in het O. T., dat is zeer klaar in het N.*”, defendimus tamen, pro revelationis modulo et hoc dogma patribus notum fuisse, quod solide demonstrat cl. CALOVIUS in *Socinianismo profligato, Sect. III. Subsect. IV. Art. I. p. 164.* et peculiari *Dissert. de pluralitate Pers. Div. e Vet. Test. demonstrata*. Argumenta apud Polemicos extant: conf. TRIGLAND (nep.) *Dissert. in Heb. I. 3. § 13 et 21.*, DEYLING. *Obs. S. Part. II. Obs. 2. § 11.* Sit ergo verum, quod ex VRIEMOET, *Diss. Class. V. T. T. I. C. IV. p. 166* didici, Christianos ab hodiernis Iudaeis in Liturgia, *Seder Arbab Tabanioth*, anno huius seculi XVI Amstelodami recusa, *Fol. 52. Col. 2.* dici **הַעֲבָדִים אֱלֹהִים**, *cultores Deastrorum trium, Patris, Filii et Spiritus*; non ista impediunt, quin priscae fidei vestigia in ipforum scriptis remanserint, quae post alios collegit AND. NORREL in *Phosphoro fidei e Libro Zohar*, et G. C. SOMMER *Specim. Theol. Zobaricae*, quibus prudenter tamen contra eos utaris, recte monuit I. M. GLAESNER in *Parergis Gotingens. T. I. L. III. Diss. XI*. Nuperrime autem, ante hos sex annos, ut novatoribus, orientalium literarum peritiam iactantibus, se opponeret, vir pie defunctus c. s. DOYTSCH, ex Doctore Iudaico Pastor Christianus, librum edidit, **ישועת ישראל**, *Liberatio Israelis T. III.*, quo p. 141-408. veteris Synagogae de Trinitate et Deitate

Fili, sive *Memra* sententiam fufe explicuit, unde (quamvis ipsi argumento ex voce מַלְאָכִים non insistamus) nobilissimum locum excerpimus, ex R. SIMONE BEN IOCHAI in *Sobar. Parescha Achaemotb. fol. 29. Col. 116.* „Veni et vide mysterium nominis מַלְאָכִים, „Tres sunt מַלְאָכִים (sive *Personae*) et, licet unaquaeque „que מַלְאָכִים distinctam habeat substantiam, tamen „haec Tres Unum sunt, atque adeo in Unum conjunctae, ut altera ab altera divelli nequeat.” *vid. ibid. p. 320. c.)* Loca vero si quaerat AHMED, ex utroque volumine in promptu sunt, sed quae omnia explicari tempus non sinit. Digito tetigisse nonnulla, fat est.

Habemus *Gen. I. 26.* Ubi non cum R. ELEAZAR, de familia superiori, sive domo Iudicii, id est, de angelis, qui nec Dei consilarii, nec in opere creationis adiutores, de occidentalium magnatum more, orientalibus incognito, cogites. Locum vindicant VRIEMOET *l. l. p. 169.*, BECMAN, *Exerc. Theol. III. p. 35.*, I. A. DANZIUS, *Diff. in h. l., in HASAEI et IKENI Thes. Nov. Diff. in V. T. fol. 123.*

Ies. VI. 3. Ubi de Patre non ita, sed de Filio locutum esse prophetam, IOANNES testatur *C. XII: 39-41.* Pluralitatem innuit pronomen plurale וְ? *comm. 8,* ubi male GROTIUS de consilio angelorum loquitur, quorum nomine non mittebantur prophetae, ut recte observat WITSIUS *Misc. S. T. II. Exerc. I. § 34.* Ternarium numerum in Seraphinorum numero respici, docuerunt ATHANAS. *contra ARIUM Opp. T. I. fol. 216. 601. 602.*, et EPIPHAN. *in Ancorato § X. Opp. T. II. fol. 15.* Locum vindicant MARCK. *Exerc. Text. Part. VI. Exerc. XIV.*, BECMAN, *Exerc. IV.*, quibuscum conferas ARNOLDI, *ref. Cat. Rac. ad Cap. I. § 1-8.*

IES.

IES. LXI: 1, quem locum de semet ipso explicuit optimus, Interpres, LUC. IV: 17-21., et vindicat magus VITRINGA l. l.

HAGG. II: 4-6, ubi de λόγῳ seu Verbo ὑποσαρμῶ, non de Verbo προφορικῶ sermonem institui, defendit MARCKIUS, Comment. in l.

Brevitatis causa, multa, de quibus multum disputari possit, missa facientes, uti et illa loca, ubi vis obvia, quibus אלהים et אלהים distinguuntur, Ps. XLV: 8, et יהוה ad אדני, DAVIDIS Dominum atque Filium, loquens introducit, ad clariora N. T. loca progredimur.

Habemus hic, praeter alia multa, MATTH. III: 16, 17., ubi a veteribus *historiam Iesu baptizati*, diu ante MOHAMMEDEN, ad probandam S. S. Trinitatis doctrinam adhibitam fuisse, discas ex tristissimo illo: *Abi, Ariane, ad Iordanem et videbis Trinitatem.* 1.) Certe, hic habemus Patrem de coelo loquentem, vi sua articulatum sonum in aëre formantem; sive angelorum ope, quod post Scholasticos placuit BEAUSOBRE in *Remarques. pag. 12*; sive per illud oraculorum genus, quod בת קול Iudaei vocant, uti voluit c. VITRINGA, *Obs. S. L. VI. C. 9*; utramque vero sententiam reiecit DANZIUS, *Tract. de inaug. CHR. § 28, 29 et 57.*, omnes de בת קול narrationes fabulis annumerans cum PRIDEAUX *Nexu V. et N. T. Part. II.*, et VOGELSANG *Exerc. Theol. II.*, quos inter mediam viam prudenter tenet CARZOVIVS in *Apparatu Antiquit. p. 303.* 2.) Habemus Filium, neque κατά χάριν, sive adoptivum, sed ἀγαπητόν, quod nomen Graecis idem esse, quod μονογενής, unigenitus, demonstrant SUICERUS *Thef. in Voce.*, HEINSIUS, *Exercit. L. II. C. I. et Aristarco S. Part. I. C. IV.*, et ERNESTI *Opusc. Philol. p. 209.* Filium itaque, qualem Deus

nullum unquam angelum vel hominem dixerit. *Hebr. 1. Eumpraeterea, ἐν ᾧ Pater ἐωδόκησεν*: sive illud ad opus redemptionis restringas cum REUSCHIO, *Interpr. Syr. cum fonte N.T. Graeco coll.*, p. 8., in quo placatus sum: sive in genere magis cum RAPHELIO in *Not. Polybian.* p. 30. *In quem ita sum affectus, ut tota mens, tota voluntas in eo conquiescat mea, qui mihi placet, quo delector, cuius mihi omnia et dicta et facta sunt probatissima, quique mihi omnibus in rebus ita satisfacit, ut nihil praeterea requiram.* 3.) Habemus Spiritum S., descendantem more columbino, velociter, molli, placidoque strepitu superinvolitando, quod HAMMONDO placuit et CI. ALBERTI. *Observ. p. 17.*, vel *σωματικῶν εἰδῶν, forma columbina*, quod, omnium instar, ex LUC. III urgent LILIENTHAL, in *der guten Sache göttl. offenb. T. V. p. 607.*, MARCK, *Exerc. Bibl. p. 599.*, EWALD. *Emblem. S. Part. II. p. 293.* et peculiari dissert. I. G. BOEHMER, *Ienae MDCCXXVII*, adstipulante ill. GROTIUS in *b. l. Utramque sententiam coniungit WETSTENIUS Comm. in N.T. in l.*, cum de nube quadam ignea cogitent BEAUSOBRE ad SAURINI *Disc. T. III. p. 197.* et RIES in *den Hamburg. Berichten A. XXXVI. p. 443.*

Argumentum ex h. l. pro Trinitatis dogmate vindicat CHRISTOPH. PARSCHITIUS, *dissert. peculiari, Wittberg. MDCCXI. Sect. II. § 13.*

MATTH. XXVIII: 19, quem unum pro nobis militare locum, scripsit AHMED. Iterum hic occurrunt tres Personae distinctae, eo quidem insignitae nomine, quo in aliis S. S. locis persona vera, eaque divina, ab altera distinguitur. Unitatem vero essentiae dictio probat εἰς τὸ ὄνομα, non εἰς τὰ ὀνόματα. Baptizari vero εἰς ὄνομα τινὸς honoris est plane divini, nec, nisi personis vere divinis, competit. Sane apostolus et legatus Dei erat PAULUS, atqui Christianos εἰς τὸ ὄνομα Παύλου baptizatos esse, diserte negat *1 Cor. I: 13.*

l. 13. Vim huius dictionis ostendit VITRINGA *Obs. Sacr. L. III. C. XXII. p. 319.* Nempe significat initiari, dedicari cultui alicuius, ipsique in fidem, obsequium et clientelam tradi, cuius et iussu et foedere baptismus administratur, atque hunc honorem non, nisi Deo vero et uni, competere, docebunt ARNOLDI *l. l. § 136, 137, 148-155.*, SCHOETGENIUS *Hor. Hebr. p. 239.* et in *Obs. ad PASOREM. p. 1030.* Cadit ergo PRIESTLEII explicatio, *in nomine religionis*, quae plane insolens. De hominis, legati Dei, doctrina dicitur quidem *1 Cor. X: 2. βαπτίζεσθαι εις τον Μωσην*, sed locutione plane diversa, neque C. X. oblitus esse potuit Apostolus, se C. I. docuisse, *baptizari εις ονομα τινος* nulli homini concessum fuisse; unde etiam *εις* a multis hic sumitur pro *διω*, secutus IOVORSTIUM, *Philol. S. Part. I. p. 177*, quod tamen VITRINGAE *l. l.* displicuit. Exegesis ACHMEDIS, *baptizari, ut nobis conferantur benedictiones Patris, Filii et Spiritus S.*, sensu Euangelico optime valet, dummodo statuamus, tres illos nominatos aequae, et modo plane eodem, *actuales* esse, qui nobis miseris suas benedictiones conferunt, quod, ex ipsius Corani praeceptis, ab alio, nisi vere Deo, sine idololatria expectare non licet.

Locum nostrum pro Trinitate vindicant HOORNBEEK *Misc. S. L. III. C. VI. p. 321.*, SCHERZER, *Colleg. Antisocin. p. 795.*, multique alii, quos laudat, in *Biblioth. Dissertationum*, WILDELSHAUSENIUS. Quin et ex loco nostro in veteri Ecclesia confessio Trinitatis ante baptismum requirebatur; si non ipsum, quod dicitur, Symbolum Apostolicum originem traxit. Conf. SPANHEMII, *Hist. Eccl. Sec. I. C. III. § 1 et II. C. III. § 1.*, BINGHAMI, *Orig. Eccl. T. IV. L. XI. C. VII. § 8-11.*, et CLOPPENBURGII *Exerc. Theol. Loc. XIII. Disp. VI. § 23. Opp. T. I. fol. 1094.*

Mis-

Missis centenis aliis locis, iis etiam, ubi de Patre, semet ipso et Spiritu sancto locutus est IESUS O. M., ut de vera Trinitatis persona ὁμοσίῳ (quod nomen quidem cum CALVINO haud Scripturae esse concedo, rei vero exprimendae aptissimum iudico, ob haereticos, saepe, ut ait IRENAEUS in *Praef. L. I. C. 2. fol. 3*, ὁμοία μὲν λαλῶντας, ἀνόμοια δὲ φρονῶντας, quod exemplis Socinianorum probatum dedi in *Diff. Belgic. pag. 97-100.*) v. c. IOAN. XIV: 16, 17. XV: 26. XVI: 13, 15; transimus ad 2 *Cor. XIII: 13*, ubi eodem plane modo invocantur dominus IESUS CHRISTUS et Spiritus sanctus, quo Pater invocatur. Filius enim et Spiritus S. non minus considerantur et invocantur, ut *activum suae gratiae et communionis principium*, quam Pater *principium activum est sui amoris*. Qui autem gratiae suae et communionis largitor est, eo-que nomine ab hominibus invocandus, is verus Deus est, et quidem ἀυτὸθεός, id est, summus, non dependens, aeternus, omnipotens, et si modus subsistendi in una eademque essentia divina, nostrum superans captum, est diversus. Vindicatur locus ex iis, quae habet PETAVIUS, *Dogm. Theol. T. II. Sect. de Trinitate. C. II et VII.*, BECMANNUS, *Exerc. Theol. XI p. 155.* et Cl. LAMPE, *Differt. Philol. Theol. T. II. Disp. III. C. II. § 1 et 3.*, quem conferas de nomine *septenario*, *Apoc. I.*, contra BEZAM, aliosque (hic angelos creatos intelligentes) ac simul ad obiectiones Antitrinitariorum, inde petitas, respondentem *Disp. V. C. IV. § 19-24.* add. P. NIEUWLAND, *Lect. Exeget. L. I. Epist. XI. p. 76-82.*

Relinquimus iam Systematographis vulgare illud, solidissimum tamen argumentum, quod, pro vera Filii et Spiritus S. divinitate, ex illis in S. litteris, non minus quam Patri, tributis *nominibus, attributis, operibus et cultu* divinis, peti solet, de quibus conferas
Cl.

Cl. DE MOOR, *Comment. T. I. C. V. § 21. p. 837-850. et § 26. p. 870-881.* Addantur, quae pro domini IESU CHRISTI vera deitate scripsit nuperrime Cl. VAN DE WYNPERSE, *Dissert. Belgica, operibus Societ. Hag. inserta, et pro deitate SPIRITUS S. contra Pneumatomachos recentiores (quorum nomina recenset WALCH. in Append. Miscell. S. Medit. VII. p. 803-810.)* ARNOLDI *Atheismo Sociniano* I. BIDEZZI, et quae CLOPPENBURG. in eundem BIDEZZUM Anglum edidit *Opp. T. II.*

Verbum tamen addo de illustri, eoque vexatissimo loco, I. IOAN. V: 7. Scio equidem, me, ad istum locum provocantem, risum movere nostrorum temporum Critico-Theologis, si has meas, homuncionis obscuri, chartulas inspicere dignantur. Iam dudum enim hicce locus, olim classicus, ab iis, tantum non omnibus, proscriptus fuit. Hoc si fiat a veris et modestis Criticis, ceterum dogma S. S. Trinitatis nobiscum profitentibus, et ex aliis S. S. locis defendentibus, absit, ut viris, me longe excellentioribus, notam inuram, qui dudum quaestiones Exegeticas a Dogmaticis distinguere didici; maxime vero illud fieri ab iis, et quidem dictatoria auctoritate, qui hoc Christianae religionis *κρίσιον* et fundamentum aut tacite negant, aut apertius impugnant, scimus omnes. Nec locus, nec dissertationis ratio permittunt, *ἀνθεντικῶν* huius commatis probare uberius; cum hoc longam dissertationem, ob varias, quibus illa oppugnata fuit, artes, exi- gat.

Fateor equidem, me, praeter declamationes, decisiones tanquam ex tripode, et voces arte compositas, adhucdum ne unum quidem in recentiorum scriptis invenisse argumentum, quod non, minus licet orna- tum,

Hh

tum,

tum, a Socinianis, nonnullis etiam sanioris mentis Criticis, dudum prolatum fuerit, neque cui a multis, nec artis etiam suae ignaris, fatis fuerit factum. Quare, donec maiori luce collustrer, ad hunc locum, ut evidentissimum pro causa nostra argumentum, provocabo.

Desit (nec inficior) plurimis et praestantissimis codicibus, tam Graecis, quam Latinis totum hoc comma. Non iuvat, quid de singulis dicendum foret, examinare, neque hic illic de fraude queri, quam detexerunt nonnulli, inprimis DAV. MARTIN. V. D. M. Ultraï., in triplici tractatu Gallico, sub titulis: *Deux Dissertations Critiques, la premiere sur 1 Iob. V: 7 &c. Utr. MDCCXVII.* — *Examen de la reponse de Mr. EMLYN à la Dissert. Critique sur 1 Iob. V: 7. Lond. MDCCXIX.* — et *La Verité du Texte 1 Iob. V: 7, démontrée par des preuves, qui sont au-dessus de toute exception. Utr. MDCCXXI*, ubi vir doctissimus in specie ostendit, quam fraudulenter provocent ad codices Stephanicos ex Bibliotheca Regia, castigatos in *Tract. I. C. IX et X., Tract. II. C. XII. XIII et Tract. III. Part. II. C. IV. V. VI.*

Sed mitto ista. Deficiant codices plurimi, praestantissimi, antiquissimi; inveniuntur triginta alii similiter deficientes; Quid inde? an ideo textus noster minus authenticus? minime vero. Hoc nec incuriae librariorum (facili satis, cum ultima verba comm. 7 et 8 eadem sint) tribuimus, hanc licet non negemus in singulis: minus Arrianorum corruptioni, cuius nunquam eos incusarunt Patres etiam animosiores: sed unice *Disciplinae Arcani*, quae seculo II introducta fuit. Nempe in tradendis mysteriis summopere cavebant veteres, ne haec haud initiatis patefierent profananda. Hinc non nisi XL ante baptismum diebus Catechumeni de Trinitate et Deitate Christi erudiebantur.

bantur, docentibus HIERON. ad PAMMACHIUM, EUSEB. *Dem. L. IX. C. VI.*, et CASAUB. *Antibar. Exerc. XVI.* Verum hinc etiam loca ista S. S., quibus ista mysteria continentur, in publico coetu non praelegebantur. Unde deficiunt illa in cunctis Graecis codicibus, qui publicis lectionibus destinati erant; deficiebant etiam in iis orientalibus versionibus, item Latinis, quae ad eiusmodi codices elaboratae fuerunt. Pari modo deficiunt *Act. VIII: 37.*, et (ob mores Carechumenorum) historia adulterae *Io. VIII: 12.* aliis tamen codicibus minus publicis (quorum non minor remansit copia) ea retinentibus, uti nostri loci antiquitas iam ante *ARRII tempora* probatur ex CYPRIANO *de Unit. Eccles. p. 78.*, forte et TERTULLIANO *contra PRAXEAM. C. XXV.*, quorum loca vindicat MARTIN. *Tr. I. C. VII. § 2-5. et C. VII. § 6. Tr. II. C. VIII. et Tr. III. C. IV. p. 41-48.* Sequitur ergo, antiquissimorum codicum auctoritatem, etiam si multo maiori numero afferri possint, nihil efficere ad loci ἀνορθωσίν tollendam, quod pluribus evicit BENGELIUS *Apparat. Crit. in N. T. ad b. l. § 25.* Ceterum, nam plura addere non licet, locum hunc, praeter MARTINIUM, vindicarunt sexcenti, e quibus nominasse sufficit IO. GERHARDUM, qui geminam ad h. l. dissertationem scripsit, alteram loci ἀνορθωσίν, alteram τριῶδος mysterium inde vindicantem, in *Disp. Ienensibus, p. 1293.*, I. LAUR. MOSHEIM, *Diff. Partic. in b. l.*, STELLINGFLEETH, *Vindiciae doctrinae de S. S. Trinitate, p. 164.*, Leon. Twells, cuius vindiciarum summam vide apud WOLFIIUM *T. V. Curatum, p. 300-313*, lectu quidem dignissimam.

Atque haec sufficiant ad secundam Moslemorum obiectionem, nullum pro Trinitatis dogmate in S. literis inveniri posse testimonium.

γ.) Tertium, quod obicit Ahmed illud est: „Videmus, vos ideo duas personas cum Deo positis-

Hh 2

„ se,

„ se, quia Deus est *sapiens* et *vivens*: Et *sapientiam*
 „ quidem eius appellatis *Verbum*, quod est *CHRISTUS*:
 „ *Vitam* autem eius *SPIRITUM* s. Haec porro sunt
 „ attributa Dei, quibus multa alia similia reperiu-
 „ tur: vocatur enim mitis, sciens, videns, audiens,
 „ vivens, potens &c. Dominus noster benedictus,
 „ excelsus. Vos autem in eo ponitis personas, qua-
 „ rum unaquaeque habet vitam, sapientiam et caete-
 „ ra attributa, sicut habet ipse.” — Hoc nempe sibi
 velle videtur obiectio: Si *personas* in Deo dixeris *sapientiam* et *vitam*, tot in divinitate erunt personae, quot attributa.

Respondemus. α.) Liquet ex tota obiectioe, quod veram et *scripturariam* de hoc mysterio orthodoxorum sententiam haud cognoverit AHMED. Talem enim de illo opinionem (quam haereticis quibusdam fedisse, non negamus) nec scriptura docet, nec Ecclesia vere Christiana tuetur. Studuit quidem doctiss. MARACCIUS aliqua ratione illam sententiam (a quorundam scilicet Scholasticorum opinionibus non longe diversam) defendere, *distinguendo* inter actus *intellectus* et *voluntatis divinae immanentes et respectu sui*, et inter actus *tendentes extra et respectu creaturarum*, ut sunt *Iustitia, Misericordia, Scientia*, cett. „Deus, „ itaque (ait) cognoscendo et intelligendo se ipsum, „ producit *Verbum*, seu mentalem imaginem sui ipsius, quam vocamus *Filium*. Rursus, sicut homo, „ amando conceptum suum, seu imaginem sui ipsius, producit *propensionem vitalem amoris* erga illam, „ et si conceptus ille esset subsistens, procul dubio „ produceret eandem propensionem amoris erga concipientem se, videlicet erga se ipsum ac suam essentiam, quae est una eademque cum essentia concipientis; ita Pater et Filius *mutuo se amando* (suam scilicet ipsorum unam eandemque essentiam) „ pro-

„producent Spiritum Sanctum, qui est *propensio*, seu
 „inclinatio vitalis in essentiam amatam.” Hinc por-
 ro deducit, *Filium* posse dici *Sapientiam*, quia *per*
intellectum procedit, *Spiritum Sanctum Amorem*, quia
per voluntatem: non vero ut attributa Deo essentia-
 lia, sed ob rationes modo memoratas. *Vitam* autem
 Spiritum S. *analogice*, aut *metaphorice* a Iacobitis, ali-
 isque orientalium dictum fuisse, excusat. Quibus huic
 obiectioni satisfecisse sibi videtur. Haec vero, utrum
 prudenter, modeste et *catbolice* satis dicta sint, alii
 diiudicent; contentum talibus AHMEDEN, vix cre-
 diderim, neque his se ex iis, quae haud inepte dixit
 acutissimus Islamismi doctor, feliciter explicuisse vi-
 deo. β.) Illos ergo solos premat haec difficultas,
 qui talia docuerunt. Docuerunt vero haud absimilia
 complures, qui non percipiendam divinam naturam
 perscrutari, eaque, quae, quod ad τὸ ὄτι, clare reve-
 lata erant, testimonio divino credenda, animi levita-
 te et arrogantia, quod ad τὸ διότι, explicare volue-
 runt, quorum nonnullos iam supra nominavi, sed qui-
 bus addas Fanaticos, aut, si mavis, Spinofismi erro-
 ribus imbutos, PETRUM POIRETUM et WILHELMUM
 DEURHOF, qui Deum semet agnoscentem *Filium*, seu
Sapientiam, ac semet amantem *Spiritum*, seu *amorem*
vivicatricem produxisse docuerunt. vid. WALCH *Misc.*
S. L. III. Exerc. VIII. et T. H. HONERTUS in *Veris*
Dei Viis T. I. L. V. C. I. § 21. p. 774-792. Addan-
 tur, quae ipse de iis et aliis scripsi Pseudo-mythicis
 in *Dissert. Belg. p. 129 &c.* γ.) Nos vero, vel
 ipsam veritatem Euangelicam, talia non tangunt.
 Quod sua sponte patebit, cum nostram de dogmate
 controverso sententiam paucis admodum thesibus
 completamur.

§. *Deus est Unus, essentia una, simplicissima.*

Qua thesi non tantum *Polytheismum gentilium*, et

Hh 3

Pan-

Panteisimum SPINOZAE et *Fanaticorum* damnamus, sed et *Triteisimum* IO. PHILOPONI, Philosophi Alexandrini *Sec. VI.* (atque adeo aetate MOHAMMEDI proximi) qui tres quidem Deos dicere erubuit, personas vero tres *Φύσεις* dixit. vid. SPANHEMIUS, *Hist. Eccl. Sec. VI. C. VIII. § 3. et C. XV.*, uti et *Triformianorum* errores, qui singulas personas partem aliquam divinitatis possidere aiebant, ex quibus unum totum coalesceret. vid. AUGUSTINI: *de Haeres. C. LXXIV.*

3. In hac una essentia veneramur tres personas, id id, subsistendi modos, qui invicem *relationem* habent, non physicam, quae *accidens* est, sed *hyperphysicam* in ente necessario, ita quidem, ut *character personalis* cuiusque personae in ea *terminetur*, adeoque sit *incommunicabilis*, nec de altera persona dici queat.

Non ergo sunt *mera nomina* SABELLI, neque *tres diversi cogitandi modi*, quam *Modalistarum* sententiam, Sabellianis simillimam, refutat cl. BUDEUS *Isag. ad Theol. Univers. L. II. C. VII. § 10. et Instit. Theol. Dogm. L. II. C. I. § 54.*, neque *naturae derivatae* CLARKII, neque *virtutes divinae* WEICELII, neque *attributa divina* PORRETI, neque *minores Dii subordinati* CURCELLANI, neque, ut MATY docuit, *naturae finitae Spiritus intelligentis*, quas, ante mundi primordia productas, in *communionem essentiae suae divinae* Pater assumpsit, solus vere Deus ab aeterno, quem refutatam videas in *Exposition de la Doctrine orthodoxe sur le Mystere de la Trinité, avec un court Examen du nouveau Systeme de Mr. MATY*, cuius libri auctorem dicunt REV. BOULLIER, et in *Epistolis* REV. I. G. DE CHAUFFÉPIÉ, *de Rebus momentosis ad Religionem spectantibus*, Gallice et Belgice editis, *Epist. IV et V.* Sed sunt modi subsistendi in *essentia divina*, distincti *alter ab altero*, non diversi, *aliud ab alio*, *ὁμοούσιος*, aeterni, necessarii, indissolubiles, honore aequales.

2. Etsi divina attributa (in ente, simplicissime uno, haud divisa) cuique modo subsistendi, sive personae, sunt communia, quippe *essentia*; tamen Pater, Filius et Spiritus Sanctus, quisque habet suum *characterem personalem*, sive *proprium sibi subsistendi modum in una eademque essentia*.

Hic in *Patre* est *ἀγενεσία*. Quod autem ideo nonnulli veterum illum dixerunt *fontem*, *originem*, vel etiam *causam deitatis*, etsi malo consilio non dictum fuerit, nos, ut *ἀγαθόν*, nimisque durum, non sequimur. *Filio* característica est *generatio*, eaque *aeterna*, sine initio, progressu et fine; non *physica*, uti in corporeis; non *metaphysica*, sicut mens gignit λόγον; sed *hyperphysica* plane *divina*, eoque ipso *inexplicabilis* et ab omni *imperfectio*nis, aut *corporea* idea *removenda*; non *metaphorica*, ut Sociniani, non *oconomica*, ut quidam recentiorum; sed *propria* et *naturalis*, ita ut sit *ἴδιος ἰδιος*, *μονογενής*, et *καρὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως πᾶσι*. Quae nec *coexistentia* absolvitur; haec enim, tribus personis aequae communis, non est característica; sed quae (si describenda) optime describitur per *aeternam et incomprehensibilem eiusdem numero divinae essentiae communicationem*, quam descriptionem, licet τὸ πᾶσι non explicet, ipsa tamen *generationis* notio involvit, uti optime ARMINIUS: *generare est essentiam communicare*, *Resp. ad XXXI. Artic. p. 138, 139.*, et in *Declaratione sententiae suae ad. Ord. Holl. et Westfr. p. 61. Spiritui Sancto* adscribitur *Processus*, ad cuius processum peculiarem maxime modum, quo unus Spiritus procedit, multi nomen *Sancti* referunt, post cl. WESSELIUM, *Praefat. Nestorianismi confutati*. De hoc processu aeterno et plane divino pauciora, quam de *generatione* nos docuit *revelatio*, cum forte ulterior Spiritus S. cognitio in futu-

turam oeconomiam afferretur, sicut nobis sub N. T. multa de Filio magis perspecta, quae patribus sub veteri oeconomia non ita clara erant et aperta. Frustra ergo schismatica de illo *processu* Graecos inter et Latinos disceptatio, quamvis nos, etsi disertis verbis hoc non docuerit scriptura, ex analogia tamen fidei, et legitimis ex nonnullis locis petitis consequentiis, faciamus cum Latinis, et *Spiritum S. procedere a Patre, filioque* profiteamur. Frustra recentiores, *quid intersit inter Filii generationem et Spiritus processum*, quaesiverunt. Placet nobis AUGUSTINI modestia, qui, *contra MAXIMIN. L. III. C. XIV. Opp. T. VIII. Col. 498*, ad hanc quaestionem, *nescio, inquit, non valeo, non sufficio, quia et illa et iste est ineffabilis*. Haud tamen veremur analogice affirmare, quod *processus* iste sit *aeterna et incomprehensibilis eiusdem numero essentiae divinae communicatio, ipsi a Patre, Filioque facta*. cf. STAPPER, *Theol. polem. T. III. C. XII. § 233*.

En! brevissimam, eamque orthodoxam, S. S. *τριάδος* professionem, quam a Christianismi incunabilis professam fuisse Ecclesiam CHRISTI, discas ex duobus magnorum virorum scriptis, altero, GEORGII BULLI *Defensione Fidei Nicaenae, ex scriptis Catholicorum Doctorum, qui intra tria prima Eccles. Christ. secula floruerunt*, altero, MARESI *Defens. Fidei Catholicae, opposita Quaternioni STEPH. CURCELLAEI, Diss. I. Sect. XI-XV. p. 201-312*. En! eam, a scholastico tradendi modo et distinctionum barbarie, quantum pote, liberatam. Nonnullas phrasas, fateor, usurpari, quae ipsis verbis in S. S. non leguntur, et, ô utinam eas usurpare non iussisset haereticorum cum audacia, tum hypocrisis! verba autem et voces licet sint *ἀγραφα*, res tamen ipsae et dogmata clare et saepius in scriptura docentur, nec causam video, *si cum Ecclesia sen-*

tias, cur non et cum ea loquaris, quod in causa D. SEBELII recte iussit Synod. Zuidholt. A. MDCCLVIII. Art. 3. En! mysterium, de cuius veritate non dubitabit, qui Deo, de se ipso testanti, fidem habendam esse credit, mysterium vero, hominibus, omnique creaturae non indagandum, in quo modeste sapiendum est, nec comparationibus, a rebus corporeis et sub oculos cadentibus desumptis, nec ratiociniis, a rebus finitis deductis, rei infinitae explicatio tentanda, quibus nihil aliud proficimus, quam ut aut in errores gravissimos nos ipsos inducamus, aut incredulorum ludibrio et obtreptionibus res sacratissimas exponamus, uti de hac ipsa AHMEDIS obiectione vidimus. En! denique, quibus haec, similiaque facillime refutentur, quae in errantes opiniones, non autem in catholicam fidem vibrari possunt.

d.) Ceteris ergo minoris momenti obiectionibus non immoramur, nam a.) aut tangit Apologita *similitudines*, quibus mysterium illustrari solet, v. c. a sole, corpore *sphaerico, lucido, calido*, quae tria a sole emanantia, nunquam non coexistentia, cum sole paria constituuntur, et inter se tamen re ipsa distinguuntur; ad quod recte excipit, *non dari in Deo accidentia*. Quamvis enim talia non omni prorsus excusatione careant, potius tamen ab iis abstinendum ducimus. b.) Aut *Tritheismi* Christianos accusat, quod, ex verae nostrae religionis ignorantia ortum, ex dictis facile refellitur. c.) Aut stolidissimas alii proferunt quaestiones. Sic MOHAMMED ipse exinde argumentatur, quod Deus non habeat uxorem. *Sura LXXXII. Non habet Deus sociam, itaque nec filium.* O lepidum caput! qui, coelestia non capiens, terrenis illa miscuit. O Pseudo-prophetam! qui rei uxoriae semper plenissimus libidinoso suo ingenio indulsit, atque sublimia revelationis capita, pro parte sibi incogni-

ta, per summum stuporem explicuit. Quid? an Deum fingit hominem? neque aeterna et divina sibi praestare, suamque stoliditatem superare putat? vid., quid ad illa respondeant LUD. VIVES *de Verit. Rel.* p. 466. et GROTIUS *de Verit. Rel. Christ. L. VI.* Eadem cum obmovisset SAMPDATES, Ispahanus, in *Epistola ad Monachum Miletium*, inserta *T. II. Operum Saracenicorum BIBLIANDRI*, fol. 193, rogans: *quaratione fieri potest, ut Deus habeat filium sine uxore?* illi argumento ad hominem respondit IO. CONTACTUZENUS, Imperator Constantinopolitanus, „*quomodo*
 „*CHRISTUS ex muliere natus sine virili opera?* et, *quod*
 „*illo manifestius, quomodo ADAM homo factus sine viro*
 „*et foemina?* *quomodo EVA ex viro quidem, sed absque*
 „*muliere creata?* *Ibid.* p. 199., haud abfimili argumento contra veram Filii generationem iam antea usus fuit AËTIUS, uti discas EX EPIPHANIO *adv. Haeres. L. III. T. I. Haeres. LXXXVI. C. IX. fol. 945.* — Cetera mitto.

§ 6.

II. Altera obiectionum classis ea continet, quae a Mohammedanis in *veram Christi deitatem* afferi solent. Ubi iterum in antecessum duo monenda.

N. Has, aequae ac modo refutatas, ex *inscitia* MOHAMMEDIS et sequacium ortas esse. Errantes enim, uti visum, in intellectu Trinitatis, non poterant non errare in doctrina *de persona IESU CHRISTI*: cui accessit, quod, quid statuerent Christiani de *Unione Hypostatica*, non nisi confuse et errans didicerit ex opinionibus, in Oriente tum temporis et etiamnum pervulgatis. Scilicet *Nestorianorum*, et magis *Entyebianorum*, qui, quas divellere visus est NESTORIUS, naturas *θεωρημάτων* confuderunt; quod minus mireris, si

ve-

verum, quod narrant, Presbyterum quendam *Armenium* aliquando MOHAMMEDI sortem illam felicem, quam postea obtinuit, praedixisse, atque adeo etiamnum Armenios Moslemis praeceteris Christianis esse acceptiores. Iam vero Armenii passim *Monophysitae* sunt, sive *Eutychiani*, nonnulli etiam *Nestoriani*. Conf. SPANHEMIUS, *Hist. Eccl. Sec. V. C. 7.*, et HOORN-BEEK, *Summ. Controv. L. XI. p. 378-383.*

Hinc sua sponte cadunt multae, quibus Christianos fatigare student, obiectiones, in quibus duas in CHRISTO naturas continuo confundunt.

Nos vero, qui in tota illa *περι τῆς Θεοφωσίας* doctrina abstrusissimas veterum et recentiorum *Scholasticitates*, tot schismatum et rixarum, inter Evangelicos etiam, causas dolemus, et ex variis Logomachiis haereses natas esse didicimus per hominum aut arrogantiam aut levitatem, qui S. Scriptura et eo, quod nobis concessum est, cognitionis modulo non contenti, divina et abscondita nobis explicanda sibi sumserunt incauti et infelices; nos, inquam, veritatem sectantes, ubi eam invenire licet, etiamsi homines, qui eam docuere, in aliis merito culpari possint, lubentes subscribimus Concilio Oecomenico III Ephesino, A. CCCXXXI, et Oecumenico IV Chalcedonenfi A. CCCCLI habitis, atque unionem itam factam esse dicimus *ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως* et *ἀχωρίτως*, *inconfuse, inconvertibiliter, indivise* atque *inseparabiliter*, quod cum teneamus, facilis est ad plerasque obiectiones responsio. — Ceterum ulteriorem *dogmatis* defensionem *Polemicis* relinquo. Conf. interim ARNOLDI, *Refut. Catech. Racov. ad C. I. de Cognit. Personae Christi.*, WESSELI *Nestorianismus confut.*, IABLONSKI, *de Nestorianismo.*, PETAVIUS, *Dogm. Theol. T. V. L. I. de Incarnatione. C. VII-XI. et XIII-XVIII*, quibus addas, quae ipse conscripsi in *Prae-*

fatione, larga fatis et ad pacem inter Evangelicos adiuvandam composita, ad CHRISTIANI *Ανωτάτος Χριστοερατίαν*, Belgice editam *Lugd. Bat.* MDCCXCVII.

2. Neque etiam in hoc genere quicquam novi, aut insolens proferunt Mohammedani. Nullas enim notas a quoquam illorum inveni difficultates, quae non a ceteris Antitrinitariis motae fuerunt, et ad quas ubique solidissima exstant responsa, cum apud Polemicos, tum apud eos praesertim Theologos, qui ex professo O. M. IESU veram, aeternam et proprie dictam deitatem ab Arrianis, Socinianis et aliis defenderunt. Quos inter legas, si placet, ARNOLDI *Refut. Cat. Racov. C. I.*, BECMAN. *Exerc. Theol. X.*, VENEAMAM, *de vera Christi Divinitate*, GOMARUM *de CHRISTO ΑΥΤΟΘΕΩ*, cui notas addidit VOETIUS, *Disp. Theol. Part. I.*, BUDDEUM, *Theol. Dogm. T. I. L. II. C. I.*, I. HONERTUM, *Praef. ad URSINI Catech. Part. II. C. I. p. 110.*, STAFFERUM, *Theol. Polem. T. I. C. III. Sect. XVI.*, BULLUM, *Defens. fid. Nicaenae.*, et eundem in *Iudicio Eccles. Catbol. Trium priorum seculorum contra EPISCOPIUM*, HOORNBEEKII *Socinianismum Confutatum*, MEISNERUM *contra Socinianos*, quibus ex sexcentis aliis iungas HENRICUM ASCANIUM ENGELCKE, (itidem uxoris meae ex abavo IO. DAN. ENGELCKE, apud Pommeranos V. D. M., ex fratre CHRISTIANO PETRO, *lennewitzii* Pensionario Ducensi, nepote, cognatum) in *Collegio Antisociniano, Disputationibus XIII.* edit, *Rostochii*, A. MDCCVI., et in *Collegio novissimarum Controversiarum. ibid.* MDCCIII. *Disp. V. § 1-8.*, CHRISTOPH. FRANCKIUM in *Demonstratione Deitatis CHRISTI*, SCHLICHTINGIO opposita, KILONI MDCCV. et (quem omnium primum nominasse debui) cl. Praeceptorem VAN DE WYNPERSSE *l. l.* Hi, quos ideo laudavi, viri clarissimi otium per plura respondendi nobis fecerunt, quod tamen ne *gratis* me dixisse ar-

bi-

bitretur lector, digito quasi praecipuas, quas offendi, obiectiones monstrabo.

a.) „ Ipse CHRISTUS se a Deo distinguit, et, ut
 „ Deum colant atque venerentur, Iudaeos saepius
 „ monet, se vero ipsum non Deum, sed Legatum a
 „ Deo missum, pronunciat.” Argumentum exstat
 in *Sura V: 78.* CHRISTUS dixit: *ô Filii Israelis! servi-*
te Deo, Domino meo, et Domino vestro. et versu 122.
Cum dicit Deus (CHRISTO in die iudicii) ô IESU, fili
MARIAE! tunc dixisti hominibus: accipite Me et Ma-
trēm meam in duos Deos praeter Deum? respondebit:
Laus tibi! non est meum, ut dicam de me id, quod
mibi non convenit. Si hoc dixissem, utique scires.

Respondemus. a.) Quae avertit MOHAMMED, aut
 deceptus ab aliis, aut mala fide attulit; verba enim
 illa non ita in Euangeliis exstant. b.) Iterum debi-
 tum CHRISTO honorem cum *Marialatria* confundit.
 c.) Falsus est, cum asseverat CHRISTUM sibi honorem
 divinum denegasse. Contrarium Iudaei aequae ac gen-
 tiles testantur, ut supra visum. Locus evidentissimus
 exstat *io. V: 23.* *ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν, καθὼς τι-*
μῶσι τὸν Πατέρα. d.) Ubi vero Patrem Deum et *Domi-*
num suum dixit, uti *io. XIV: 28.* *ὁ Πατήρ μὲ μείζων*
μὲ ἐστίν, humanam suam naturam, maxime vero munus
 suum *mediatorium*, spectat, quo ἐν μορφῇ Θεῶ ὑπάρ-
 χων, ἐχ ἀρπαγμὸν ἠγάγατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῶ, ἐαυτὸν
 ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν. *Philip. II: 6-8.* Ceterum
 confertas ARNOLDI. *l. l.* § 37-45.

β.) „ CHRISTUS non est, nisi creatura.” *Sura V: 81.*
Ambo (scil. CHRISTUS et Mater eius) comedebant pa-
nem. Huc trahunt, quicquid de IESU esuriente, siti-
 ente, dormiente, &c. narrant Evangelistae; plura e-
 iusmodi accumulavit AL HASAN EBN IOBI Apostata, a
 quo AHMED plerasque suas obiectiones mutuatus est,

unde CHRISTUM *Filium Dei*, nempe *adoptivum*, esse concedunt, *electum* et *amatum*, quin et *supra angelos* euectum, non tamen *Deum verum*, quippe quem, si vellet, ad nihilum redigeret Deus. Ita enim *Sura V: 19. Infideles sunt, qui dicunt, Deum esse CHRISTUM, filium MARIAE. Dic illis: Et quis posset Deum impedire, si vellet perdere CHRISTUM, filium MARIAE, et matrem eius, et omnes terrigenas? Dei enim est regnum Coeli et Terrarum.* Addit tamen AL HASAN ad MATTH. XVI. *Non negabimus vobis illum esse Christum, neque refugimus dicere, in idiomate vestro eum vocandum esse Filium, per misericordiam et adoptionem.*

Respondemus. a.) Non negamus *verum hominem*, nobis per omnia, dempto peccato, similem, CHRISTUM: difficultates vero, quas sibi fingunt Moslemi, ex parum cognito, atque inde non agnito, unionis Hypostaticae mysterio oriuntur. b.) Concedimus, Deum, si nil, nisi eius absolutam potentiam spectamus, quicquid creaturarum est, atque adeo et humanam CHRISTI naturam ad nihilum redigere posse; sed, θεάνθρωπος cum sit, absurdum esset de tali voluntate Dei cogitare, qua se ipsum, id est essentiam suam, perderet. c.) Neque Filius *adoptivus* est, qui μονογενης IOAN. I: 14. et ἰδιος Rom. VIII: 32, quem titulum urget cl. WESSELIUS, *Diff. Acad. XIX. § 19. p. 599.*, et ARNOLDI *l. l. p. 300-303.*, unde nunquam dicitur *primogenitus Dei*, sed ratione dominii et supereminentiae, in ipsa eius *filiatione*, ut ita dicam, aeterna fundatae, qua mediator dicitur πρωτοτοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς Rom. VIII: 29. Loca, quibus hic titulus occurrit, perlustrant WESSELIUS *l. l. Diff. XVI et XIX. § 10-12.* et Nestor. *Confut. C. XI-XIII.*, ARNOLDI, *p. 106.* — Atque haec eadem dicta sunt ad quasvis Mohammedanorum obiectiones, quibus οὐδὲν τὸ ἀνθρώπου ab οὐδὲν τὸ θεοῦ non distinguunt.

7.) Ceteras enim obiectiones, brevitatis causa, omitto, cum, quia, a veteribus Haereticis depromptae, iam dudum a Patribus refutatae fuerunt, v. c. *Alogianorum* EPIPH. *Haeres. LI.*, *Ebionitarum*, ID. *Haeres. XXX.*, *Photinianorum*, ID. *Haeres. LXXI.*, *Carpocratianorum*, IRENAEUS *Adv. Haeres. L. I. C. XXIV.* &c. tum, quia repetitae, et ornatae a recentioribus, exploratae sunt in iis, quae pro vera deitate Servatoris supra laudavimus, scriptis, denique, quia, quantum ad Mohammedanos attinet, pluribus iis satisfecit MARRACCIUS in *Prodromo ad Refut. Alcorani. Part. III. C. XI-XVIII. fol. 32-63.*, neque minus feliciter in *ipsa Refutatione ad Sur. V. fol. 195-220.* — Ex quo hic verbo notandum existimo, adeo aperta esse S. S. testimonia, ut ea ipsi de IESU nostro O. M. interpretentur Moslemi, additis tamen glossematibus suis. Ita MOHAMMED EBN IACOB PHIRUZBADIENSIS scribit, in libro suo *التسام*, sive *Camus*, ad *Psalmum II. Dictum Dei potentis et gloriosi ad IESUM, super quem sint benedictiones et pax!* Tu es Propheta meus et ego genui te, *id est* enutrivit te. *Sed Christiani legunt: Tu es filius meus et ego genui te. At vero Deus longissime abest ab ea re.* Verum alius DOCTOR EBNOL-ATHIS ita explicat: *Dixit Deus ad IESUM: Ego feci nasci te, id est* nutrivit te. *Sed Christiani &c.* Verum Hebr. *בן* *filius meus*, et *גמלתי* *genui te*, et versiones Graeca, Syriaca, et Arabica vetus, malam Moslemorum fidem demonstrant. Locum *metonymice* explicant de publica generationis manifestatione, per ipsius missionem in mundum et tot documenta verbalia et realia, quibus deinceps haec filiatio confirmata fuit, post plures veterum CALVINUS, BUCERUS, FR. IUNIUS, PISCATOR, alii, quam sententiam defendit OUTHOF in *Biblioth. Brem. Cl. II. Fasc. IV. C. IV. § 12, 13. p. 661.* Verum *גמלתי* pro *גמלתי* *ipsam divinam Filii a Patre generationem*

nem notare docet cl. DE MOOR, *Comment. T. I. Cap. V. § 8. p. 729.*, a qua tum probe distinguenda dictio Patris ad Messiam θεῶν θρωπον, mediate et immediate, praesertim per resurrectionem e mortuis, quo pertinent 'דוה אמר אל'. Conf. HOORNBECK, *Socin. confut. T. II. L. I. C. I. Sect. I. p. 8-19.*, MARCK, *Exerc. Text. XV.*, et ARNOLDI *l. l. § 104-109.* — Ceterum, nonnullos Mohammedanorum veritatem nostri dogmatis agnovisse, discimus ex ipsorum scriptis. v. c. ISMAEL EBN ALY de *Commemoratione Gentis Moslemorum* ita: Haietenses et Hademienfes fuerunt affectae AHMEDI filii HAIETI et PHADELI filii HADEMI, qui ambo fuerunt discipuli ALNODAMI, et legerunt libros Philosophorum, et conuiscuerunt sermones eorum cum sermonibus suis, et habuerunt tres novas opiniones, quarum prima fuit stabilire sententiam de CHRISTI divinitate, quem dixerunt futurum esse iudicem creaturarum in novissimo die &c. quo adducti videntur per Cotanum ipsum, quo CHRISTUS كلمة الله verbum Dei dicitur, et روح الله Spiritus Dei, vel من الله روح Spiritus ex Deo, quod Commentatores de natiuitate ex virgine, per verbum et spiritum, id est potentiam Dei explicant. (Non tamen hos aeternum, sed Deum secundi ordinis CHRISTUM fecisse, ex POCOCKIO notat, eosque cum ARRIO, vel forte cum SOCINO ἑμψύχως esse docet SALE. *Disc. Praelim. p. 203*, unde scripsit ALMAVAKEPH: „Mundus habet duos Deos, „ aeternum, qui est altissimus Deus, et recentem, „ qui est CHRISTUS. Seu, creaturae habent duos creatores; alter est aeternus et est creator altissimus: „ alter recens, et hic est CHRISTUS.” Ad Arrianos hoc accedere, Socinianis vero multum praestare, quivis videt.) Quibuscum, pro parte, faciunt *Morgitae-Cadritae*, sive discipuli SALEHI filii AMRUI,

RUI, quorum thesis est „Si quis Trinitatem tenuerit, erit, ideo non est infidelis.“ Quin et *Capmessaby*, sive *Discipuli Messiae*, CHRISTUM verum Deum et mundi redemptorem profitentur, et mortem pro hac veritate subierunt nonnulli; sed haec secta quaedam est recentior ex honoratoribus, quae aut renegatis, qui dici solent, aut saltem iis, qui matre Christiana nati sunt, originem suam debere videtur, uti in *Descrip. Regni Turcici* iam observavit accuratissimus LUDEKE,

§ 7.

III. Tertia obiectionum classis dogma Christianorum petit de IESU, mundi redemptore in cruce mortuo, quod praefraete negant Mohammedani. De quo sequentia notasse sufficiat.

Negat, mortuum esse Dominum in cruce, et Iudaeos in persona cruci affigenda, poena Dei, erravisse, asseverat ipse MOHAMMED in *Corano*, *Sura IV: 155*, ubi *Iudaeos punitos esse*, ait, *propter perfidiam eorum, et quia dixerunt contra MARIAM mendacium magnum, et quia dixerunt: Nos occidimus CHRISTUM IESUM, filium MARIAE, legatum Dei. Sed non occiderunt eum, nec crucifixerunt eum, verum obiecta est eis similitudo eius. Idem autem, minus perspicue tamen, Sura III: 53: Dolum autem meditabantur (Iudaei in IESUM) sed dolose in eos egit Deus. Nam Deus est optimus doli detector. Tum dixit Deus: O IESU! equidem DEFUNGI faciam te et assumam te ad me, et liberabo te ab infidelibus.*

In adornanda vero hac putidissima fabula mire a se invicem dissentiunt Moslemici doctores. Nam a.) Disputant, an unquam IESUS mortuus sit, nec ne? in cruce non obiisse, tenent omnes, sed de morte naturali disputant. Scilicet difficultatem peperit

in *Sura III: 55*, verbum *قرفي* defungi. Explicant nonnulli per *sumere, manu prebenlere* *قبوق*, quasi efflet: *ego te, manibus angelorum prebensum, assumam*. Alii: *ego te servabo immunem* pro *نسام*. Aiii: *ego te somno sopitum assumam* pro *فرم*. Alii denique proprio significato sumunt, pro *ميم*, *ego te morti tradam*: qui posteriores iterum in duas partes abeunt, aut eorum, qui statuunt, Deum IESUM repentina morte occidisse, dein vero post resurrectionem assumisse, quod AL BEIDAWI docet, vel saltem in somno trium vel septem horarum; aut eorum, qui hic, in textu *صبرون* *πρότερον* statuunt, ita ut sensus sit, „Deum prius elevasse IESUM ad se, deinde eum morti subiecturum, quod fiet, quando e coelo redibit ad finem mundi, cunctis fidelibus imperaturus.“ Quibus verbis ALDAHAKI sententiam, ut vulgarem maxime, proponit AL THALEB in *b. l.*, illud autem imperium Messianicum per XL annos duraturum, addit *CAAB ALACHBAR* ex relatione eiusdem THALEBI. — —

(β.) Neque magis doctores inter convenit de *doli* illius historia, quam quisque pro genio suo fabulis exornare studuit. IALLALO'DDIN, sive GELALEDINUS, ad *Suram IV*, personam substitutam non nominat, in genere narrans, similitudinem IESU *cuidam ex sociis* iniectam fuisse, quem Iudaei, hac similitudine decepti, eius loco cruci affixerunt. — Eodem modo rem in genere narrat *Ebnol-Athir*, laudatus ab ISMAELE EBNALE, *cum apprehendissent Iudaei hominem quemdam, qui erat similis CHRISTO, ligaverunt eum &c.*, ridiculus in eo, quod IOSEPHUM, qui corpus crucifixi sepeliendum petiit, dixit *fabrum lignarium, et Iudicem HERODEM, Iudaeum, cognomine PILATUM*. — AMRU vero addit: *IESUM discipulis praedixisse, se esse fato futurum, in coelos elevandum, ac petiisse, quisnam*
il.

lorum formam ac figuram magistri vellet induere, occidendus a Iudaeis, addito promisso de maxima salute; cum vero unus ex illis se ad omnia subeunda paratum praestiterat, IESUS in coelum raptus, ille vero, sequenti die, sub forma praeceptoris, crucifixus est. — MOKATEL vero *exploratore* quendam fuisse dixit, qui pro Iudaeis IESUM observaret, cui angelus, qui IESUM, duobus digitis prehensum, in coelos rapuit, domini formam iniecit. AL THALEB, ex auctoritate EBN. ABBAS, maximae apud suos auctoritatis viri, TITIANUM quendam nominat, ex affectis IUDAE proditoris, qui per fenestram intrusus IESUM occideret, verum, Deo sic iubente, in illius formam mutatus, a Iudaeis prehensus et morte affectus fuit. ISMAËL EBN ALY denique hoc ipsi IUDAE proditori accidisse affirmat. Adeo sibi ipsi obloquuntur, qui a veritate recedunt.

Argumenta pro narrationis veritate si petas, respondebit EBN-SAIT: *Descendere fecit Deus CHRISTUM ad MARIAM matrem ipsius, quae sebat eum, et dixit ei: Deus assumpsit me ad se, neque contigit mihi, nisi optimum. Et praecepit ei, ut congregaret apud se Apostolos, et constituit eos in terra Legatos Dei.* VAHEB vero ita rem narrat: *Venit Mater IESU et alia mulier, quae fuerat daemoniaca, sed liberata a IESU, et stabant ad crucem. Sed accedens IESUS dixit eis: Super quem stetit? At illae responderunt: super te. At ille: Rapuit me ad se Deus in coelum, et nihil mihi, nisi faustum, evenit. Iudaei decepti sunt in similitudine mea. Post septem autem dies dixit Deus ad IESUM: Descende ad MARIAM, quae maximo moerore conficitur, ita ut nemo unquam tot lacrymas effuderit: et congrega Apostolos, et mitte eos ad praedicandum per orbem. Postea elevavit eum iterum Deus ad se.* —

Ad historiam lepidissimam, diversis coloribus pictam,

etiam, quae observanda duco, tribus quaestionibus absolvam brevissime.

a.) Quod tandem MOHAMMEDIS consilium fuit tali in fabula exornanda?

1.) Optime novit MOHAMMED τὸν λόγον τῆς ἑαυτοῦ, et ipsum CHRISTUM ἐξαυρωμένον, Iudaeis esse σκάνδαλον et gentibus μωρίαν, quod non dissimulandum esse PAULUS duxit 1 Cor. I: 18, 23. Ille autem, solertissimus cum esset impostor, novam suam doctrinam adeo exornandam statuit, quae multis placeret, unde, cum gentiles suos Arabas, et, quibus abundabat regio, Iudaeos aequae ad se pelliceret, ante omnia illud e sua religione exfulare iussit dogma, quod omnes aequae aversabantur. Hanc enim de CHRISTO IESU crucifixo doctrinam τοῖς σωζομένοις esse Θεῶν δύναμιν καὶ Θεῶν σοφίαν, non perspexit homo miserimus, qui nec se, nec generis humani deplorandam miseriam, nec divinae misericordiae βλάβος in dando unigenito suo εἰς ἀντίλυτρον pro peccatis, aut cognovit, aut agnovit unquam. 2.) Verum non solum impostor, sed vero etiam *Fanaticus* erat ille noster, qui, cum honorifice in multis de IESU sentiret, sibi ipsi ex doctrina crucis σκάνδαλον finxit, persuasus, pro honore CHRISTI se multum effecturum, si illud, quod in Christianorum dogmate offenderet, amoveret, et vivum IESUM in coelos assumptum, inimicos vero Iudaeos a Deo, in ipso crimine, deceptos fuisse, statueret. Hoc dum egit, aliis eandem sententiam olim sedisse intellexit, suamque, ut *veram* Christianorum sententiam, quaquaversum divulgavit.

b.) Hancne fabulam ipse finxit MOHAMMED? an ab aliis accepit, qui ante eum idem docuerunt?

Non finxit ipse, sed, uti in multis (quod vidimus) adiutus, vel potius deceptus fuit ab adiutoribus
pes-

peffimis, haerefibus cuiusvis generis imbutis, ita et illud ei, in hoc, de quo agimus, accidit. Tota enim Gnosticorum familia, et quotquot pseudo-myfticorum prior aetas tulit, eandem olim fabulam docuerant, *Docetae, Carpocratiani, Marcionitae, Simoniani, Baftidiani*, (vid. IRENAEUS, *adv. Haeref. I. I. C. 23.*, EPIPHAN., *Haeref. XXIV. XLI.*, EUSEB., *Hif. Eccl. L. IV. C. 10.*) Hi tamen SIMONEM Cyrenenfem, CHRISTI loco, paffum fuiffe affeverabant; quin PHOTIUS in *Bibl. Cod. CXIV.* fe librum quendam legiffe narrat, infcriptum *Itinera Apoftolorum*, qui eandem fabellam contineret. Porro doctiff. SALE in *Notis ad Sur. III. p. 59.*, memorat Euangelium Apocryphi BARNABAE, quo et idem docetur, IUDAS vero exprefse nominatur, formaeque fimilitudo tanta fuiffe dicitur, ut non tantum Iudaei, fed et MARIA et Apoftoli ea decepti fuerint, cuius rei caufa adiicitur, „ quod nempe amore nimis carnali illum profecuti „ fuiffent MARIA et Apoftoli, ifto dolore iufte puni- „ endi; IESUM vero, ne quid in noviffimo iudicio „ Satan haberet in eo criminandum, deridendum fo- „ re, ut crucifixum, ufque ad adventum MOHAMME- „ DIS, qui veritatem doceret.” Habemus ergo illud pseudo-Barnabae Euangelium, ad quod (a fuis adiutoribus fuppositum) fub *Euangelii* nomine toties provocavit MOHAMMED, et de quo plura fcitu digniffima in *Disc. praetim.* SALE notavit.

c.) Detectis fraudis auctoribus, videamus, quid respondendum refte.

Hoc vero paucis abfolvatur. Refragatur Euangeliorum omnium, quorum *αυθεντία* ne Mohammedanis quidem eft fufpecta, auctoritas. Refragatur omnium feculorum, quae ante MOHAMMEDEN fuerunt, prifca fides et Christianorum unus et par confenfus. Refragantur, quae *Sectione I* adduximus, Mefiac veri

spiritus, a prophetis praedicta. Refragatur commune, quod adduximus, *Judaeorum* testimonium. Refragatur *Ethnicorum* consensus atque omnis fides historica. Refragantur denique non tam de morte, quam *resurrectione* domini certissima argumenta, quae totius Evangelicae doctrinae fundamentum est et dogmatum caput praecipuum. Haec qui consideraverit, addideritque, quod non, nisi aequae frivolis atque fabulosis argumentis tota narratio superstructa reperiatur, ulteriori refutatione non indigebit, nisi (quod GROTIUS dixit, laudatus *Sect. I. C. I. § 2.*) *non modo divino spiritu, sed magna etiam parte sensus communis destitutus esse videri cupiat.*

§ 8.

Ad alia transituros, nos non detinebit *tertium* objectionum genus, quod non adeo in genuinam et catholicam religionis Christianae veritatem, quam in substitutionem, abusus, vel etiam haereses (nec immerito) formant Islamismi patroni; hoc in genere Gallicis Deistis, vel Naturalistis similes, qui, religionem Christianam plerumque non, nisi ex gentis suae superstitione et multifario abusu, cognoscentes, ipsi crediderunt, se lethale Christianismo vulnus intulisse, cum re vera non, nisi superstitionem, religionis larva abutentem, laessissent.

Huiusmodi sunt, quae obiiciuntur de Pontificibus et Monachis praestita obedientia, qui, uti dixit MOHAMMED ODILINO *flio* CHATERNI, teste IAHIA, *licitum faciunt, quod Deus prohibuit, prohibent vero, quod concessit Deus*; item de *Maria-latria*, *Iconolatria*, *Coelibatu*, *Bellis cruciatis*, aliisque, quae, cum nihil ad nos, iis solvenda relinquimus, in quos dicta fuerunt; porro, an iis satisfecerint, qui cum MARACCIO, aliisque

Ro.

Romanæ Ecclesiæ subiectis, ad ea rescripserunt, penes alios iudicium esto. Nos contenti erimus refutando. quæ ad infamandam Evangelicam veritatem, et catholice fidei præcipua dogmata obiecerint MOHAMMED et clarissimi illius sectæ doctores.

Neque dubitamus, quin, qui attentus, et a præconceptis opinionibus liber, ea, quæ dicta sunt, perpenderit, nobis concedat, omnia, quæ afferunt, tot secum tulisse inscitiae, futilitatis et malæ fidei indicia. ut non sit, cur ab iis sibi timeat veritas Christiana; aut detrimenti, non suis, qui, aut præ timore, aut disciplinae taedio, eam deserunt, sed sibi, id est, ipsi religioni, quicquam vereatur.

Quæ firmiori quidem talo niti, planum erit, si posteriori loco, (quod et antea de ceteris fecimus) demonstrabimus, multo plura MOHAMMEDIS Corano et Moslemorum commentariis atque scriptis inesse, quibus illa, quam defendimus, veritas confirmari possit atque corroborari.

a.) Sacro enim cum Iudaeorum, tum Christianorum Codici non exiguum testimonium præbet Moslemorum, ipsiusque illorum prophetae veneratio. Corruptos enim licet fontes dicant, quod quantum a vero distet, modo probavimus; supposititium etiam licet eis BARNABÆ Evangelium adiungant, vel potius vera Evangelia ex eo emendari postulent; historias denique sacras fabulis anilibus et additis traditionum nugis licet exornaverint; narrationum tamen veritatem, quæ MOSIS, Evangelistarum, Historicorumque sacrorum libris continentur, non tantum non negare, sed ne in dubium quidem vocare sustinent: hinc toties de *Protoplasti creatione, peccato, poenis*, totiusque humani generis *labe originali* mentio iniicitur: quin et de *poena, Satanae et Serpenti* ob homines deceptos illata, *Sura VII*; fabulæ licet veris ex
Tal-

Talmudistis et Pseudo-Barnaba admisceantur. vid. *Not. Saleanas*, p. 167. De exercito Satanae iure usque ad natales CHRISTI, AL BEIDAWI *ad Sur. XV.* De NOA, *Sura VII. XI. XXVI. XXIX.*, ubi conferantur, quantum ad computationem annorum, CAAB et YAHYA, *Sur. LXXI.* De poena civitatum nefandarum, *Sura XI.* De MOSE ex aquis servato, *Sura XX.* Homine Aegyptio ab illo occiso, *Sura XXVIII.* Vocato a Deo ex igne, *Sura XXVII.* Miraculis ab eo in Aegypto patratiss, *Sura VIII et XI.*, ubi et commentatores nomina Magorum addunt plura, quae legas in D'HERBELOT, *Bibl. Orient. Art. Moufa.* pag. 643. De PHARAONE *mari rubro interemto*, *Sura VII.* De miraculis in deserto; aquarum ex rupe fontibus, *Sura II.*, ubi, praeter commentatores Arabas, conferas BREXDENBACH, *Itineraria charia*, pag. 1., et SICARD, *Memoires des Missions*, T. VII. p. 14. De Manna, *ibid.* coll. *Sura VII.* De Iudaeorum infidelitate et poenis, *Sura II. III et IV.*, ubi AL BEIDAWI conferas. Sexcenta addere possem, sed dicta sufficiant ad demonstrandum, auctoritatem Codicis nostri Mohammedanorum testimonio confirmari.

β.) Quod clarius erit, si hoc unum addamus, honorifice admodum eos de Messia, domino nostro IESU CHRISTO, sentire, pleraque, quae de illo testantur Evangelistae et Apostoli, etiam profitentes. Veram quidem illius, ut vidimus, negant deitatem, ac *filium Dei* illum non, nisi *adoptivum*, dicunt, ob singularem ex virgine intacta nativitatem; negant et verum illius, quod nimis probrosum putant, in cruce obitum, atque adeo pro peccatis ἀντίλυτρον, sed ab oliveto per ventum in coelos ereptum, sive ab angelis introductum dicunt. vid. AL BEIDAWI et AL THALABI *ad Sur. III.* Atque ob negata illa praecipua Evangelicae veritatis capita Christianis minime

annumerandi sunt. Historiam porro Iesu infantis variis, ex Apocryphis et traditionibus, exornant fabulis, in ceteris vero non pauca nobiscum profitentur, quibus cum Evangelistarum agnoscunt veritatem et Domino nostro debitum honorem tribuunt, tum Iudaeorum, quas *sect. I.* examinavimus, calumnias solide refutant.

Scilicet, hunc in veteri Testamento Patribus promissum fuisse, docet AHMED IBN IDRIS (ap. HOTTINGER, *Theol. Philol. L. I. C. II. p. 163.*) „Textus legis
 „ (ait) confirmat Prophetiam IESU, super quo Pax!
 „ quando dicit: *Non recedet sceptrum a Iuda, neque*
 „ *Legislator a pedibus eius, usque quo venerit Messias.*
 „ Id quod evenit; nec enim deerant Reges Iudaeis
 „ et imperium usque ad tempus Messiae, super quo
 „ Pax! Tunc enim facti sunt opprobrium vile et
 „ populus captivus. — Atque hoc argumentum evidens est pro Prophetia IESU, super quo Pax! Praedixit enim MOSES, piae memoriae, futuros illos
 „ tunc temporis vanitati addictos, veritatem autem,
 „ quae pulsura esset mendacium, allaturum Messiam.”
 — Porro, qualis sit secundum illos, discas ex variis Corani locis: ibi enim audit: *omnium peccatorum expers. Sura XXIX., Dei Legatus. Sura XIV., miraculis inclitus. Sura V., Spiritus a Deo et Verbum Dei. Sura II et IV., ubi et Messias, Dei nuntius: quin Sura III: 58. similitudo IESU coram adpectu Dei est sicut similitudo ADAMI, quem ex pulvere creavit Deus. Locus etiam illustris est Sura V: 54. Subsequi fecimus vestigia Prophetarum IESUM filium MARIAE, confirmantem, quod traditum fuerat ante eum in Pentateucho, et dedimus illi Euangelium, in quo est directio et lux, confirmante illud, quod traditum fuit ante in Pentateucho, et directio et communitio timentibus Deum. Mediatorem, id est, Intercessorem eum iidem profitentur,*

unde AL BEIDAWI *ad finem Surae LI: Qui legit hanc Suram, pro eo IESUS orat, veniamque peccatorum pro illo petit, quamdiu superest in hoc mundo; in die autem resurrectionis socius illius est et MOHAMMEDIS.* Rediturum porro, qui Antichristum deleat, *Sura XLIII.* Loca paucissima adiciam, quibus Iudaeorum calumniis obviam itur, et immaculata IESU e Spiritu S. conceptio, atque ex virgine intacta nativitas docetur, additas licet fabulas hic illic referant. Sic *Sura III: 45.* „Cum dixerunt Angeli: ô MARIA! certe
 „ Deus adnuntiat tibi verbum ex se: nomen eius erit
 „ Messias, IESUS, filius MARIAE, conspicuum in hoc
 „ mundo et in futuro seculo, et ex Approximatis
 „ Deo. ---- Respondit: Domine mi! quomodo erit
 „ mihi proles et non tetigit me homo? Dixit Angelus: Sic Deus creat, quod vult: cum decrevit rem, profecto dicet illi: Esto! et erit.” Ad quem locum (ut ad alios Moslemorum errores respondeamus) breviter notandum, quod ALGAZEL in *professionis Symbolo* recte distinxerit inter *verbum* duplex, quorum alterum dixit *الترى قديم بقاءه* *aeternum, sine principio subsistens in essentia eius,* alterum, quod legitur *linguis, scribitur in libris, et custoditur in cordibus.* Quum vero, CHRISTUM dicere *verbum Dei* secundi generis, sit absurdum, sequitur, esse illum *verbum Dei aeternum, subsistens in essentia Dei,* quod Christiani profitentur. Inepta sane IALALO'DDINI exceptio, quod Messias dictus sit *verbum Dei,* quia *creatus est a Deo per verbum ESTO!* sic enim τὸ πᾶν esset *verbum Dei;* et AL BEIDAWI, quia *exstitit sine patre per imperium Dei,* sic enim et ADAMUS; et aliorum, quia *verbis suis religioni profuit;* profuerunt enim Prophetae, Apostoli, et, ut ipsis placet, MOHAMMED, nullus vero horum *verbum Dei* nuncupatur. — Magis ridiculum, neque refutatione dignum, quod

quod ad Suram LXVI: 14. de titulo روح الله Spiritus Dei, vel من الله ex Deo, notavit interpret: id est, de Spiritu nostro GABRIELE; quando insufflavit in aperturam tunicae eius ad collum, efficiente Deo, afflatus eius pervenit ad matricem eius et ex eo concepit IESUM. conf. MARACC. fol. 117. — Legatur fufius angeli et Mariae colloquium de IESU Sur. XIX. Similiter legas Sura LXVI: 13. MARIA custodivit virginitatem suam, et insufflavimus in eam de Spiritu nostro, et credidit in verba Domini sui.

Plura addere non lubet vela contrahentibus. Neque instituto defuisse mihi videor, qui dilucide factis demonstraverim non solum nihil, a Mohammedanis etiam, in Christianae religionis veritatem allatum esse, quo ipsa labefactetur, sed plurima contra in eorum scriptis reperiri, quibus eadem illa veritas mirifice firmari ac corroborari possit. Q. E. D.

Esse equidem scio, quae istis, quae huc usque disputavimus, ab incredulis religionis hostibus regeant, neque sine brevi responsione sint praetermittenda.

I. Primo urgent; „Nos parum Mohammedanorum testimoniis profecisse, qui cuncta, in quibus consentire nobiscum inveniuntur, non aliunde, sed ex ipsis iis libris (de quibus disputatur) haurerunt.”

Concedimus, quod multarum historiarum notitiam sacris literis debeant Moslemi, atque ita non tantum valeat eorundem testimonium, quantum gentilium, totius revelationis, et Iudaeorum, novi Testamenti hostium infensissimorum. Neque tamen eo concedimus consequentiam, nempe, eorum testimonio nihil profici posse ad tuendam religionis veritatem. Scilicet novam suam religionem exornaturus MOHAMMED, omnem quidem Idololatricam Arabum suorum religionem fun-

ditus evertit, nulla traditionum, vel etiam librorum suae gentis, ratione habita. Iudaicam vero et Christianam religionem aequè aggressurus, vi veritatis commotus non ausus est sacras illorum historias, et codicum sacrorum *ἱεραγέγραφα*, negare, quod certe, si fieri posset, fecisset, sed suam potius doctrinam ad eos conformare, pristinasque, quas dubias reddere non poterat, revelationes, sub specie emendationis, interpolare et in rem suam trahere annisus est. Accedit, quod in ipsis illis oris habitavit, aut saltem proximas illis habuit, quibus historiarum sacrarum tam veteris, quam novi Testamenti maxima pars evenit, Aegyptum puta, Arabiam et ipsam Palaestinam, quibus complurium historiarum memoriam, fabulis etsi involutam, vetus traditio servaverat, aut etiam ipsa indicia et monumenta probaverant; quae cuncta certe cum accuratissime explorarent cum ipse MOHAMMED, tum callidissimi illius adiutores, neque minori industria, quibus invisus fuit, Meccani, aliique Arabes, nihil tamen unquam inventum fuit, quo minus cuncti tandem et singuli omnes illas historias, et ipsorum sacrorum librorum originem divinam, uno et pari consensu acciperent, et in hunc diem tenacissime defendant. Quod certe pro veritate nostra certissimum est argumentum.

II. Instant: „Easdem tamen historias tot variis
 „ additamentis corruptas esse, ut pro earum ve-
 „ ritate, uti in S. literis narrantur, vix a Moslemis
 „ testimonium peti posse, immo, easdem cum iis es-
 „ se, vix demonstrari posse videatur.”

Hoc si nimis urgeretur, utique robur adde-
 ret nostro argumento. Si enim non iisdem ex fon-
 tibus nobiscum hauserint, testimonium haberemus to-
 tum quantum *exoticum*, quo cadat, quod modo ob-
 iectum fuit, illos nempe ex sacris literis ea petiisse,
 quae

quæ nobiscum habent communia. Verum, quod res est, limpidissimos habuisse fontes non videtur MOHAMMED, facile ergo deceptus in rerum, quas dicunt, circumstantiis vel a Iudæis, Talmudica sua, vel ab Haereticis, pseudo-Euangelia sua et commenta veritati addentibus, quæ ab hac discernendi facultas ipsi non fuit. Vera ergo cum crederet, quæ ab hominibus istiusmodi accepit, ea addidit iis, quæ ipse vera esse, ex popularium suorum traditione, ipsi rerum gestarum vestigiis et monumentis, et rerum ceterarum accurata investigatione, cognosceret. Nos autem, qui fabulosa additamenta ab ipsis historiis facile dignoscimus, aliis omnino adminiculis adiuti, illa merito reiecit, pro his vero, aliunde cognitis et certissime probatis, Moslemorum etiam testimonia tuto admittimus.

III. At (inquiēt forte nonnemo) „Non aequè so- lum, sed multo acrius Corani sui Θεοπευστων de- fendunt Mohammedani cuncti, quam veteris et no- vi codicis; divinamque prophetæ sui missionem, quam MOSES et IESU: unde aut nihil valet eorum testimonium, aut, si valet, in uno aequè atque al- tero iis fidem habeamus, oportet.”

Virtus si quando in hoste laudanda, non tamen in hostium castra transfiliendum. Nam a.) veritatem Euangelicam non defendimus *unica et sola* Moslemica auctoritate, qua *sola* tamen Corani Θεοπευστων nititur; sed nihil vetat, quo minus pro veritate, aliunde confirmata, argumenta quoque ab hostibus petamus, qui ab eadem in multis aliis aberrant, vel ipsam etiam maximo odio persequuntur b.) religionis Christianæ veritatem contra MOHAMMEDIS sequaces tuemur *oraculis*, quæ ipsi non inficiantur; *historiis*, quas ipsi veras esse defendunt; *miraculis*, quæ in dubium ipsi non vocant; *dogmatum*, quæ respuunt, arctissima

cum illis cohaerentia, quae nobiscum ipsi profitentur; et revelationis tam Iudaicae, quam Christianae sanctitate et maiestate, quam nobiscum ipsi reverentur: nec video, quid ad hanc argumentandi rationem ab aequis rerum arbitris obliici queat. c.) *Corani* vero auctoritatem, et religionem ei superaedificatam reliquimus, non ob ea, in quibus veritati consentanea docet, sed propter multa, eaque maximi ponderis, quibus longissime recedit ab iis scriptis, quorum auctoritatem *vere divinam* nobiscum profitentur, et quorum integritatem ab iis dedimus defensionem; ob ipsas veritates, a genuina earum indole ad suas opiniones contortas, uti v. c. decantato illo *الله لا اله الا الله لا اله الا الله لا اله الا الله لا اله الا الله* non est Deus nisi Deus, quod verissimum, si de *unitate Dei essentiali* accipias, falsissimum vero, si cum iis *S. S. Trinitatem* eadem formula abiuves; ob aliam longe, quam quae est in *S. literis*, pietatis et salutis viam, spreta, in qua unice gloriari docemur, cruce et morte Domini; ob tot, quibus totus ille liber scater, superstitiosas et plus quam aniles fabulas: v. c. de vitulo aureo Israelitarum, animato a Samaritano quodam per pulverem pedum equi GABRIELIS angeli. vid. *Sura VII: 144* et ad eam *IALALO'DDIN*; de arca quadam cum crepidis et baculo MOVIS et reliquiis familiae Aäronicae per angelos ad Regem SAULUM deportata. *Sura II: 249*; de SALOMONE Rege hominum, daemonum et volucrum, de quo mira narrantur *Sura XXI: 28* et *XXVII: 17*; item, de MOHAMMEDE, qui Coranum daemonibus praelegerit, eosque ad veram fidem redegerit *Sura XLVI: 29*, quibus addas, quod de duobus angelis ebriis narratur, pudicitiam feminae tentantibus in *Doctr. Mohamm.*, quae ex Arabum sermone Latinitate donata prodiit *Basileae A. MDL*, taceo de MOHAMMEDIS itinere per coelos, et aliis sexcentis eiusmodi; quibus

bus nonnulli sextae feriae, id est diei Veneris, celebrationem annumerant, (quam *diem congregationis* vocant) sive ob hac die absolutum creationis opus; sive quia eadem natus, aut Medinam ingressus fuerit Propheta; sive quod ea, idolis et festis sacrata, nunc a MOHAMMEDE cultui divino dicata fuerit, hac in re non magnopere culpando, cum prioris aevi Christianos imitatus sit, qui diem XXV Decembris, *solis invicti natalibus* dicatam, memoriae *nati Sospitatoris* IESU consecrarunt; denique, ob stolidas, easque multas, *divisoplas*, temporum et personarum commutationes, quarum nonnullas iam § 3 notavimus, quibus addas, quod *Sura XIX: 31. MARIA virgo* eadem sit quae *MIRIAM, soror MOSIS*, et quod Iudaei a Deo puniti dicantur per *GOLIATH* et *NEBUCHODONAZAR*, quia *ZACHARIAM prophetam eiusque filium, IOANNEM Baptistam*, occiderant. *Sur. XVII*, ubi *IALALO'DDIN* et *ZAMAKHSHARI*, commentatores, consulas.

Sed ista haecenus. *Mohammedanos* ex professo refutarunt e veteribus, *IO. DAMASCENUS*, *PET. PASCHASIVS*, *PETRUS Abbas Cluniacensis*; e Graecis, ipse *IOANNES CANTACUZENUS Imperator, Constantinopolitanus*. e Pontificiis, *PHIL. GUADAGNOLUS in Apolog. Arab. et Lat. contra AHMED filium ZINI, Principem Persarum*, cui etiam *BONAVENTURA MALVASIA* respondit, et, post nonnullos alios, qui Hispanica, Italica et Latina lingua scripserunt, quos inter *LUCHESINI* et *SANZIANUS* eminent, latissime *MARACCIUS*. Hi vero omnes sectae suae ritus, ceremonias, cultum et statuta, infeliciter cum defendenda religione Christiana confundunt, ceterum multa doctissima dederunt et egregia. E Protestantibus legas *III. GROTIUM de Verit. Rel. Christ. L. VI.*, *DANHAWER, Dissert. partic.*, *HOTTINGER. Histor. Orient.*, *HOORNBECK, Summa Controv. L. III. p. 73-210.*, *STAFFER, Theol. Polem. T. III.*

T. III. C. XI. Sect. II. p. 289-349. Neque conferre omittere duumviros, in hoc genere exercitatissimos, nec partium studio indulgentes, RELAND. de Relig. Mohammedica, et LUDEKE in Imperii Turcici Descriptione.

Nos vero haec mittamus, cum constet, per hoc se ferioris aevi adversarios nihil perdidisse, multum vero lucrata esse Evangelicae religionis veritatem. Q. E. D.

C A P U T II.

§ I.

Breviter itaque pro rerum copia praecipuas Mohammedanorum obrectationes, praecedenti capite, tractavi. Cognoveram enim saepius, totam illorum religionem, doctrinam, Coranum, multo magis eiusdem commentatores, doctores polemicos, et quae in nostram religionem afferre soleant, haec ergo nostrae non tantum plebi, sed et viris, ceterum doctis et literatis, pene incognita esse, saltem minus percepta. Ab altera vero parte multi eorum, quibuscum res nobis erit in sequentibus, quo Christianae religioni magis nocerent, Moslemicam iis laudibus evexerunt, ut hanc illi longe anteponendam dicerent, quin et eorum, qui, aut suorum mendaciis occoecati, aut dissolutioris vitae cupidi, aut denique rebus suis, fortuna et honore, in patria perditis, ad Mohammedanos transierunt, non desunt exempla, quae plures ad imitandum sumerent, nisi circumcisionis periculum et dolorem, et Ottomannicum imperium, effrenatae licentiae, quam impente amant, maxime contrarium, reformidarent, aut etiam aliorum renegatorum, qui dici solent, exemplis, quos mutatae religionis et conditionis cito poenituit, deterrentur.

Nunc

Nunc vero ad alios omnino religionis hostes recentissimos transimus, qui cum, quod dolemus, nimis cogniti sint a nostrae aetatis cuiusvis ordinis hominibus, non est, quod in iis contemplandis simus longiores, ea tantum, quae huic dissertationi convenient, paucissimis tractaturi.

A quo enim tempore ingravescenti barbariei et scholasticorum nugis cuncta miserrime succubere, non adeo, nisi in uno alterove Haeresiarcho, brevi extincto, apertis religio Christiana, in occidente saltem, hostes experta est; sed vix ac ne vix quidem cognita etiam fuit, nisi paucissimis, quos, media quasi nocte, salutari veritatis luce collustravit divina Servatoris nostri gratia. Ceterum praevalebant tum temporis praeiudicia auctoritatis, superstitionis et ignorantiae, quibus orta credulitas Ecclesiasticos et Monachos, ipsos plerumque indoctos, aut hypocritas, paucis exceptis, ea munivit dictatoria potestate, ut placita sua tanquam ex tripode edicerent. Cum autem felicissimo Reformationis tempore, praesertim post magnum LUTHERUM, excusso auctoritatis Aristotelicae iugo, et ruptis tenebricosae superstitionis vinculis, liberius philosophari inceptum fuerit ab iis, quorum animus odit difficiles habere nugae, disciplinae pristino splendori restituebantur, et renata fuerunt studia, quae inculta et inornata diu iacuerant. Crevit in immensum veritatis amor, linguarum et antiquitatum sacrarum cognitio, sacri codicis lectio et purior exegesis, atque hinc pristinae suae simplicitati et Apostolicae puritati restituta fuit Christiana, a sordibus suis liberata, religio. Verum enim vero, ea est hominum, post lapsum infelicissimum, imbecillitas et corruptio, ut, in peius ruentes, maximis benignissimae providentiae beneficiis abutantur, et Charibdin vitare cupientes in Scyllam incidant, et a

foeditissima superstitione in infanioris incredulitatis castra facile transeant, non φιλαληθείας, sed novitatis, non libertatis, sed licentiae studio allecti.

Hinc, ipsis Reformationis temporibus, maxima illa orta fuit Fanaticorum et Libertinorum, qui dicuntur, familia, cui, post diligentissimum CALVINUM, se opposuit, quicquid cordatiorum virorum ista aetas tulit; hinc SERVETI, aliorumque errores et blasphemiae; hinc Monasteriensium insana rebellio; hinc SOCINI ceterorumque haereses abominandae; hinc Calvinianorum, Zwinglianorum, Lutheranorum, Catabaptistarum, aliorumque schismata et mutua bella, cum quisque pro suis opinionibus, et vero logomachiis, saepissime in honorem et commodum privatum, quasi pro ipso Evangelio, pugnaret; hinc (nam quid cuncta enarrem?) Arminianorum a veritate ad antiquos errores recessus; Presbyterianorum et Episcopalium vana dissidia; Independentium licentia; et recentiorum complurium nova philosophemata, dicam, an deliria? De quibus, et multis eiusmodi, amplius hic differere non vacat.

Verum iisdem ex fontibus novus etiam exstitit revelationis, atque adeo religionis Christianae hostium ordo, qui, sprete divina auctoritate, ipsius veritatis natura, tot argumentis comprobata, societatis denique humanae felicitate et tranquillitate evicta, sibi sufficere, neque, in cognoscendo faciendoque, divina ope indigere sibi videntur, tenuitatis suae, quam in ceteris quotidie experiuntur, obliti. Illi nempe ingenio suo indulgentes, diversi alter ab altero, saepe a se ipsis, in religionem Christianam insurgunt, obiectionibus suis eam petunt, hinc inde petitis ratiociniis aggrediuntur, saepissime etiam conviciis onerant, risu sui exponunt, cachinnis pro argumentis usi: omnia tandem dogmata oppugnant, cultum spernunt, Θεο-
πνευ;

deus negant, et Christianos ex animo credentes, doctores maxime et defensores odio persequuntur, conviciis petunt, aut ut idiotas et homines nihili, et vero ut Phariseos et hypocritas, rident et contemnant.

Pinxisse me, nemo non videt, eos, qui *Deistarum* vel *Naturalistarum* nomine, per hoc seculum, eoque amplius, in Evangelicam veritatem surrexerunt; quos, ut in plerisque *Discursibus*, eosdem nonnulli censent, alii distinguunt, qui *Deistarum* nomine eos complectuntur, qui Deum creatorem, rerum mundanarum rectorem, et legis moralis vindicem, non negant; *Naturalistarum*, qui Deum, sed inertem, nostraque nihil curantem, docent, aut *naturae* (nomini inani) cuncta tribuunt, re vera aut Pantheismi et Fatalismi patroni, aut Epicureorum de deo et mundo placitis sese accommodantes.

Quilibet sentit, me, si cuncta eorum nomina, aut scripta recenserem, quibus easdem frivolas, aut fictas etiam difficultates, quibus millies responsum fuit, millies iidem repetunt, studiose omissis iis, quae a Christianae religionis defensoribus toties fuerunt reposita; si per omnia, cum religionis capita, tum sacro volumine contenta, excurrerem, omnibus et singulis obiectionibus responsurus, quod ab aliis integris libris factum est; me, inquam, brevitatis promissae non tantum fore immemorem, sed dissertationis finem non facile inventurum. Paucis ergo in antecessum monitis, eodem, quo coepi, pede pergam, ostensurus. N. Tanti religionis nostrae odii causas contra ipsos militantes. 2. Veram religionem ex ipsorum obtreccationibus nihil detrimenti accepisse. 3. Contra, multum iis veritatem fuisse lucrata. Rem vero totam brevissimis rationibus, et indicatis tantummodo fontibus, absolvemus.

In antecessum moneo,

α.) *Naturalem* religionem licet intactam non relinquunt plurimi, maxime tamen ab iis peti *Revelatam*; quo spectat systema EDUARDI HERBERTI, Baronis DE CHERBURY, in libris, quos scripsit *de Veritate et Causis Errorum*, quibus, omnem salutarem religionem his quinque articulis determinari posse, docuit: 1.) *Esse Deum.* 2.) *Colendum eundem quovis demum cultu, etiam Idololatrico.* 3.) *In virtutem et pietatem incumbendum.* 4.) *Respicendum a peccatis.* 5.) *Praemia et poenas post hanc vitam expectandas.* Hunc vero etsi proxime sequitur CHARLES BLOUNT in *Religione Laici et Oraculis Rationis*, cave tamen, credas, illud commune adversariorum esse systema; nullum enim (primum si forte exceperis, pessime tamen explicitum) articulum vides, qui non ab uno alterove illorum aut reiectum, aut sibilis explosum fuit. Hunc vero primum nominandum duxi, quia primus Deistarum Seculi XVII inter Britannos habetur, aliis deinceps in peius abeuntibus. vid. LELAND *de Scriptis Deistarum T. I.*, qui et Baronis fragmenta refutavit, *ibid. Ep. I et II. pag. 1-60.*, coll. *Ep. IV. p. 76.*, et BUDDEO *de Atheismo et Superstit. C. I. § 27.*, SPANHEMIO, *Elench. Controv. Opp. T. III. fol. 995.*

β.) Quando autem *Deistas*, aut *Naturalistas* voco, non quosvis volo incredulitati initiatos, iuvenes plerumque, cupiditatibus suis deditos, qui ingenui, et supra vulgus eminentes esse iudicant, seria quaevis iudibrio habuisse, ceterum, quam spernunt, religionis ignari, et non, nisi ex hoc illoves antesignanorum libello, animum et mores corrumpente, sapientes. Tales sunt, de quibus RAPIN, *Reflexions sur la Philosophie Anc. et Moderne. p. 357.* „Il y a quelques fois des gens si volages, si credules et qui s'abandonnent tellement, que les rêveries des autres leur
„ ser-

„servent de raison et de conduite: L'esprit de fer-
 „vitude s'étend jusques sur leur coeur et sur leur
 „pensées; parce qu'ils n'ont pas la force de confer-
 „ver de la liberté, pour avoir eux-mêmes des fen-
 „timens.” Tales si forte inveneris (inveni faepissime)
 non tam malae indolis, quam sensualitate, quae dicitur,
 et prava consuetudine corruptos, haud quaeso con-
 temseris, sed amice, prudenter, hilari vultu et animo
 candido, erudias, ad studia et virtutem allicias, in
 investiganda veritate adjuves et dirigas, continuisque
 precibus Deo et Servatori perditorum commendes;
 non unum hac ratione, primum ad ruborem, dein ad
 studium veritatis, et hinc in rectam viam redeuntem
 vidi.

Hofes vero illos dico, qui varia de causa Deismum
 vel Naturalismum profitentur, ore et calamo religio-
 nem infectantur, et, quas argumentis vincere non
 possunt, veritates, risui plerumque exponunt; quos
 inter acutissimi et callidissimi quidam reperiuntur, ne-
 que eruditionis laude destituti. Absit vero, ut omnes,
 praesertim inter irrisores, eo nomine digni censean-
 tur: ingens enim eorum, maxime inter Gallos, nu-
 merus, de quibus idem RAPINUS *l. l.* „Mais ce, qui
 „est plus étrange, c'est qu'il se trouve aussi quel-
 „ques fois des genies obscurs et profonds, dont les
 „idées sont naturellement embarrassées, qui se font
 „toutes fois écouter comme des oracles et qui s'ac-
 „quierent une maniere d'empire sur les esprits sans
 „qu'on sache pourquoi: si non parce qu'ils sont plus
 „fiers dans leurs décisions que les autres, et ces
 „gens la ne se donnent de l'autorité, que parce
 „qu'ils ont de la présomtion et de la hardiesse.

γ.) Magnum igitur discrimen speciei in hoc adver-
 sariorum genere fecisse oportet, ne forte eruditos cum
 idiotis, philosophos cum stultissimis, et argumentato-

res cum irrisoribus, praeoccupatos cum nugatoribus, id est, SHAFTESBURY cum CHUBB, HUME cum LA METTRIE, MONTESQUIEU cum TOLANDO, et ROUSSEAU cum VOLTAIRE confundas, qua de re plura monui in *Dissert. Belgica ad pag. 55.*

§ 2.

Hisce praemonitis, ad *causas tanti odii*, quo isti veritatem Evangelicam persequuntur, progredimur, quae pro vario illorum ingenio variae, et maxime diversae, inveniuntur.

a.) Communis omnibus causa, eaque omnium prior, dicenda est *superbia*. Sive eam spectes ingenii superbiam, quae, cancellis suis circumferibi nescia, turpe sibi ducit, in rebus maxime obscuris aliquid ignorare, et, licet infinita quotidie occurrant, ad quorum penetralia menti nostrae aditus non patet, coelestia tamen et terrestria sibi patere, et infinitam quoque summi et aeterni numinis naturam, decreta, opera denique cuncta, finito homuncionum ingenio perfecte cognosci posse somniat: longe aliter, quam magni illi duo philosophi, alter CARTESIUS, qui „memoriae nostrae, inquit, pro summa regula est infigendum, ea, quae nobis a Deo revelata sunt, ut omnium certissima esse credenda, et quamvis forte lumen rationis, quam maxime clarum et evidens, aliud nobis suggerere videretur, soli tamen *auctoritati divinae* potius, quam *proprio nostro iudicio* fidem esse adhibendam.” *Princip. Philos. Part. I. §76.* et RAPINUS *l. l. p. 447*: „La Foi aiant detrompé l’homme des fausses lueurs, qui avoient brillé dans la Philosophie des Paijens, elle l’accoutuma a ne plus raisonner sur les choses, que Dieu n’a pas voulu soumettre au raisonnement, et elle lui apprend, qu’il
„ vaut

„vaut mieux ne pas savoir ce, que Dieu a voulu lui
 „cacher, et adorer avec une ignorance respectueu-
 „se les secrets, qu'il ne nous a pas revelés, que
 „d'entreprendre de sonder cette abime de lumieres
 „par la temerité de nos coniectures et par les foi-
 „bles vues de notre raison." — Sive illam mentis
 spectes philautiam, quae hoc peculiare revelationis
 dogma respuit, „Nos miserimos, impura natiuitate
 „infectos, in quocunque malitiae genus proclives,
 „et ad ullam veri nominis virtutem praestandam vi-
 „ribus penitus destitutos, non, nisi ex gratuita ipsi-
 „us Dei misericordia, pretiosissimo sanguine ipsius
 „Dei Filii cum illo reconciliandos, et non nisi ipsi-
 „us Spiritu regenerandos et sanctificandos esse."
 Quo per superbiam negato, inviti ipsi et inficii sacris
 literis publicum praebent testimonium, quae cor-
 ruptissimi animi, et in ipsum Deum hostilis, omnes et
 singulos ADAMI posteros incufant. — Sive denique il-
 lam consideres ambitionem, qua doctiores videri cu-
 piunt. Hinc in novas sententias quotidie ruunt, quae
 eo magis placent, quo alieniores sint ab antiquitate
 et vulgari consuetudine, cui vitio qui indulgent, non
 adeo intellectus sui ductum, quam phantasmata se-
 quuntur, quorum foetus ineptos, tanquam veritates
 apodicticas, orbi obrudunt, aut, si minorum genti-
 um sint, in magistrorum suorum verba adeo iurant,
 ut aliorum iudicia, licet saniora, tranquille audire
 nequeant, omnia misceant, omnia turbent, omnia de-
 rideant, ne aut sui erroris convincantur, aut verita-
 ti palmam tradere cogantur.

b.) Accedit ignorantia, aut perversa et praconcepta
 opinio. Observat enim recte STAFFER, *Theol. Polem.*
T. II. C. X. § 14., unam ex praecipuis Naturalismī
 causam esse perversum intellectum de religione reve-
 lata, ac si, per hanc, religionem naturalem veram es-
 se

se et salutarem negaremus: Quod de illa in se spectata concedimus ultro. Quod vero haec non sufficiat homini *lapso*, id nihil detrahit illius veritati et perfectioni in se, sed ex statu hominis, a primaevo mutato, ortum trahit. Conf. quae ibidem leguntur § 73-135. addas ZIMMERMAN, *Medit. de praestantia rel. Chrif. collatae cum philosophia Socratis. opp. T. I. p. 549.*, I. G. ZIERLIN, *Briefe uber die Frage: Saget denn die vernunft in der that so viel von Gott und seinen Eigenschaften als die Bibel? Berlin MDCCLXXXI.*, GELLERT, *Lect. Moral. T. I. Sect. I. Lect. 3.*, IACOBI, *gewigige stukken van den Godsd. Part. II. C. XV. p. 281-368* edit. Belg., quam adornavit rev. D. VAN VOORST. Haec vero ignorantia, plurium exemplo facile probanda, non excusanda est in hominibus, qui Philosophiam iactant, praesertim Britannis, quibus meliora discendi occasio abundat; magis vero excusanda in Gallis, plerumque, ex genio gentis, levioris ingenii, ad rerum superficiem haerentibus, nec ad interiora penetrantibus, qui praeterea religionem Christianam non, nisi traditionibus, superstitionibus, falsorum miraculorum narrationibus et innumeris fabulis depravatam, noverant; quanquam ex nonnullis ipsius VOLTAIRII scriptis clarissime constat, probe scivisse illum, religionem a superstitione, quantum aera lupinis, distare. Liceat unum alterumve locum adicere ex elegantissimo carmine, quo HENRICUM IV cecinit, unde patebit VOLTAIRIUM unum fuisse τῶν ἐκείως ἀμαρτανόντων μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας (Hebr. X: 26.) Sic enim *Chant IV* differentiam Romanae et Purioris religionis visis pinxit coloribus.

Près de ce Capitole, ou régnaient tant d'allarmes
Sur les pompeux débris de Bellone et de Mars
Un Pontife est assis au trône des Césars.

Des Prêtres fortunés foulent d'un pied tranquille

Les

Les tombeaux des Catons et la cendre d'Emile.
Le trône est sur l'autel et l'absolu pouvoir
Met dans les mêmes mains le sceptre et l'encensoir.

Là, Dieu même a fondé son Eglise naissante,
Tantôt persecutée et tantôt triomphante:
Là, son premier Apôtre avec la vérité
Conduisit la candeur et la simplicité.
Ses successeurs heureux quelque tems l'imitèrent
D'autant plus respectés que plus ils s'abaissèrent.
Leur front d'un vain éclat n'était point revêtu;
La pauvreté soutint leur austère vertu;
Et jaloux des seuls biens, qu'un vrai Chrétien desire
Du fond de leur chaumière ils volaient au martyre.
Le tems, qui corrompt tout, changea bientôt leurs
moeurs &c.

Et paulo inferius veri nominis Christianismum, fac-
pius a se derisum, hisce ornat laudibus:

Loin du faste de Rome et des pompes mondaines,
Des temples consacrés aux vanités humaines,
Dont l'appareil superbe inpose à l'univers,
L'humble Religion se cache en des déserts,
Elle y vit avec Dieu dans une paix profonde;
Cependant que son nom profané dans le monde
Est le prétexte saint des fureurs des Tyrans,
Le bandeau du vulgaire et le mépris des grands.
Souffrir est son destin, benir est son partage,
Elle prie en secret pour l'ingrat, qui l'outrage;
Sans ornement, sans art, belle de ses attraits
Sa modeste beauté se dérobe à jamais
Aux hypocrites yeux de la foule importune,
Qui court à ses autels adorer la fortune.

Addas elogia, quibus ornat MORNAEUM nostrum (no-
biliss. DUPLESSIS-MORNAY) cuius cognovit egregium
opusculum, quod *pro verit. rel. Christ.* edidit, ea li-
cet intermiscet VOLTAIRIUS, quibus Pontificiis pla-
ceat. *Chant I.* Nn MOR-

MORNAY son confident, mais jamais son flatteur,
 Trop vertueux soutien du parti de l'erreur,
 Qui signalant toujours son zèle et sa prudence,
 Servit également son Eglise et la France;
 Censeur des courtisans mais à la cour aimé,
 Fier ennemi de Rome et de Rome estimé.

Et Chant IX.

Non moins prudent ami que Philosophe austère
 MORNAY fut l'art discret de reprendre et de plaire,
 Son exemple instruisit bien mieux que ses discours,
 Les solides vertus furent ses seuls amours,
 Avide de travaux, insensible aux délices,

Il marchait d'un pas ferme au bord des précipices.
 Plura addi possent, nisi haec sufficerent ad probandum, non singulos, in specie non VOLTAIRIUM, ex inicitia et errore, ut alii non pauci, sed ex malitia et odio in religionem Christianam ex libidine orto, res suas egisse.

c.) Iungitur his in aliis *mentis ignavia*, laborem molestiae investigationis cane peius et angue effugiens, qua multa in S.S. irridentur, quae, si linguarum indolem, gentium mores, temporum et locorum rationem perspicerent oblocutores, plana et perspicua viderentur: quae maxime crescit ignavia, si, ut plerique, in id tantummodo incumbant, quod *delectat*, non quod *instruit*, adeoque ideas oblatas praecipitanter vel coniungant, vel disiungant, ne delectationi mora iniiciatur, vel aliquid decedat.

d.) Accedit porro in compluribus (multa alia mitto) *vitae dissolutioris flagrans cupido*: hinc naturale sequitur in illas veritates sanctissimas odium, quae vivendi, quem instituunt, modum castigant, conscientiam, Dei vicariam, fatigant, et, ne omnium nefandorum votorum compotes fiant, cum in aliis, tum in his ipsis, ponunt impedimentum. Quantum enim mens
 hu-

humana occoecetur affectuum clandestinis blanditiis
 decepta, exquisite meminit PASCAL. *Pensées. p. 173.*
 „ X. „ La volonté est un des principaux organes de
 „ la créance: non qu'elle forme la créance, mais
 „ parceque les choses paroissent vraïes ou fausses se-
 „ lon la face par ou on les regarde. La volonté,
 „ qui se plait a l'une plus qu' à l'autre, détourne
 „ l'esprit de considerer les qualités de celle, qu'elle
 „ n'aime pas: et ainsi l'esprit marchant d'une pièce
 „ avec la volonté, s'arrête à regarder la face qu'elle
 „ aime, et en iugeant parce qu'il y voit, il regle in-
 „ sensiblement sa créance suivant l'inclination de la
 „ volonté.” — „ Que ne fait-on point (addit RAPI-
 „ NUS. *p. 356.*) pour parler autrement, que les autres
 „ et pour se faire de la reputation de quelque mani-
 „ ere que ce soit? Mais, comme ce n'est que de la
 „ licence des moeurs que vient celle des sentimens,
 „ il faut des barrières à l'esprit pour le retenir dans
 „ les bornes. La religion, les loix, la coutume, l'e-
 „ ducation, les peines, les récompenses sont des con-
 „ siderations, qui doivent lui servir de frein, quand
 „ il prend l'effort: encore se revolte t'il quelque fois
 „ contre tout cela et quand une fois il a secoué le
 „ joug, pour aller au delà des opinions ordinaires,
 „ il n'y a point d'extravagance, dont il ne soit ca-
 „ pable.” — Ita enim verum est, quod ipse IESUS
 O. M. dixit *IO. VII: 17.* Εάν τις θέλη τὸ θέλημα ποι-
 εῖν τῆς πέμψαντός με, γνώσεται περὶ τῆς διδασχῆς, πότερον
 ἐκ τῆς Θεᾶ ἐστίν, ἢ ἐγὼ εἶπ' ἑμαυτῆ λαλῶ.

e.) Liceat hic addere, *evertendi omnem in Europa
 cum religionis, tum rei Civilis formam, coniurationem,*
 maximè coeptam a Cardinali DU BOIS, tempore LU-
 DOVICI XIV, quo pertinent cum labores ROBINETI,
 auctoris famosissimi libri, *La Nature ou l'homme mo-
 ral et physique,* tum DIDEROTI *Système de la Nature,*

CODORCETI *Les progrès de l'esprit humain*, opera Cosmopolitana MIRABEAUVII, et omnium instar *Les archives mystico-hermétiques*, editae sub auspiciis Ducis tum Chartrensis, qui deinceps fuit notior nomine DUC D'ORLEANS et PHILIPPI EGALITÉ: quibus iungas principia Theosophica, disseminata per librum famosissimum, *Des Erreurs et de la vérité* et huic simillimum, *Tableau des rapports entre l'homme, Dieu et l'Univers*. — Plurima addere possem, nisi retineret prudentia: sed nemini ignotum sit, oportet, egregium, quod hoc ipso anno, communi bonorum applausu, prodiit opusculum: *Preuves de Conspiration contre toutes les Religions et tous les Gouvernemens de l'Europe, recueillies par JOHN ROBISON, A. L. M. Prof. Physices et Academiae Regiae Edinburg. à Secretis. Lond., XCVIII*, quod omnibus vehementer commendo, non una de causa legendum.

§ 3.

Detectis odii causis, non difficilis erit, quam suscepimus, demonstratio; *hominum istiusmodi obirectiones nihil detrimenti veritati Christianae attulisse, vel allaturas umquam*: quod itidem brevissime sumus ostensuri.

Haec tamen dicendo non inficior, non quidem *causae nostrae*, sed *nostris* illorum conatus quam plurimum nocuisse: nimis enim nostri temporis credula iuventus; perversa liberos educandi ratio; parentum ipsorum in religione tepor; domesticae institutionis neglectus; quid audiant, legant, faciant, quibuscum versentur liberi, minima cura; mundus intempestivus; colloquia prava; amores illiciti, et, quae omnes deteriores fieri solemus, licentia effrenis, latum istiusmodi magistris ostium aperuerunt. Huc si acc-

cedat ingenium praecox, vis mentis vivida, natura vehemens, repetita libellorum, qui lasciviam suadent et seria rident, lectio, mirum est, si animus juvenilis, in revelatae religionis veritatibus parum versatus, praeterea, ut consuetudini satisfiat, imperito cuidam Catechistae, obiter et male docenti, traditus, callidissimorum corruptorum retia effugiat. Hic enim, si forte cachinnis, cum argumenta desint, religionem et religiosos explodit, focii ingenuum, imperiti eruditum, puellae facetum et elegantem dicunt, ipse sibi eo generosior, quo infidelior, eo doctior, quo impudentior, videtur: dum alius, in studia incumbens, sibi soli relictus, multa, non multum, legit, sine armis cum hoste congreditur, ac laudibus sui similibus efflatus, supra vulgus sapere, magnis viris annumerari et libere cogitandi gloria frui cupit, mox praeconceptis opinionibus occoecatus, et ingenii lucem, animi consolationem et in aerumnis veram fortitudinem licet perdiderit, eo tandem pervenit, ut φιλαυτίαν prae φιλαληθείαν sectetur, veritatis apologias alto supercilio spernat, et, ne errorem professus apud suos erubescat, semel assumtis opinionibus inhaereat, quae potest, in rem suam explicet, quae nequit, detorqueat, divinae clementiae tantummodo commendandus.

Haec sunt, fateor cum intimo animi mei dolore, tropaea, quibus gloriari licet incredulis, qui salutem et solatium tot, optimis ceteroquin, adolescentibus, ipsosque adolescentes parentibus, familiae, societati, Ecclesiae CHRISTI, patriae et ipsi Deo eripuerunt. Vidimus haec et deploravimus hostium tropaea in Universitatibus, militia, oppidis; vidimus inter sodales, amicos, etiam dilectissimos; vidimus in carcere ex nobili vagabundum, ex vagabundo criminofum, ex criminoso damnatum, ex damnato suicidam.

MEYERUM dico infelicissimum, cuius historiam conscripsi, ut uni alterive (nec voto, Deo ago, habeoque gratias, excidi) prodessem; cuius memoriae dum etiamnum, inter scribendum, meas lacrymas dico, per Deum obtestor omnes, qui veritatem infestant, ut incautis iuvenibus parcant, neque iis ruinam temporalem cum aeterna meditentur!

Veniam pro digressionem petens, lector benevole, in viam redeo. Quicquid passi sint nostrum nonnulli, ipsa tamen religionis veritas, ipsa coelestis Christiana doctrina nihil detrimenti cepit, vel capere potuit ex cunctis novissimorum, quae protulerunt, scriptis, feriis, vel iocosis.

Probant

1.) Ipsae, quas adduximus, infidelitatis causae. Quis enim fideri hominibus, qui sui obliti, et arrogantia sua abrepti ultra modum sapiunt, cuncta sibi solis perspecta iactitant, quicquid percipi queat, se solos scire gloriantur, ceteros omnes despicientes; qui Dei immensitatem nihil, nisi quod homuncionibus notum est, habere somniant; qui quicquid aut captum suum superat, aut minus ad palatum est, negant, omnia explicanda sibi sumunt; fortiter, si omnes Deismum profiterentur, veritatem pro virili defensori, ut haberent, quo supra vulgus emerent. Quis feret homines, an circumforaneos dicam?, qui, quod ignorant, oppugnant, et, quod a suorum moribus abhorret, indocte rident? Quis veritati timebit ab iis, qui res sanctas, quas horrescunt, ludibrio habent? Quis denique *ψευδολόγος* non spernet, *κακαυτησιασμένους τὴν ἰδίαν συνείδησιν. 1 Tim. IV; 2.*? — Non repetimus, quod de obtrectationibus ex odio natis, quas libido urget, in antecedentibus de Iudaeis et Gentium Philosophis monuimus.

2.) Adde, quod iidem, qui tot querelas de sectis

es

et intestinis Christianorum bellis instituunt, tam parum inter se conveniant, ut vix unum alteri consentientem reperias, odium religionis Christianae si exceperis. Est enim, qui divinum nostrum servatorem pro optimo morum magistro habeat, eius praecepta comprobet et summa etiam laude evehat; — alter vero multum in ipsius mandatis invenit, quod carpat, et, prudentiae iustitiaeque regulis parum convenire, doceat. — Invenias, qui humanam rationem ad aeternam salutem aequae atque ad cognoscendam veritatem sufficere, tibi persuadere velint; sed et alios, qui eidem rationi omnem eius, quod certum est, inveniendi probandique vim manifeste satis denegent, infelicissimi scepticismi patroni. — Sunt, qui, cum HERBERTO, dolorem ob commissa peccata inter praecipua et necessaria religionis, quam ipsa natura docet, officia referant, cum alii eum *virtutis* nomine non tantum spolient, sed hominem *bis miserum* reddere doceant post SPINOZAM, *Ethic. Part. IV. Propos. 54.* — Post fata superstites praemiis ornandos, vel poenis afficiendos nos alii pronunciant, negant vero ceteri aperte magis, vel palam futurae vitae adversarii. — Hic Deum adorat et providentiam reveretur; alter in *Système de la Nature* ne vocabulum quidem *Deus* tolerat. conf. quae ex Abbate IERUSALEM *de praecipuis rel. veritat. T. II. p. 72.* attuli in *Historia Meyeriana. p. 238.* — Sic VOLTAIRE passim et MORGAN, *Moral. Philosopher. T. II. p. 31, 38. cett.* Israelitas, ut Gentium ignarissimos, derident; contra auctor libelli *Lettre sur les Juifs, Berol. MDCCLXXXIII* literatissimos illos dixit; vid. cl. V. HAMELSVELD, *Bibl. Defens. T. IV. C. XVIII. § 7. p. 431.* Ecquid mireris? cum et a semet ipsis saepius dissenserint et suis ipsorum scitis aperte obloquantur, quod de ROUSSEAU *Emile. T. III. p. 89. coll. p. 138.* idem ostent-

stendit cl. V. HAMELSVELD, *Cogitat. Philosophi de relig. T. II. C. XIV. p. 262.*, et multis istiusmodi specimenibus ex HOBBS, CHUBB, MANDEVILLE, HUME, BOLINGBROKE, cett. probavit G. LESZ, *Beweis der Wahrheit der Christl. Relig. Gott. MDCCLXVIII.*

3.) Accedit omnis illorum disputandi methodus. Scilicet, hi veritatis amore ducantur, qui gravissima, solidissima, invictissima, quae dudum pro Evangelica veritate allata fuere, argumenta aut astute dissimulant, aut, omni sua vi prius orbata, et misere detorta, quasi refutanda sibi sumunt, solum imperitis facientes! At quomodo tandem veritatem infestantur? Plerique, et quidem ii, quibus legendis incauta iuventus maxime delectatur, irrisione, sarcasmis et scommatibus ea explodunt, quae, cum de rebus tam seriis agatur, non, nisi idoneis rationibus, refellere oporteat, et quae argumentis discicere nequeunt, cachinnis excipiunt. Hoc VOLTAIRIO, aliisque Gallorum maxime proprium: exempli gratia, auctoribus librorum *Evangie du Jour, Dictionnaire Portatif, Système de la Nature*, &c. quod ex genio gentis, hilaritati et iocis deditissima, facile explicandum, quo res minus examinare, penetrare et demonstrare, quam leviter et obiter tractare solent: hinc illa in ipsum Atheismum propensio, qua illum publice, vel cum applausu, profiteri IACOBO DU PONT, ANACHARSI CLOOTS et aliis nostri temporis, aliquamdiu licuit, donec legislatores *Dei existentiam et animae immortalitatem* decreto civili confirmari posse censuerunt. conf. quae notavi in *Diss. Belg. p. 227.* Hinc tot istius gentis facetiae et, quae dicunt, *bon mots*, quibus rident et ridentur ipsi, cuius exemplum (ut seriis innocuos iocos interponam) lubet adscribere ex *Genie de la langue Francaise. p. 69.*
 „ Mr. BALZAC se rejouit aux depens d'un homme
 „ qui,

„ qui, pour parler respectueusement, dit à un grand
 „ Seigneur, qu’il avoit beaucoup de veneration pour
 „ lui et *Messieurs ses Livres*, et j’ai oui dire, que le
 „ feu Roi étant à la chasse et voiant, qu’un Marquis,
 „ qui étoit en sa compagnie, demeura en arriere,
 „ lui demanda, pourquoi il n’avançoit pas. C’est
 „ que je veux attendre, repondit le Marquis, que
 „ *Messieurs Vos Chiens* aient passé &c.” Itius inge-
 nii homines si forte incidant in religionem, quid mirum,
 si ludant in re seria, veram eruditionem fac-
 tias dicendi amorì postponant, et scriptis suis magis
 delectare, quam erudire cupiant? — Alii quidem,
 in primis Britanni, nonnulli etiam Galli, HELVETIUS,
 DIDEROT, D’ALEMBERT &c., et, qui eos imitantur,
 Germani, magis philosophari videntur. At quo mo-
 do? Hypotheses et phantasmata pro veritatibus or-
 bi obtrudunt, quibus defendendis semper hypothesi
 suae quemque *δσλεόντω* invenias. Religionem vero
 imprudentium animo repraesentant, non castissimam
 eam et Evangelicam, sed deformatam et peregrinis
 coloribus adulteratam. Sacras litteras petunt, negle-
 ctis apertis iis et perspicuis, quae vel sola huic con-
 troversiae dirimendae sufficiant, sed nodos quaerunt
 in iis, quae a nostris locis et moribus sunt dissitis-
 sima, quaeque sophismatibus suis in ridiculos aut
 manifeste falsos sensus distorquent, ut inveniant,
 quod contemnere queant; ceterum Iudaeorum vel
 Gentilium, quas supra vidimus, repetunt et novo
 ornatu induunt, obiectiones, et imperitis, quasi no-
 vas et a se inventas, identidem apponunt. Exemplis
 singula probare longum est: sed nullius momenti ta-
 lem argumentandi rationem esse, inter prudentiores
 et veritatis amantes nemo est, qui non videat.

4.) Quid enim ad concutiendam, vel deiiciendam
 facerent religionem irrita adversariorum conamina,

O o

CUM

cum ab omni tempore exstiterint, et existant etiam num, quod Deo O. M., sapientiae et veritatis fonti et origini, ac sapientissimo et praepotenti Servatori, invicto Ecclesiae suae regiae statori, acceptum referimus, viri eruditionis et pietatis non minus, quam puri et ardentis pro veritate et adorandi nostri IESU gloria studii laude illustres, qui, aut universam religionem, aut momenti maximi partes et fontes limpidissimos ab hostium impulsu defenderunt, et spolia optima inde reportarunt, ad quorum scripta aut nihil responderunt, aut, cachinnis et sibilis ista refutari posse, censuerunt.

Quis vero omnes enumeret? GROTIUM, ABBADIE, FIDLER, FINDLAY, HOFFMAN, NONNETTE, WERENFELS, LESZ, LELAND, LILIENTHAL, BUDDIUM, SCHERLOCK, LARDNERUM, DITTON, WEST, NIEUWLAND, KROM, LUSSING, sexcentos alios, norunt omnes, reformidarunt hostes, reverenter habent cuncti *ἢ ἐν ἀληθείᾳ περιπαλοῦντες*: sed et hisce diebus immortale sibi nomen acquisivit cl. HAMELSVELDUS, qui, omnibus ad hunc laborem dotibus instructus, cum *Bibliis suis defensis*, tum *Philosophicis de religione cogitationibus*, tum multis aliis a se editis, et vero vertendis et interpretandis Sacris utriusque Testamenti libris industriam summam adhibuit, optime de Christiana veritate meritus.

5.) Per partes vero ituris et quasvis adversariorum sive obiectiones, sive obrectationes examinaturis, et tempus et locus deesset. Nonnullis eorum ex parte responsa dedi in plus semel citata *Historia Meyeriana*, quae hic repetere, non fert animus. Speciminis vero loco pauca adiciam, quae, si lubet, ulterius lector conferat.

Revelationis necessitatem contra BOLINGBROKE et TINDALII *Christianismum creationi coevum* defendit

LB.

LELAND *de Scriptis Deistarum. T. I. Ep. 8. p. 187-225. T. II. Ep. X. Partis II. p. 353-405. Possibilitatem vero in Introd. ad Utilit. et Necessitatem Revelat. Christ. Sect. II. p. 22-25. Conf. MEYER. p. 233-237.*

S. S. *Seonveustav* pluribus defendit LELAND l. l. contra TOLANDUM, qui *mysteria* ridet. *T. I. Ep. IV. p. 87.* contra SCHAFTESBURY et MORGAN, qui *miracula* spernunt, *Ep. V. et IX.*, contra COLLINS. *Ep. VI.*, contra CHUBB. *Ep. XII et XIII.*, contra BOLINGBROKE. *T. II. Part. I. Ep. V. XI. XII. XIII. XVI. et T. III. p. 185-253.* conf. ceterum de S. S. *Divinitate* BUDDEUS de *Atheismo et Superstit.* C. III. § 6. 7. et C. VII. § 6. cum not. Cl. LULOFS., SPANHEMIUS, *Fil. Orat. de div. Script. orig. et auctorit. contra Profanos in Misc. S. Antiq. C. X. Orat. I. Opp. T. II. fol. 1333.*, WERENFELS, *Opusc. p. 65. 155.*, STAFFER, *Theol. Polem. T. II. C. VII. § 12. C. X. § 7-13.*, WITSIUS, imprimis contra SPINOZAM et CLERICUM, *Misc. S. T. I. L. I. C. XXII.* addatur DODDRIDGE *Dissert. praefixa Exegeti Theolog. Anglor. in MATTH.*, Edit. Belgica.

Pentateuchi Auctorem MOSEN fuisse, contra VOLTALRE, defendunt Iudaei nonnulli in *Epistolis ad eundem, T. II. Ep. III. p. 79-113. et Ep. II. p. 66-68. Ep. VIII. p. 187-209.* Idem iam ante vindicaverat, contra HOBESIIUM, COCQUIUS in *Anatome Hobbesian. Loc. III. C. V. p. 43-45.* Contra SIMONII somnia de Scribis et Notariis publicis, a nescio quo in compendium redactis, et CLERICI deliria de Sacerdote Babylonico, vide DE MOOR, *Comment. T. I. p. 224.*, et scriptores ab eo laudatos; adde *Luffing Necessitas religionis in genere et certitudo specialis Christianismi. Diss. VI et VII.* et confer, quae ipse scripsit *Dissert. Belg. ad p. 183.* et fusius in MEYER. p. 247, 248.

Prophecias, maxime de Messia venturo, in specie locum IES. VII. 14, de quo pluribus egimus *Sect. I.*, contra

COLLINS in virulentissimo libro, *A discourse of the Grounds and Reasons of the Christian Religion*, masculine defendit DEYLING *Obs. Miscell. Part. IV. Exerc. VIII. p. 761.* Quem ideo nomino, ut constet non novis, sed armis a Iudaeis infeliciter acceptis, adversarios pugnasse, maximeque dolendum esse, quod LAMY in *Harmon. L. I. C. VIII.*, NICHOLS *Conference with a Theist. T. III.*, CASTALIO in *Not.*, CLERICUS in *Annot.*, EPI-COPIUS *Instit. Theol. L. III. C. XIII.*, alique fraudem non viderint, sibi que ab iis imponi passi sint.

Miracula in sacris narrata voluminibus contra HUME defendit LELAND. *l. l. T. II. Part. I. Ep. III et IV. p. 52-152. T. III. Ep. II. p. 42-81. Ep. III. p. 83-93. Ep. IV. p. 355-362.* conf. LULOFS ad BUDDEUM *de Ath. et Superst. C. I. § 5.*, A. DRYHOUD *de Provid. Dei speciali.* adde, quae scripsi *Diss. Belg. p. 191.* et MEYER. *p. 265 seqq.* — *Miracula in deserto* speciatim a TOLANDO defendit DEYLING *l. l. Exerc. VII. p. 743.*

Resurrectionem Domini vindicant post multos, antea laudatos, speciatim contra *Anonymum* Anglum, qui Lond. anno huius seculi XLIV ediderat Tractatum, hac inscriptione *Resurrectio IESU considerata ad Examen Testium per Philosophum Moralem*, LELAND *l. l. T. I. Ep. XI. p. 301-352.*, contra HUME, *T. II. Part. I. Ep. III. p. 82-88.*, contra COLLINS, *Ep. VI. p. 152.*, contra CHUBB. *Ep. XII. p. 382.* Inprimis contra WOOLSTON. *Ep. VII. p. 164-186.* cui etiam responderunt LUSSING, *Necessitas Religionis etc. Part. III. Diff. IX. C. III. p. 186-246.*, DEYLING. *l. l. Exerc. XVII. p. 849-859.*, SHERLOK, *Testes Resurrectionis I. C. examinati, Lond. anno huius seculi XXX.* et biennio post a STEPH. LE MOYNE Gallice editi, *Hag. Com.* conf. quae scripsi MEYER. *p. 297-315.*

Dogmata si quaeras. *Providentiam* contra CHUBB defendit LELAND *l. l. Ep. XII. p. 359. 360. Ep. XIII. p.*

447., contra BOLINGBROKE, *T. II. Part. I. Ep. V. p. 176.* et *Ep. VII. p. 229-269.* Neque praetermittendus BUDDIUS *l. l. C. III.* et LULOFS *ad eundem C. VII.*

Animae immortalitatem defendunt contra CHUBB LELAND, *l. l. Ep. XII. p. 362-366.*, contra varios, *Ep. III. p. 66-69.*, contra COLLINS, *Ep. VI. p. 131.*, contra BOLINGBROKE, *T. II. Part. I. Ep. V. p. 176. Ep. VIII. p. 271-277.*, contra VOLTAIRE, *Litterae quorundam Iudaeorum ad illum. p. 352-358.*

Remunerations in vita futura, contra SHAFTESBURY, LELAND, *T. I. Ep. V. p. 96-111.* contra CHUBB, *Ep. XII. p. 362-369.* Quem conferas *de iudicio novissimo*, contra eundem CHUBB, *ibid. et p. 380. Ep. XIII. p. 448.*, et contra HUME, *T. II. Part. I. Ep. II. p. 36-51.* et de *aeternitate poenarum* contra BOLINGBROKE, *T. II. Part. II. Ep. XVI. p. 691-724.*

Mediatoris necessitatem vindicat a Deistarum objectionibus LELAND, *T. I. Ep. IV.* Doctrinae Christianae *de Mediatore Θεοπροπέλειαν* ostendit *Ep. XV. p. 561-567.*, et a BOLINGBROKII objectionibus vindicat *T. II. Part. II. Ep. XV. p. 656-685.* In specie CHRISTI *divinitatem* probarunt sexcenti; vide, quae scripsi MEYER, *p. 289.* *Intaminatam sanctitatem* a CHUBBII obreftationibus vindicat LELAND, *T. I. Ep. XII. p. 382.* de *Satisfactione*, BOLINGBROKIO negata, vide eundem, *T. II. Part. I. Ep. V.* et confer, quae scripsi in MEYERI *Historia. p. 315-326.*

In *doctrina morali officium precandi*, quod CHUBB labefactare studuit, urget LELAND, *T. I. Ep. XII. p. 360.* et *Ep. XIII. p. 447.* Uti et ad objectionem, „quod virtutes Societati debitas, inprimis *amorem Patriae* suis discipulis inculcare penitus IESUS neglexerit,” respondent LILIENTHAL *T. XV.* et qua excelluit, accurata eruditione et facundia, Cl. HOLLEBEEK, in *Orat. de Utilitate ex incredulorum con-*

tra S. Litteras conaminibus in Rel. Cbrist. redundante. p. 31-35.

Restant nonnulla, quae, a nostris moribus aliena, aut per ignorantiam, aut odium, criminando vel irridendo tetigerunt increduli; neque tamen in his etiam doctissimorum virorum erudita diligentia eis defuit. Pauca exempla sufficiant. Si captant cum BOLLINGBROKIO et VOLTAIRIO expugnatam ab Israëlitis Palaestinam, habent, quod sibi satisfaciatur, apud LE-LAND, *T. II. Part. II. Epist. XIII. p. 512-517.*, FINDLAY *Defens. S. S. adv. DE VOLTAIRE. Part. II. C. II. Sect. VII. p. 289.*, BACHIENE, *Geogr. S. Part. I. Sect. II. C. XV. p. 429-447.*, et IO. GEORG. FABER, *Diss. de Iure Israelitarum occupandae Palaestinae et extirpandorum eius incolarum*, inserta *Biblioth. Hag. Class. V. Fasc. I. C. I. p. 1-86.* Si leges severissimas et inhumaniore urgent, respondent Iudaei quidam in *Epist. ad VOLTAIRE, T. II. p. 422-446.*, et FINDLAY, *l. l. Sect. IV. p. 236.*

Rideant, si velint, *circumcisionis originem divinam*: stabiliverunt eandem iidem Iudaei *T. II. p. 283-224.* et FINDLAY, *l. l. Sect. XVII. p. 389-461.* Rideant ritum supponendi manum femori alterius in iureiurando, sed videant eundem FINDLAY, adversus VOLTAIRIUM disputantem, *l. l. Sect. XVIII. p. 462.* Sic, cum Tindal, in libro suo *Christianity as old as the Creation*, C. XIII. deridendam sibi sumisset *nuditatem Iesaiæ Prophetæ*, (IES. XX: 3.) foedam hominis ignorantiam merito perstrinxit DEYLING. *Obs. S. Part. IV. Exerc. XXI. p. 888-892.* Uti et, pro fabula *de angelorum malorum doctrina a Persis oriunda tempore captivitatis Babyonicae*, iuste vapulat VOLTAIRE a FINDLAY. *l. l. p. 365-370*

Plura non addo: per singula enim doctrinae capita, quae oppugnant, vel S. S. locos, quos rident, si
vel

vel transcurrerem, vix integrum volumen nomina et scripta teneret eorum, qui felicissime ad singula responderint, quae unquam ab ullo aduversariorum in optimam religionem prolata fuere.

Conferantur tamen HALLERI scripta: *Briefe über die vornehmsten Wahrheiten der Religion*. Bern. MDCCLXXVI, et *über einige Einwurfe noch lebende Freygeißler gegen die Offenbarung*, tribus tomis edit. Bern. LXXVI-LXXVII. Cumque novissime religionem Christianam evertere nefario ausu aggressi sint auctores librorum, *vom zwicke Iesu und seiner Iunger* (Brunsw. anno huius seculi LXXVIII) et *in Wolfenbutteleischen fragmenten etc.*, cuius auctor (Berol. A. MDCCLXXXIV) IESUM ambitionis impudenti ratione accusat: Item BAHRDT in *Briefen über die Bibel im Volkston*, in *Darstellung des Plans Iesu*, et in *Erklärung der samtl. Reden IESU*, qui, sua somnia scriptoribus N. T. substituens, nil nisi contemptum meretur; Idem denique cum faceret Anonymus auctor libri, cui titulus *HIEROCLES, oder Prüfung und Vertheidigung der Christl. Religion ange stellt von den Herren MICHAËLIS, SEMLER, LESZ &c.* (Halle A. MDCCLXXXV.) quo specioso sub titulo omnem religionem oppugnat; praeclarum his conatibus oppofuit librum summe rev. FR. KLEUKER hoc titulo: *Neue Prüfung und Erklärung der vorzüglichsten Beweise für die Wahrheit und Gottlichkeit des Christenthums.* (Rigae A. MDCCLXXXVII-LXXXIX.)

Videt interim, qui aliquid videt, ipsam veritatem nihil perdidisse vibratis undecumque horum hostium telis, qui nunquam aliquid vel ferio, vel iocose scripserunt, cui non satisfactum fuit ab Evangelicae veritatis defensoribus, quorum responsa dum illi dissimulant, et eandem cramben identidem imperitae et incautae iuventuti apponunt, certe eruditioribus ista, haud his, sed centies repetita, non placent, silentio

for-

forte quam ulteriori responsione (nisi id ob deceptos simpliciores fiat) digniora.

6.) Huc denique accedit, quod nemo sanus facile timeat religioni, quae per confirmatas Evangelicas promissiones, et, quam iis benignissime addit, Spiritus sui gratiam et internam animi pacem Deus O. M., fideles in veritate corroborat, in prosperis dirigit, in adversis fortes facit, in vita gubernat et in ipsa mortis hora omni solatio et gaudio replet, -- tali, inquam, religioni timeat ab eorum infelicissimo systemate, unde omne omnino in aerumnis solatium exfulat. O quot, qualesque vidi, incredulitatis retribus implicitos, qui in communis vitae molestiis mihi et aliis religionis solatia invidebant, quibus carebant ipsi: quot vidi et quales, qui, deficiente mundo et rebus mundanis, quo se verterent, aut, quibus solatium accipiunt, nesciebant, nihil sibi restare, praeter infelicissimum *αυτοχρησις* refugium, palam professi, qua in nihilum se reversuros miserrimi somniabant. Haec qui secum reputat, certe non verebitur exoptatissimae religionis, optimae vitae ducis, et mortis solatii, interitum, per opiniones, ipsa, foedissima ceteroquin, superstitione deteriores.

§ 4.

At, ne sic quidem dissertationis scopo satisfecimus. Restat, ut brevissime demonstramus, non tantum nihil per Deistarum obtreccationes perdidisse, sed et *multum lucrata[m] fuisse* illam, quam profite[mur], veritatem.

In his enimvero brevioribus esse licebit, cum maximum in his nobis otium fecerint clarissimi duumviri, quos in Theologicis Praeceptores olim me habuisse, vehementer gaudeo: alter cl. AEGIDIUS GIL-

LISSEN, Academiae Lugdunensis lumen splendidissimum (cui venerando admodum seni sine nubibus senectutis dies apprecor) in Oratione, quam *de Deistis, praeslantiam religionis Christianae declarantibus*, habuit *Franckeræ A. huius seculi LXI.* — Alter cl. EW. HOLLEBEEK, iam pie defunctus, in Oratione, *de Utilitate ex incredulorum contra S. Litteras conaminibus in religionem Christianam redundante*, habita *Lugd. Bat. A. MDCCCLXXXI*, vir, si quis alius, in optimum Servatorem, eiusque salutarem institutionem pius, uti merito illum depinxit ven. P. DE WILDE, in *Praefat.* quam huic, a se editae, Orationi praemisit. Idem praestitit Differt. singulari Cl. SZATHMARI in *Opp. Societ. Hag. ad Annum MDCCXC.* — Speciminis ergo loco consideres, velim,

1.) Per ipsas incredulorum obtreccationes factum esse, quod nunquam antea salutaris religionis cum dogmata, tum officia cum fontibus ipsis, clario- re et pulcriore luce perfusa, aut adeo firmis ratio- nibus confirmata sint, quam etiamnum. Fundamen- ta, sintne satis solida, magis indagata, quae ad illa corroboranda faciant, studiosissime conquisita, et quae ad inimicorum artes repellendas faciant, diligentius adhibita fuere, ita ut nec humanae mentis socordia, nec plerorumque imperitia quid aliud desiderare posse videatur. Hinc illa, quae § praecedenti adduxi- mus, doctissima clarissimorum virorum scripta. Hinc in Anglia *Institutum illud Boylianum*, cuius iussu quo- tannis VIII habentur contra incredulos pro veritate religionis Christianae conciones publicae in *Bowchurch* sive *S. Mary le bow*, Londini in *Cheapside*: vide, quae de hoc instituto notarunt DERHAM in *Not. ad Dedi- cat. Theologiae Physicae*, et WENDEBORN in *Magn. Britt. hodierno statu. T. II. p. 199*, et ipsemet in *Diff. Belg. p. 250, 251.* Hinc eiusdem naturae *Insti-*

rum Sinfertianum apud meos *Roterodamenses*, cui iam, (post Cl. PATINUM, doctiss. HABBEMAM et ven. VIERVANTIUM, olim muneris, nunc aerumnarum, mihi socium) diligenter insequitur collega facundissimus VAN EYK, quod ei felix faustumque diu sit, ex animo precor.

2.) Per easdem incredulorum obtreccationes, convicia et exprobrationes effectum est, (de quo non laetari non possumus) ut ipsa docendi, explicandi, defendendi et vindicandi religionem methodus inter nostros mirum quantum emendata, melior et solidior evaserit. *Philosophiam* magis excolunt nostri doctores (quod utinam verecunde et solide faciant singuli!) et praeterierunt ignorantiae secula, quibus R. BARONIUS *Scotus* librum edidit, quem *Philosophia Theologiae Ancillans* inscripsit, de cuius tituli usu, maiori vero abusu, vide, quae ex HAMELSVELD, NIEUWLAND et ARROWSMITH notavi in *Historia Meyeriana ad p. 137. Critica*, quam sanam et modestam ab insolente et temeraria probe dignoscunt prudentiores, magis culta ridet. *Literarum*, tam Graecarum et Romanarum, quam imprimis Orientalium, studium et cognitio, post SCHULTENSORUM, SCHROEDERI, ALBERTI, HEMSTERHUSII, SAXII, ERNESTI, VALCKENARII, RUHNKENII, RUARDI, HOGVEENII, KLUITII, aliorumque clarissimorum virorum tempora, vel ipsorum etiam laboribus, maxime crevit. *Historia, Antiquitates et Exegesis* diligentius elaborantur. Ingenii lusus, arbitrariae hypotheses, et allegoriae magis evitantur, praesertim in Prophetis et Typicis, quod tamen nimium negligatur utilissimum studium, caveat, qui modeste et vere sapit. Stilus in dicendo scribendoque magis exercetur, et ex ipsis hostium spoliis templum Dei ornatur. Hoc scilicet Evangelii vituperatoribus, invitis tamen et insciis, vel, ut veriora dicam,

eam, hoc nostri fidelissimi Servatoris pro Ecclesia sua curae debemus, quod, quicquid in religionis interitum molirentur insensissimi hostes, id tandem in illius gloriam et commodum direxerit benignissime.

3.) Accedit quoque, quod, quantum pro religione militet, nemo non intelligit, accedit, inquam, ut ipsi illi, qui S. literis omnem inter homines fidem eripere e re sua esse putabant, nonnunquam nobis ea concesserint, quae, si apte argumentari didicissent, ad confirmandam Evangelicam veritatem maxime facere, perspexissent. Ea enim vis veritatis invitis extorsit, vel praecipitantis ingenii temeritas incautis, vel volentibus astutia, ad minus circumspectos lectores eo facilius laqueis suis irretiendos. Quicquid tandem eligas, forte enim aliae in aliis causae operantur, haec ita iussit, qui astutos astutia sua capere solet, infinita Dei sapientia, quo nominis sui adversarios suo ipsorum gladio iugulandi occasionem veritatis defensoribus praeberet. Huc pertinet, quod scripsit ROUSSEAU. *Emile. T. III. p. III.*

„ Le vous avoue, que la majesté des Ecritures m'é-

„ tonne, la sainteté de l'Evangile parle à mon coeur.

„ — Se peut-il, qu'un livre, à la fois si sublime et

„ si simple, soit l'ouvrage des hommes? se peut-il,

„ que celui, dont il fait l'histoire, ne soit qu'un

„ homme lui-même? — Quelle douceur, quelle pu-

„ reté dans ses moeurs! quelle grace touchante dans

„ ses instructions! quelle élévation dans ses maxi-

„ mes! quelle profonde sagesse dans ses discours!

„ quelle présence d'esprit! quelle finesse et quelle

„ justice dans ses reponses! quel empire sur les pas-

„ sions! ou est l'homme, ou est le Sage, qui fait a-

„ gir, souffrir et mourir sans foiblesse et sans osten-

„ tation? — Oui, si la vie et la mort de SOCRATE

„ sont d'un Sage, la vie et la mort de IESUS sont

Pp 2

„ d'un

„ d'un DIEU. Disons nous que l'histoire de l'Evan-
 „ gile est inventée à plaisir? Mon Ami! ce n'est pas
 „ ainsi qu'on invente, et les faits de SOCRATE sont
 „ moins attestés que ceux de IESUS CHRIST.” Haud
 dissimilia invenies apud auctorem libri *La Philosophie
 de la Nature. T. VI. p. 211 et 411.*, et apud scripto-
 rem *Hori. p. 247 et 300. conf. quae habet HAMELS-
 VELDUS, Bibl. Defens. T. IV. C. XIV.*, et NIEMEYER,
Characterist. T. I. p. 22. Quid vero inde sequatur pro
 causa nostra, nemo adeo hebes est, quin facile anim-
 advertat. Si enim talis fuerit Servator noster, cer-
 te veteratoris personam non egit, et revera ILLE fu-
 it, Dei Legatus, Dei Filius ἀγαπητός, peccatorum
 ἀντίλυτρον, Messias, de quo MOSES et Prophetæ locu-
 ti sunt, ἐξουσίαν omnem habens in coelis et in terra,
 futurus olim totius mundi iudex, &c. quem toties
 se palam ipse profitebatur. confer, quae in hanc rem
 disputavi in *Hist. Meyeriana. p. 289-292.* — Deni-
 que, si (quod plerosque fecisse constat) Evangelii
doctrinam moralem collaudant ipsi adversarii, et de
Theoreticis indifferentismum, qui dicitur, profitentur,
 ut, quid credat, cui cultui quis se addixerit, per-
 inde sit, dummodo virtutem sectetur, cetera nihil
 curante Numine; hoc si verum, respondeant, quae-
 so, cur tanto animi fervore Evangelium oppugnent,
 optimas vitae regulas quod continet? cur veritates,
 ipsis iudicibus innocuas et indifferentes, conviciis et
 risu infringere conentur, quibus maxima pars homi-
 num, eruditissimi etiam et probatissimi viri, ad vir-
 tutem et mandatorum obedientiam se maxime incita-
 ri et moveri profitentur? Hoc nisi ex stolidissima ar-
 rogantia, obloquendi temeritate, propriae conscien-
 tia metu, ipsius virtutis odio, aut alia simili causa
 natum sit, aliam adducant.

4.) Plura adiicere liceret, sed, brevitatis memo-
 res,

res, hoc unum addere satis habeamus. Scilicet, longe aliter de rebus huius seculi et de aeternis iudicare solent homines, praesentis vitae dum vescuntur aura, aut dum fatalis hora imminet, et, quod Poëta gentilis cecinit, *Numina nobis Mors instans maiora facit.* Quid mirum? Momentum adest, quo nil, nisi fugientis umbrae imaginem, praeterita relinquunt; futura horrenda, tenebricosis oblecta nubibus, instant; silent affectus; fallaces mundi praestigiae cessant; socii aut fugiunt, aut silent; contempta veritas sua luce radiat; iura sua conscientia reclamant.

Quid vero tum audacissimis accidere solet? — Multos eorum (miserrimos eheu!) ludendo, iocando, calumnias dicendo, blasphemias evomendo mortem tranquillo et laetissimo animo expectasse, nobis persuadere studuit Anonymus Gallus impio opusculo. (quem DESLAUDES fuisse dicit BRUCKER, *Hist. Crit. Phil. T. I. p. 37.*, sed conf. WEISMAN, *Introd. in Mem. Eccl. T. II. p. 760. 1237.* et *Hist. Crit. de la Rep. des Lettres: addit. ad T. VI. et T. VII. p. 321.*) Titulus est: *Reflexions sur les grands hommes, qui sont morts en plaisantant.* A. MDCCXIV. Facta non negamus, cum veneremur oraculum illud Paulinum, *Rom. I. 28.* Καθώς οὐκ ἔδοξίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καὶ δέοντα. Sed longe plures fuerunt, qui impietatis suae sensu lacerati et conscientiae stimulis cruciati, in pectoris sui tormentis ipsi suas poenas faterentur. Fuerunt, nec pauci numero, qui, quas ipsi propagaverant, sententias, summo cum pudore detestarentur; fuerunt, qui religionis Christianae veritates, a se antea explosas, summa cum veneratione reciperent; fuerunt denique, qui, maiori et gratiosa luce collustrati, sub atrocissimi peccati pondere gementes, divinam in CHRISTO gratiam, olim irrisam, quaererent.

et desperatam fere salutem per clementissimi Dei misericordiam adipiscerentur, summa cum laetitia et gratiarum actione morientes. — Haec dum affirmo, mihi, per XXI fere annos Pastori, qui plurimis illorum in periculo mortis affui, fides habeatur; plura tamen si cupias, legas summe venerandi Bergensium Episcopi, PONTOPPIDANI, *Kracht der Wahrheit gegen der Unglauber, Koppenb. A. huius seculi LIX*, ubi RADICATI, *Passerani Comitis*, WILMOTI *Comitis Rossensis*, IORDANI, GARDINERI, SERRII, aliorumque exempla invenies; adde, quae contulit doct. RUTZ, Lutheranorum Hagiensium Pastor, in *Addamentis ad Historiam Deisticam*. STRUENSII Comitis exemplum, quod nostro tempore notissimum, et VOLTAIRII ipsius, lippis et tonsoribus cognitum est, quibus ô utinam MEYERUM meum addere potuissim! conf. quae de illo notavi in *Hist. p. 400*.

Neque me, quod increduli excipiant, fugit. Dicunt enim, „homines eiusmodi, morbi vel mortis „metus violentia oppressos, mentis suae minus com- „potes, iuventutis et educationis suae praecipue „opinionibus victos fuisse, iisque, ut prope amen- „tibus, nullam fidem habendam esse.” Verum, istud non, nisi desperatae causae, effugium esse, exinde persuasum habeo, quod non unum cognovi, cognosco etiamnum, qui plus semel mihi repetiit, nullam sibi, vel poenitentiae suae fidem habendam fore, si forte in periculo mortis aliquid eiusmodi sibi accideret. Unde non, nisi arrogantiae, hoc tribuendum esse constat, cum coram sociis erubescendum sibi esse ducant, si, quae semel dixerint, negare, vel se erravisse profiterentur. Quid enim ad talia responderint exempla, ubi gravissime aegrotantes, vel etiam corpore sanos, appropinquante vitae termino, omnino mente sana esse, et de omnibus a-

liis

his rectissime iudicare, videmus, quod de STRUENSIO, fortissime ceteroquin se gerente, et aliis bene multis, est certissimum? Quid porro afferunt, cur non aliae iuventutis praeiudicatae opiniones, quibus a pueris imbuti fuerunt, sed ea tantum se animo obtulerint, quae animi immortalitatem et Deum cuiusvis mali vindicem spectant? — ô! si saperent mature iuvenes, inani gloriae cupidine decepti, et, Deo Servatorique suo restituti, ex animi sententia hilares profiterentur: πρότερον ὡν βλάσφημος καὶ διάκτυπος καὶ ὑβριστής. ἀλλ' ἤλεθ' ἰδὼν, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐκ ἀπιστίας. I TIM. I: 13.

Concludimus ergo, quicquid obtrectationum in salutarem Euangelii doctrinam recentior aetas tulit, perinde ac Iudaeorum, Gentilium et Moslemorum illae, nihil effecisse ad veritatem aliquantulum labefactandam, sed contra fulcivisse eam et corroborasse. Q. E. D.

C A P U T III.

§ I.

Novitas (inquit BERNARDUS) est mater temeritatis, soror superstitionis, filia levitatis. *Epist. CLXXIV ad Canonicos Lugdunenses. T. I. p. 76.* Quo verissimo adagio (quod non omne, quia novum est, respuit, sed tamen maxime circumspicte et caute agendum esse monet, ne, novitatis specie decepti, antiquam et probatissimam veritatis viam deseramus) ad novissimos adversarios procedimus, quos, *Novatorum, Neologorum, vel Novae Reformationis Patronorum* nomine insignitos, inimicos experta est antiqua et vere Evangelica Christianorum religio, cuius defensores hi (soli fei-
li-

licet! illuminati et facem orbi in tenebris praeferentes) Idiotarum, Obscurorum et Obscurantium titulo condecorare solent. Fateor, (quod tamen de singulis minime dicendum,) permultos eorum numero inesse viros, doctrina et animi dotibus clarissimos, eruditione eximios, moribus et vitae genere laudatissimos, sed de quibus et hoc PLATONIS verissimum: *Αἱ μεγάλοι φύσει μεγάλας ἐκφέρουσι τὰς κακίας. Heroica ingenia magnis vitiis laborant.* De his autem dum agimus, omnino brevissimis esse licebit, non adeo, quod hoc intestinum bellum, cum magno Ecclesiae damno et aliorum offensione, geratur quotidie, ita ut, qui ista ignoret, fere nullus sit; sed inprimis, cum ante hoc quinquennium, ex publico Roterdamensium instituto, hanc rem ex professo egerim, edita (ad quam saepius iam provocare debui) Dissertatione Belgica, sive *Godgeleerd-Historische Verbandeling; over de gevoelens, de gronden, het gewigtige voor de eeuwigheid en burgermaatschappyyen, den voortgang en den tegenstand der bedendaagjsche zoogenaamde verlichting en Godsdienst-befstryding.* Quo scripto, inter multa alia, *Historiam Neologicam* contextui pag. 102-129; porro nonnullas, unde haec omnia orta sint, *causas* addidi pag. 180-194; de *remediis propagandi* differui pag. 206-225; quid ab aliis *oppositum* fuerit, enarravi pag. 237-255; optimam *resutandi viam* exploravi pag. 255-276; denique, rem admodum gravem esse, etiam pro regnorum et rerum-publicarum tranquillitate publica, solidis (ut mihi videtur) argumentis evici, pag. 194-206: quae cuncta, si volupe fuerit, lector consulat.

Ego vero haec omnia minime repetam, ob materiae ubertatem, qua dissertatio, iam satis grandis, in immensum cresceret. Postulat tamen instituti ratio, ut, nonnulla hic adiiciantur, ne aut ab instru-

ctis.

ctissima acie nobis timere videamur, aut desperatae religionis causae tribuatur, quod brevitatis causa praetermissum foret. Ergo, ut coepimus, tandem finiamus, et, contractis velis, post indicatos, quibuscum bellamus, hostes, N. obtreccionum causas, 2. quid ab iis timendum sit veritati, 3. quid commodi attulerint, -- videamus.

Hostes cum dico, non invidiose *Neologos* dixerim, qui (cum a nonnullis peccatum sit in quibusdam S. S. locis explicandis, et, nulla contextus aut propositi habita ratione, ad hanc illamve opinionem defendendam, sine iudicio trahendis) in verum scripturae sensum sedulo inquisiverunt, et multum ei lucis ex linguarum dialectis, gentium moribus, vel etiam iustis regulis Hermeneuticis, attulerunt. Debita eos potius laude efferamus, illorumque opera grati et laeti fruamur, probe scientes, eos magis veritatem prodere, quam ei prodesse, qui futilibus, levibus et male adhibitis, saepe etiam indignis, pro ea argumentis utuntur. Neque eos statim Neologorum numero adscribimus, qui in rebus minoris momenti a consueto tramite discedunt, ceterum in doctrina Evangelica perseverantes: multo minus, qui exegetice, non vero dogmatice differunt; aut qui Evangelice magis cum vere orthodoxis Reformatorebus et Liturgiis publicis, quam cum quibusdam recentiorum ad certam analysin, cui Deum ipsum alligant, loqui volunt. Damnamus enim *φιλαδελφικῶς*, et damnavimus dudum (*Diss. Belg. p. 63-66.*) rixas et odia, quae plerumque *Diotrephum* invidia, vel ambitio, de *veteri* et *novo lumine*, ut loquuntur nostri temporis homines, hic illic excitavit; sed et eos damnavimus, qui elati et imprudentes iis rixis causas dederunt, ista odia foverunt, vel etiam fallaci sub logomachiae, vel rei minoris momenti larva ipsi veritati Evangelicae in-

teritum meditabantur. In hos enim quadrat, quod PAULUS dixit, τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἀμαρτίαι πρόδηλοι εἰσι, προάγουσαι εἰς κρίσιν. τίσι δὲ καὶ ἐπανορθῶσιν. I TIM. V: 24.

Illos vero volo *Novatores*, qui Deistarum, Naturalistarum et Incredulorum nomen exosi, in re tamen fere nulla ab iis differunt, hoc si excipias, quod censeferi velint *Christiani*, vel etiam *Protestantes*, et *Dotorum* vel *Pastorum* munus ambient, et de CHRISTO, *Euangelio* et *Christiana religione* saepius magnifice loquantur; ceterum divinitatem S. Codicis variis modis minuentes, aut fere plane tollentes, omnia religionis dogmata ita explicantes, vel potius distortentes, ut parum, vel nihil a rationis sibi relictae dictamine abire videantur: quod nempe *Novam Reformationem* dicunt, quae religionem ad Apostolicam simplicitatem (ita enim iactitant) reducat.

§ 2.

Verum, si forte quaeras, *quali tandem, et quo modo* hoc novum adversariorum agmen rem Christianam aggrediatur? multis ad hanc quaestionem Dissertatione modo laudata respondi, quae hic repetere non vacat. Mitto igitur, quos ibi notavi *Neo-arianos*, PURGOLDIUM, aliosque, praesertim Britannos, pag. 68 et 76-91. Mitto, qui aperte se *Sociniani* adiungunt, CRELLII plerumque sectatores, quales post Britannos (de quibus conf. WENDEBORN, in *Regni Brit. hodierno statu. T. III.*) in Germania cum EBERHARDO, TELLERO, complures (conf. SEMLERUS, in *Defens. Edicti Regii, p. 123.*) *Ibid. pag. 92 102.* Mitto etiam magis proprie dictos *Neologos*, vel *Christiano-Deistas*, DAMMIUM, STEINBART, BASEDOW, SALTZ-

MAN,

MAN, NICOLAI, FISCHER, RIEM, sexcentos alios, de quorum nonnullorum scriptis et doctrina fusius egi, *ibid.* p. 103-129. uti etiam, qui cum iis tantum non in omnibus conveniunt, vulgo dictis *Illuminatis*, et de eorum cum quibusdam veterum convenientia vel dissenſu, *ibid.* p. 130-175, ubi multa, non adeo singulis cognita, cognitu tamen haud inutilia, in compendium quasi redegit.

Sed, miſſis iis omnibus, nonnulla ſuperſunt, quae huius diſſertationis instituto conveniant, et quae breviffime adijciam. Iam vero, cum meis ipſius libris uti, ob rationes in praefatione memoratas, non potuerim, multum me hic debere gratus agnoſco doctiſſimo viro METGER, *S. Min. Cand. et Gymnaſii Leerani Reſtori vigilantiffimo*, cuius libris uti, cuius opera ſublevari, mihi, pro eo, quo fertur in religionem, in literas, et in me etiam, amore, feliciter contigit. — Ad rem ipſam progredimur.

Fuerunt primo, qui optime ſe religioni conſuluiſſe ſomniarent, ſi ſtatuerent, Iſraëlitas, ſupra omnes fere gentes, rudes plane et inſcios fuiſſe, et ruinas quaſi moſis et Prophetarum ſapientiam IESU et Apoſtolorum ſuperſtruere conarentur. His praeclariſſimum libellum oppoſuit doctiſſ. HASENKAMP: *Die Iſraëlitien, die aufgeklärteſte Nation unter den älteſten völkern. Anno MDCCXC.*; immo et doctrinas eas, quas illi plerumque CHRISTO et Apoſtoliſ proprias ſtatuunt, iam in V. T. libris eſſe traditas, multi probarunt. v. c. SEILERUS pluribus locis, et inprimis KÖPPEN libro egregio (de quo deinceps) *Die Bibel, ein Werk der Gotl. Weisheit. T. I. p. 491.*

Alii bene multi Dei κατάβαſιν in docendis hominibus (e qua ſaepe πολυπραγμία αὐτῆ σοφία elucet) nimis diſtendunt, ac ſi IESUS, eiufque Apoſtoli ſefe ad erroneas Iudaeorum ideas accomodaſſent, atque

adeo non semper ipsas veritates docuissent. Hoc non tantum multis in Germania post STEINBART, SEMLERUM, et TELLERUM (cui, in aliis etiam, satisfecit G. H. LANG. *Zur beförderung des nützlichen gebrauches des WILH. ABR. TELLERISCHEN Wörterbuch des N. T.* IV Tomis, forma octava, Edit. Anspach A. MDCCLXXVIII-LXXXV.) placuit, sed et inter Batavos. vid. VAN HEMERT *Orat. speciali et Societatis TEYLERIANAE T. VII.* His vero egregiam Dissert. opposuit cl. IOD. HERINGA in *Opp. Societatis Hag. pro defend. rel. ad A. MDCCLXXXIX.* Conf. de *Accommodatione* inter alios HESS. *Lehren, Thaten, und Schicksale unsers Herrn.* Zurich MDCCLXXXII. HAUFF. *Bemerkungen über die Lehrart IESU, mit Rücksicht auf Jüdische Sprache und Denkart.* Offenbach MDCCLXXXVIII. HASENKAMP, *Briefe über Propheten und Weissagungen. T. II. p. 30.* et SEILER, *über die Gotl. Offenbarung. T. II. C. XIV.*

Alii, novam viam ingressi, *perfectibilem* esse Christianismum docuerunt, et *de religionis Perfectiorum* loquuntur. Scilicet TELLER tres gradus statuit Christianismi: *Fidei Christianismum, Rationis Christianismum* et *Puriorem Christianismum*, in libro: *Die Religion der Vollkommenen.* Berlin A. MDCCXCII. p. 54., quod quantum differat a *Tribus de persona Christi Theoriis*, alii iudicent, de quibus, addita brevi refutatione, egi in *Diss. Belg. p. 104-106.* Quartum gradum adiunxit OCKEL, nempe *Philosophicum Christianismum*, quo quis secundum certas Hermeneutices regulas *sensum veri rationalem* e S. S. eruat. Distinguunt enim inter formam et materiam, inter putamina et nucleos, inter temporalia et essentialia doctrinae IESU, eiusque Apostolorum, atque ideo non solum, quod de *Angelis* et *Diabolis*, sed et, quod de *Suscitatione mortuorum* et *novissimo Iudicio* occurrit, in dubium

vocant, aut plane negant. Interim, quantum exegetis et regulae Hermeneuticae Orthodoxorum Neologis praestent, variis exemplis probatum dedi in Notis ad *Hist. Meyerianam. pag. 146. seqq.* Porro IAC. CHR. RUD. ECKERMANN in *Praefat. Compendii Theol. Christ. Theoreticae, Biblico-historicae. Altonae MDCCXCI.* scribit: „se tantum omnia ista, quae IESUS primus „inter Iudaeos docuerat, vel quae in litteris sacris „V. T. de digno ac pio veri Dei cultu tradita, et a „IESU atque Apostolis iterum iterumque tractata et „confirmata sunt, una cum iis, quae cum his doctrinae sacrae capitibus ipsa natura sua arctissime „coniunguntur, salutari doctrinae CHRISTI propria „esse, existimare: reliqua vero ipsi quidem idcirco „ad hanc doctrinam nequaquam pertinere videri, „quia haec omnia nec ad IESUM CHRISTUM, neque „ad Apostolos auctores referri possunt, quum diu ante, „quam IESUS docuerat, a Iudaeorum Doctoribus inventa et per doctrinam publicam inter Iudaeos disseminata sint, nec cum salutari doctrina CHRISTI „necessario cohaereant.” Has vero quoque ideas cl. SEILER in libro *über die Göt. Offenbarung* respexit, refellitque.

Alius postea, auctor nempe tractatus, *Etwas zur Kritik der bisshierigen Dogmatik in dem Henkischen Magazin für Religions Philosophie, Exegese und Kirchengeschichte. B. I. pag. 353 seqq.* a theoria dogmaticae Historiam separari voluit, et ad eam non magis vitam IESU CHRISTI, quam historiam ZENONIS ad tractationem Stoicae Philosophiae pertinere contendit. Illam in historia, non in tractatu religionis describi oportere, neque doctrinam de Fide et Iustificacione esse in religionis theoria tractandam. p. 362. Et ipse HENR. PH. CONR. HENCKE in *Lineamentis Institutionum Fidei Christ. Historico-Criticarum. Helmst. MDCCXCIII.*

libros dogmaticos *Cbristolatriae*, tanquam criminis accusat. Verum religionis *theoriam* cum *historia* et in V. et in N. T. maxime coniunctam esse, ita ut utraque separari non queat, a multis demonstratum est. Conf. praeter SEILER. l. l. IO. IAC. HESS in tractatu *über die wichtigkeit des Biblischen Geschichts Studiums*, tomo primo operis, inscripti, *Bibliothek der heiligen Geschichte*, A. MDCCXCI, inserto.

Multi totam religionem Christianam nil, nisi *Erbicam*, continere, et ad hanc stabiliendam fidem in Deum et spem futurae vitae vel sufficere, vel ne necessariam quidem esse, arbitrantur.

Licet enim ipse KANTIUS declaraverit, *Criticam Philosophiam Revelationi non nocere*, attamen, ex quo tempore libri *Versuch einer kritiq aller Offenbarung* (Königsb. MDCCXCII) *über den versuch einer kritiq aller Offenbarung*, von M. NIETHAMMER. (lena MDCCXCII) et KANT's *Religion, innerhalb der gränzen der Vernunft*. MDCCXCIII. prodierunt, quis apologeticos illos esse pro vera et Evangelica Christiana religione sibi persuadeat? Auctor enim *prioris libri* „eatenus tantum possibilitatem revelationis admittit, quatenus nos ea indigeamus; — eatenus autem nobis necessariam esse, quatenus lex moralis inde fulciatur; — Legem autem moralem iam rationis ope cognosci, rationemque iam existentiam Dei, opificem mundi moralis, nostramque durationem post mortem postulare.“ (non *demonstrare*, quod ceteri profitentur; conf. IAKOBS *Allgemeine Religion*. Halle MDCCXCVII.) Nobis ergo re vera revelatione non opus sit; sed confer, quae de ratione, non sufficiente hoc generis humani statu, notavi, *Diff. Belg. pag. 114-117*. Alter, NIETHAMMER, *lib. laud. et Doctrinae de Revelationis modo rationis praeceptis consentaneis stabiliendae periculum* (lena MDCCXCVII.) „omnes graves fen-

„ ten-

„tentias, quibus ad morale bonum instigamur, five a nobis inventas, five aliunde depromtas, nobis Revelationem esse,” contendit; a quo non multum abest AMMON in libro, *Von dem Ursprunge und der Beschaffenheit einer unmittelbar Göttlichen Offenbarung*, qui, hoc ipso anno, *Göttingae* prodit, statuens „omnes, qui impetu quodam in amorem boni (sicuti Poetae) raperentur, eos Revelationem ore preme- re.” Neque multum abludit ipse KANTIUS, qui in libro, modo laudato, re vera non, quod spondebat, se intra merae rationis limites continuit, sed extra eos evagatus, *Polemicam* potius contra Christianismum, quam eius *Apologeticam* scripsisse censendus est. *Historicam* enim interpretationem plane deseruit, et alteram, sic dictam, *Moralem* adhibuit, qua omnia *hieroglyphice* tractat, et CHRISTUM ipsum mutat in *Prosopoeiam boni principii*, seu *Deo probati hominis*, Eiusque mortem *vicariam* in *Mysticum* typum eius, quod curvis, in *transitu a malo ad bonum*, sentiendum est: adeo ut, vel ex *Corano*, aut quavis fabula *Romanensi*, idem haurire queas. Scilicet hi sunt illi Philosophi reformatores et accuratae *Hermeneuticae* Professores, qui veteres nostros *Scripturae* interpretes ob infanum allegorias captandi studium explodunt! Neque ita quid novi dixit vir magnus, in cuius verba tot tantique affectae, vel defensores iurarunt. Methodus variat, forma mutata, res vero haud diversa a *SEMLERI*, aliorumque sententia, qui revelationem ex sensu quodam morali diiudicandam statuebant, et *S. Litteras eatenus esse divinas dixerunt, quatenus utiles esse deprehenderentur*. Vide, quae in illos animadverti in *Diff. Belg. pag. 110, 111*. Invenit ergo gravissimos adversarios vir acutissimus. Eius enim interpretandi rationem solide refellit *Cl. ROSENMÜLLER* in tractatu: *über einige Aeusserungen des Herrn Prof.*

KANTS,

KANTS, *die Auslegung der Bibel betreffend*, adiunctis, *Einige Bemerkungen das Studium der Theologie betreffend* &c. cuius editio altera prodiit. Erlang. MDCCXCIV. Illius systema ipsum concusserunt inter alios vener. STORR, *Tubingensis*, in *Annotationibus quibusdam Theologicis ad Philosophicam KANTII de Religione doctrinam*. MDCCXCIII., SEILER. *Der vernünftige Glaube an die Wahrheit des Christenthums*. (Erlang. MDCCXCIV.) et in saepius iam laudato praeclarissimo libro: *über die Göttlichen Offenbarung*, qui duobus tomis prodiit. A. MDCCXCVI.-XCVII. et denique, hoc ipso Anno Hannoverae EWALD edidit, *über die grösse Jesu und ihren Einfluss in seine Sittenlehre*.

Habes hic recentissimorum, quae aut post dissertationem meam Belgicam prodierunt, aut ad meam saltem cognitionem pervenerunt, Neologicorum scriptorum epitomen, quibus tela vibraffe illorum auctores, eruditissimos illos et dictionis elegantia praeclaros, in illam Christianam religionem, quam maiores nostri professi sunt, nos vero etiamnum profiteamur, ab optimo Magistro IESU, eiusque Apostolis acceptam, nemo est, qui non videat, nec ipsi inficiantur, merito igitur adversariorum numero adscribendi.

Non tamen eos recensui, qui alicuius sectae, diu et solide refutate, *Arianorum* nempe, *Sabellianorum*, aut *Socinianorum*, placita ex professo sibi defendenda sumserunt, quorum ingens numerus quotidie prodiit. Quos inter, ante biennium, IOSIAS FRIED. CHRIST. LÖFFLER, (longe diversus ab illo LOEFFLERO, qui ante hoc seculum fere vixit, laudatus *Secl. II. Cap. II. § 3.*) edidit tractatum: *über die Kirchliche Genugthuungslehre*, quo vicariam Iesu satisfactionem acerrime impugnat, qui utrum et de Trinitate recte sentiat, iudicent alii ex eiusdem *Versuch über den Platonismus der Kirchenväter* — aus dem Franz. übersetzt

setzt (tractatum enim scripserat SOUVERAINIUS) und mit Vorrede und Anmerkung begleitet von I. F. C. LÖFFLER. (Züllich MDCCXCII.) — Verum, sicut ad hoc solidissime rescripsit cl. CAR. AUG. THEOPH. KEIL, Lipsiensis, *Exercit. de Doctoribus veteris Ecclesiae, culpa corruptae per Platonicas sententias Theologiae liberandis.* (Lips. MDCCXCIII.) ita et illud κατά πόδα refutat auctor tractatus: *Prüfung der Schrift des Herrn D. LÖFFLERS über die Kirchliche Genugthunungslehre, herausgegeben von einem alten Landprediger in Churfachsen, cuius pars prior A. MDCCXCVII prodit: ut ex aliis iam pridem sapere potuisset LÖFFLERUS, V. C. IOACH. HARTMANNI Vernunftmäßigen Beweise von der Nothwendigkeit und Wirklichkeit eines Erlösers., IO. DAV. MICHAËLIS Gedanken über die in heiliger Schrift offenbarte Lehre von der Genugthunung CHRISTI als einer höchstvernünftigen und der Weisheit und Güte Gottes gemässen Lehre., S. V. MARPERGER, Das große Sühn- und Sündopfer des großen Versöhnungstages., GOTTHILF TRAUOGOTT ZACHARIAE, Biblischer Theologie. Part. II., aliis. At de his, inquam, nihil adicio, cum, quia non Theologiam Didactico-Elencticam scribo, sed de his tantummodo differo, qui revelationi violentas manus iniiciunt, quos inter non adeo recensendus LÖFFLERUS, qui potius S. S. locis, contortis licet, Socinianorum haeresin confirmare studet; tum, quia nihil fere novi, saltem quod ad materiam, pro re sua afferunt, sed tantum non omnes ex *Bibliotheca Fratrum Polonorum*, (cuius summam dedi *Diss. Belg. ad pag. 93.*) aliisque veterum Socinianorum scriptis sapiunt, incautis Theologiae studiosis fucum facientes, qui, a veterum lectione et verae Theologiae studendi methodo in dies magis alieni, doctorum suorum in verba unice iurant, praesertim, postquam Neologi artibus suis latinam linguam e multis Aca-*

Rr

de-

demiis exfulare iusserunt, quo incauti iuvenes a veterum lectione arcentur, et, quo minus purissimos fontes adeant, prohibentur, ad turbatos rivulos deducti. Hoc unum addidisse liceat, omnes SOCINI et Affectarum errores et *παρεργασίας* iam dudum refutatas fuisse ab HOORNBEEKIO in *Socinianismo confutato*, in tria voll. quartae formae diviso., ARNOLDI, *Refut. Catecheseos Racovianae.*, MARESI, *Hydra Socinianismi expugnata* advers. VOLKELIUM, tribus in quarto voluminibus., CALOVIO, *Scriptis Antisocinianis*, III voluminibus in folio., et STAFFERO, *Theol. Polem. T. III. C. XII. p. 350-583.* Quin ne sic quidem Socinianos novi quid docuisse, sed ex antiquioribus Haereticis sapuisse, ostendit MARCKIUS, *Orat. IV. post Exerc. Misc.*

Multo minus eorum nos detinent nomina et scripta, qui, omni abiecto pudore, et furore quasi abrepti, infanientibus potius, quam adversariis responsione dignis, adiungantur. Hi enim, primis bene argumentandi posthabitis regulis et praeceptis, magnam eruditionis, perperam adhibitae, ostentatione, omnia, etsi probatissima, negant, Christolatriam ex Gentium *Deificationibus* derivant (quibus tamen Iudaeos abhorruisse plane, tironibus notum) et vero tam absurda, ac sano et communi sensui contraria, docent ipsi, ut vix ulli, mentis compoti, noceant, ipsis autem honestioribus incredulis displiceant. Hos inter, post VOLNEI *Ruines &c.*, primum facile locum occupat THOMAS PAINE, non adeo ob scripta politica, quae iam nihil ad nos, — sed ob editum a se *Seculum Rationis*, librum dicam ne? *solidum*, an *impium*, qui, ex nostrorum temporum licentia, Belgico idiomate donatus et Batavorum legislatoribus, qui tum erant, dedicatus, benignissime acceptus et in bibliothecam Batavam (dignissimus scilicet, qui as-

fer-

Servaretur thesaurus!) relatus fuit, si *diarii* fides sit, N. XXIII ad diem XXIII Maii huius anni. Libro, blasphemis, impudentissimis mendaciis, historiarum corruptionibus, et millies refutatis in S. S. obtreccionibus, repleto, responsa dare coeperunt unus et alter, quos inter ven. IO. STEENMEYER, Flardingensium Pastor fidelissimus, E. KIST apud Dordracenos V. D. M. laudatissimus et C. P. SANDER Lutheranorum Roterodamensium Pastor legitimus, amicus meus et συμπαρόχων, quin et in Germania refutationem a viro doctissimo parari his diebus audiui, libro melius forte contemnendo, et oblivioni, cum multis eiusmodi, quae existentiae suae vix memoriam reliquerunt, quam citissime tradendo.

Hos vero amentes Neologos inter non recensui, quia, quicquid tandem hi contra veritatem Evangelicam attulerint, non ad eum tamen insaniae vel impietatis gradum progrediuntur, BAHRDTIUM si cum uno alterove alio exceperis, quos ideo apertis Deistis, quam Novatoribus potius adscripsi.

Verbo: eos tantum innuo, qui, cuius doctores et vindices ex muneris sui ratione esse debeant, veritatem infectantur, et de quibus recte venerandus ille, qui LÖFFLERO se opposuit, senex, in *Praefat. pag. IV.* „Der Genius unserer zeit heiszt REFORMATIONSSUCHT. Man denkt sich unser Evangelisches Christenthum wie ein rohes Pabkthum. Ein jeder will ein LUTHER seyn, der es reiniget und bessert. Alle alte Wahrheiten, die unsere Väter für sehr zuverlässig hielten, werden in Revision genommen. Man prüft sie mit der Gefinnung, sie falsch zu finden und etwas Neues zu sagen. Man nimmt heterodoxe meynungen an und sucht sie mit der Bibel in Harmonie zu bringen. Man verbindet mit den Worten der Bibel, dadurch die hauptbegriffe

„ ausgedrückt werden, andere vorstellungen. So ist
 „ es möglich alles in der Bibel zu finden was man
 „ will. Wer am kühnsten ist, solche meynungen
 „ zu erfinden, sie mit der Philosophie und mit der
 „ Bibel aufzustutzen, der ist ein *Aufklärer*, der thut
 „ die Fenster auf. — Wer vollends beweisen kann,
 „ daz die Christliche Religion keine geoffenbarte
 „ sondern eine blofze Vernunftreligion sey, — daz
 „ IESUS durch seine Lehre nur der Vernunft einen
 „ Schwung gegeben habe, daz diese sich nun sel-
 „ ber helfen und viel weiter als er fortschreiten kön-
 „ ne. — Der ist ein *Genie*, denn er unternimmt et-
 „ was Grosses, indem er daran arbeitēt, uns Chri-
 „ sten ins Heydenthum zurückzuführen — vielleicht
 „ in ein schlimmeres als das wovon uns CHRISTUS
 „ erlöset hat.“

Gravissimas omnino tractamus quaestiones; respiciunt enim omnem nobis peccatoribus consolationis, aeternae salutis, atque ipsius virtutis et verae pietatis viam. Agitur de maxima in nos Dei O. M. misericordia, et unigeniti sui amore et gratia. Agitur de maximis et nobilissimis ad officia nostra sedulo et pie obeunda incitamentis, non ut Deum nobis miseris debitorem reddamus, sed immeritam illius erga nos benignitatem grati agnoscamus; agitur de nostra peccatorum in mortis momento consolatione, fortitudine, et spe salutis; agitur denique de communi Ecclesiae et rei publicae tranquillitate et ordinis conservatione, cum opinionibus de religione mire coniuncta, de quibus omnibus pluribus disserui
Dissert. laud. pag. 198. seqq.

§ 3.

Causas novitatum earum si quaeris, brevissime respondeo. c.)

α.) Fuerunt, qui, non quidem dolo malo, sed imprudentes, religionem ab infidelium obiectionibus defendi tutius posse existimarent, si concedendo, IESUM et Apostolos se multis Iudaeorum praeconceptionis opinionibus accommodasse, multas illorum obtreccionum effugerent. Hoc itaque primo in doctrina de Angelis et Diabolis ultro dederunt, istud minoris momenti iudicantes, nec, quid inde consequeretur, perspicientes. Cum vero postea istius de accommodatione canonis abusum in doctrina de Θεοπεισιῶν, de miraculis, de officio Messiae, de Satisfactione, cetera viderent, se retibus quidem adversariorum implicitos viderunt, mirati, quo inconsiderantes essent abrepti; verum, φιλαυτιῶν efflati, non illud CICERONIS sequebantur: cuiusvis hominis est errare; nullius, nisi insipientis, in errore perseverare: (Philipp. XII. C. 2.) et licet AUGUSTINUS II Libros Retractionum, et I. H. FAUSTING integram Exercitationem scripserit De Retractionibus Theologorum in rebus fidei (Wittenb. MDCCXI), illi tamen turpe sibi putarunt, deceptos se profiteri, et ab errore in veritatis viam regredi, hanc potius in se damnationem trahentes: ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι. καὶ ὁ ῥυπαρὸν ῥυπασάτω ἔτι. (Apocal. XXII: 11.

β.) In reliquis autem praecipua eadem est, quae Deistis et Naturalistis, causa, nempe ingenii *superbia*, cuncta sibi patere fingens; mentis *arrogantia*, magnifice de suis viribus, praecipue moralibus, sentiens; et sui plenissima *ambitio*, quae nil, nisi quod ipsi faciunt, probat, et cum aliis sentire erubescit; quibus vitis infecti novitates ambiunt, veritates, quas pueri didicerunt, aspernantur, eas inprimis, quae nil a nobis recte, nisi per Dei illustrationem, cognosci, nil veri nominis boni, nisi per veram regenerationem a nobis effici, atque nos ipsos, non nisi per stupendam Dei misericordiam, et Mediatoris

obedientiam, fide sola acceptam, salvari posse, ex ipsius Dei testimonio, docuerunt.

2.) Accedit *Avaritia*. Cum enim haud pauci, si-
ve animi levitate, si-ve mentis socordia, si-ve vitae
morumque dissolutiorum amore, veritates Euangeli-
cas odio haberent, neque tamen aperte illas negare,
et in Naturalistarum castra transilire auderent, ut
titulis, honoribus, existimatione, et muneris, si-ve
Ecclesiastici, si-ve Academici, si-ve etiam Politici, ex
iure conscripto, privandi, aliam sibi viam munire
tentarunt, et, sumta religionis sublimioris larva, ab-
usus, superstitiones, hominum commenta se oppu-
gnaturos, ipsam vero religionem, simplicitati et pu-
ritati pristinae restitutam, defensuros et vindicatu-
ros pollicebantur; incautos variis artibus ludentes, et
omnem scripturae S. auctoritatem infringentes: quo
quidem facto hypocritae et periuri, homines, et (si
possent) Deum fallentes, honestis et cordatis Deismi
patronis longe peiores censendi sunt. Mitto, quos
auri sacra fames ad impugnandam religionem pelle-
xit, cum in ea inciderimus tempora, de quibus re-
cte Dr. BENGELIUS in *Apoc. XIV: 17-20*: „Es fehlt
„ nicht viel (inquit) dasz Leute, die den grund der
„ Christlichen Religion mit der Feder umreiszen,
„ vollends öffentliche Pensioneu dasfür von ihres glei-
„ chen bekommen: heimlich werden sie schon un-
„ derstützet.“ conf. quae pluribus extra dubium po-
suit ROBISONIUS *l. l.*

3.) Absit vero, ut omnes et singulos eiusdem im-
pietatis accusemus, cum multi ex *inscitia* peccent,
quod pace illorum dixerim, qui se cognitionis lumi-
ne omnibus antecellere, et ingenio, eruditione et iu-
dicio solos pollere existimant. Sunt, nec pauci, qui
iuvenes ad Academias deducantur, nulla, aut tenui
saltem religionis cognitione imbuti, statim ad Nova-

torum placita pellecti, nil, nisi eorum scripta legentes, quicquid audiunt, ut verum, admittentes; vix nomina, proflus non opera illorum cognoscentes, qui vel antea veterum haereses refutarunt, vel etiamnum Neologis se opposuerunt. Hi, cum in verba magistrorum iurare, eos solos *magnos, eruditos, illuminatos* dicere, orthodoxos vero, ut *idiotas, homines nihili et obscurantes*, despiciere didicerunt, Philosophiae principia quaedam primis labiis gustavere, et circumforaneam inprimis pseudo-critices scientiam acquisivere, statim calamum exercent, ipsi religionem, vulgo receptam, aggrediuntur, et, quo impudentiores sunt, eo in *Recensionibus*, ab ipsis praeceptoribus et amicis conscriptis, laudibus efferuntur maioribus; quo tandem veri Theologastri evadunt, non nisi (quod nobis obiicere solent) ex systemate doctorum suorum, sapientes, veterum scriptorum, et, quas illi ediderunt, veritatis vindiciarum ignarissimi, ac veris modestisque eruditis vere irridendi. Exempla HEILMANNI (qui, *heterodoxus* accusatus, se omnia ex *Biblioth. Univers.* et TELLERO descripsisse professus est) et aliorum excitavi in *Diff. Belg.* pag. 181-187. Hi vero, quorum non tam *impietas*, quam *ignorantia* culpanda est, non, nisi sibi, *magni* sunt, quibus vetus illud adagium: *Aiacis risus*: dictum sit, qui, cum porcos occideret, magnus sibi heros videbatur, et, cum forte duos maiores necasset, quasi de caesis AGAMEMNONE et ULYSSE triumphos agebat.

ε.) Omnium vero maxime communis causa est *publicae laudis captatio*. A quo enim tempore novi reformatores principatum in Republica literaria invaserunt, iidem omnis generis *Annales, Bibliothecas et Recensiones* scribere coeperunt; quibus *Vae! Vae!* omnibus et singulis, qui religionis causam defendere audent, *Lauricola* vero Novatoribus. Tempus fuit, quo
cla-

clarissimum WALCHIUM *Satanam* dixerit SEMLERUS, neque, quid ZIMMERMANNUS, SEILERUS, HERDERUS etiam nonnumquam, ab iis passi sint, quemvis fugit. *A. huius seculi LXXXI* auctor tractatus, *Apologia rationis ad D. SEILERUM*, omnes, qui doctrinae de *Satisfactione* fidem adderent, *non homines, sed smias* (ourang outangs) dixit, pag. 110. conf. quae de LAVATERO et SEILERO, pessime habitis in *Bibliotheca*, quam NICOLAI edere solebat, *Germanica*, in exemplum protuli, *Diff. Belg. pag. 6*. Neque dubito, quin, si forte per *κατάβασις* hanc dissertationem inspicere dignentur nostri Prisciani, ferulam experiar, ista, quae nunc scribo, exemplo meo ipse comprobaturus. Conferri meretur doctiss. HEINZMANNI, Libarii Bernensis, *Appel à mon pays, concernant un complot, formé par les écrivains et les libraires d'Allemagne, pour diriger l'usage de la Littérature, à inspirer le mépris pour tous les établissemens civils et religieux de l'Empire*. Iam vero, ut fit, a publica famae diminutione sibi cavendum esse, plerique e re sua existimant, praesertim iuniores, aut, qui publica munera ambiunt, cum vulgus eruditorum e Recensitionibus de libris iudicare soleat. Hinc paucissimi pro veritate, sicuti in CHRISTO est, arma sumunt, nisi qui τὴν δόξαν τὴν παρὰ τῷ Θεῷ hominum vanissimorum applausui antepone, divina gratia, didicerint; plerique vero, laudis cupidi, errores defendunt, quibus se placituros esse sciunt, vel saltem cognitam veritatem dissimulant, ab hoste sibi timentes, et genio sui temporis se accommodant, obliti illorum, quae in doctores Iudaeos Dominus dixit, *10. V: 44. Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πισεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τῷ μόνῳ Θεῷ οὐ ζητεῖτε; ---*

De morum licentia habeo, quae addere possim; sed,

ne calumniis pugnare videar, abstineo, lectorem dimittens ad ea, quae ROBISONIUS de C. F. BAHRDT, WEISHAUFT, ZWACK, et de *Filiabus Minervalibus* probata dedit libro saepius laudato, horrenda quidem et nefanda adeo, ut sine pudore ista describere haud sustineam.

§ 4.

Investigatis tanti in verum et genuinum Christianismum odii causis, postulat instituti ratio, ut ne hos quidem ipsi veritati nocuisse, vel nocituros umquam (quicquid tandem sibi polliceantur) breviter demonstramus. —

Hoc enim lugemus, illorum sive ignorantiam, sive impietatem et superbiam multum mali Ecclesiae Dei attulisse et afferre quotidie. Quot enim praeclara iuvenum ingenia pellecta fuere! quot doctores, animi et corporis dotibus eximios, qui Ecclesiae fulcra, et honor CHRISTI esse poterant, male suada *κρίσει τῆ Διαβόλης* superbientis implicuit ambitio! quot Pastores, in via Domini talpis coeciores, sibi praeesse dolent ovilia CHRISTI, quae *ἀρχιποιούμενος* sui vocem norunt! quot (nisi prohibeat Deus) peribunt animae, quae a CHRISTO ad KANTIUM; ab *Euangelio* ad *Pseudophilosophiam*; a *fide* ad *opera*; ab *animi submissione* ad *φιλαυτίαν*; a *scientia coelesti* ad *sophismata*; a *vera pietate* ad *virtutes mere civiles*; a *consolatione aeterna* ad *spem inanem*; verbo, a *Christianismo* ad *Ethnicissimum* abducuntur.

In dies crescit error, impudentia, impietas, et ridetur, qui, Servatori suo fidelis, in cruce Domini, sui redemptoris, gloriatur, et quem miseret ruinarum Sionis.

Verum vivit et regit, qui Ecclesiam suo ipsius sanguine redemit, summus Rex et Pontifex in throno. Stabit promissis, et his etiam *Deus providebit!* Egregia, non possum, quin adscribam beati HOLLEBEEKII, *l. l.*, verba: „ Ne unquam in hoc cum tenebrarum „ principe eiusque satellitibus certamine despondeamus „ animum! sed cum orci portae, secundum certissimam CHRISTI promissionem, nullo tempore Ecclesiam sint superaturae, quo magis illi cristas erigant, lacertos moveant, suisque nos telis impetant, eo contra, veritatis clypeo obtecti, eamus „ audentiores, de victoria, sub Ducis nostri auspiciis, certo certius reportanda, nihil quidquam dubitantes.

Certe licet quid detrimenti hic illic tulisse videatur Ecclesia CHRISTI, ob neglectum vitae Evangelicae forte castiganda, stat tamen, stabitque ipsa religionis inconcussa veritas, neque etiam Novatorum obtreccionibus quicquam amisit; nam

1.) *Philosophia*, quam iactant, communi sensui in multis et maximis obloquitur. *Regulae Hermeneuticae*, quas excogitarunt, ab iis ipsis exploderentur, si ad HOMERUM, VIRGILIUM vel TACITUM eas applicares. *Criticam*, qua adeo superbiunt, aut ipsi ignorant, aut mala fide ea abutuntur, vel coniecturis, quas in Socinianis iam ante duo secula refutarunt viri doctissimi, contaminant. Arma igitur illorum non nocent, nisi incautis, vel imperitis.

2.) Religionem, quam impugnant, ipsi laudibus extollunt, nec *Christianorum*, vel etiam *Pastorum* et *Doctorum* titulum respuunt. Cur vero CHRISTUM vocant, qui SOCRATEM et SENECAM sibi sufficere dicunt? Cur ad *Evangelium* provocant, qui de *Corano*, vel EPICETI *Enchiridio* eadem pronunciant? Cur nobiscum computari volunt, qui nos odio perse-

sequuntur? Cur *Naturalismi* nomen effugiant, qui naturae viribus se cuncta debere profitentur? Cur e nostris haberi optant, qui *semias* nos dicere non erubescunt?

3.) Nova multa (nam vix tres consentientes inter *ἑδογμῶς* invenias) licet condidisse Systemata videntur, nihil tamen unquam *novi* in religionem Christianam proferre potuerunt. Sive enim DAMMIUS, quem BAHRDT secutus est, convicia et calumnias Iudaeorum ex *Toledorb*, sive LESSING et alii CELSI et PORPHYRII commenta, sive STEINBART Deistas, sive TELLER et plerique SOCINUM, sive BASSEDOV (omnibus ceteris cordatior) Arianos, sive KANT Fanaticorum deliria et allegorias morales sequatur, vel alii alios Haereticos imitentur; nullus tamen horum aliquid *novi*, quod ad *materiam*, protulit. Quin ipse fatuus ille PAINE suam Christologiae cum veterum Mythologia comparationem nec ipse, nec primus, invenit: extat enim iam in libello, cui titulus: *Commentarius in Edictum Regium, Amst. MDCCLXXXVIII*, cuius blasphemias in S. S. Trinitatem, pag. 27, et in doctrinam de Satisfactione, pag. 60, descriptas dedi in *Diff. Belg. pag. 244*. Sit etiam, antequam PRIESTLEYUS mala fide historiam Ecclesiasticam detorsit in famosissimo libro: *Geschiedenis der verbasteringen van het Christendom. A. MDCCLXXXIV*, idem fecit A. MDCCLXXX scriptor tractatus *Freymutbige Anmerkungen uber das Christenthum*, cui imprimendi facultatem denegavit *Facultas Hallensis*, sed quem *Tellerus* edi permisit. Solidissime illud duobus tomis refutavit cl. HEGELMAIER *Tubingensis*, vid. *Diff. Belg. p. 217*. Legi in hanc rem meretur clar. T. C. PIPER, *Grypwaldensis*, *Dissert. de Antiquorum et Recentiorum relig. Christ. Adversariorum Convenientia et Dissensu*, inserta *Opp. Societ. Hag. pro Defend. Rel. ad annum MDCCLXXXVIII.* Ss 2 4.)

4.) Neque tamen ullum vel systema, vel argumentum, quod *novi* speciem haberet, unquam ab iis prodit, quod non a doctissimis viris, CHRISTUM suum et Evangelicam veritatem amantibus, cito et solide refutatum fuit. — Hoc iam supra in enarratione novissimorum scriptorum Neologicorum, et quid iis repositum fuerit, ostendi.

Quid de integritate S. S. et imprimis Prophetiarum contra recentiorum obreccationes observatum fuerit, imprimis a modo memorato Cl. PIPERO, Diss. cuius argumentum: *Integritas Iesaiæ a recentiorum conatibus vindicata*, A. MDCCXCIII, et ven. BEPKHAUSIO, Gladbachensium Pastore, in *Soc. Hag. ad A. MDCCXCVI*, notavi in MEYER. pag. 248-250.

De *Iustitia vindicativa* et doctrinae capitibus, quae eo spectant, fusius differui contra recentiores *ibid.* pag. 220-228 et 165-174. 177-203 et alibi, qui iam ex A. GELLIO, *Noct. Att. L. VI. C. XIV*, discere potuissent, quid intersit inter *ὀρθότατον*, sive *κόλασιν*, sive *παράδεισιν*, quae emendationem castigando intendit, et *τιμωρίαν*, quae iudicis est *legem vindicantis* et *παραδειγμα*, quod *ad alios deterrendos* reo infligitur.

Porro, quid pro religionis veritate, a Novatoribus defendenda, factum sit a LUDERWALDO et MARESIO, *Superintendentibus*, hoc Anhaltino, illo Brunswicensi, SCHUBERTO, IACOBI, HALLERO, LORENZIO *Straatsburgensi*, SILBERSLACHIO, qui *Historiam Diluvii* ex professo defendit, SEILERO praesertim, diligentissimo viro, et sexcentis aliis, uberius docui in *Diff. Belg.* pag. 245-249. Ubi et *Institutum Anti-arianum* narravi, quod Lady MOYER Londini ad D. Pauli fundavit (ex WENDEBORN *M. Britann. bod. Stat. T. II. p. 199.*) uti et alia eiusdem generis. pag. 251-255.

Silentio tamen praeterivisse, nefas esset, egregium librum, quem ven. D. I. KOPPEN debemus, a ven. Her-

Harlemensium Pastore VAN DER ROEST Belgico idiomate donatum. Hic enim vir doctissimus novam quodammodo ingressus est viam, in demonstranda divina Codicis sacri origine, edito excellentissimo (maximam partem) libro: *Die Bibel ein Werk der Gottl. Weisheit* (Rostoch et Leipz. MDCCLXXXVII et VIII.) in duobus tomis diviso, qui liber ante hunc annum auctior prodiit. Ibi triplicem scopum Codicis S. statuit: 1. Descriptionis genealogiae a primo homine usque ad IESUM CHRISTUM. 2. Singularis repraesentationis divinae potentiae in miraculis et omniscientiae in vaticiniis. 3. Continui fundamenti verae religionis et Ethices. Tum demonstrat, ad haec tria Biblia plene planeque sufficere. Deinde evincit, haec sine singulari influxu divino praestari non potuisse. Denique de diverso genere influxus divini in conscribendis Bibliis sententiam suam adiecit.

Omnia, quae brevissime et digito quasi monstravi, si recte perpendas, mecum statues, ipsam Evangelicam veritatem ex recentissimorum etiam obtreccionibus, callidissime novitatis specie indutis, et nescio qua clarioris lucis laude ornatis, *nihil detrimenti tulisse, aut aliquantulum labefactam fuisse*; multi etsi, prima fronte decepti, fuerunt, et etiamnum sunt *νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι και περιφερόμενοι παντι άνέμω τής διδασκαλίας, εν τή κυβεία των άνθρώπων, εν πανουργία προς την μεθοδείαν τής πλάνης.* (Eph. IV: 14.) qui

— — iusto sine pondere labant,

Perque mare instabiles nimia levitate feruntur,

§ 5.

Restat, ut pro dissertationis instituto evincamus, non tantum nihil perdidisse, sed *multum omnino per-*

ss 3

recentissimam impugnationem lucratam fuisse religionis veritatem.

In his autem multum otii nobis fecit vir clariss. I. H. PAREAU Theol. et l. l. o. o. Professor et in Eccles. Wallon. Daventriensi V. D. M. habita, A. MDCCLXXXIX, Orat. Inaug. *De conatibus Incredulorum, rei Christianae plus emolumenti quam detrimenti afferentibus*: Hic enim licet *incredulorum* nomine eos praecipue intellexisse videatur, de quibus capite praecedenti egimus, multa tamen addidit, quae ad causam nostram apprime faciant. Displicet enim viro cl. „hodierna Theologorum atque Interpretum temeritas et audacia; „displicet, quo magis rationi consentanea reddatur „religio Christiana, labefactari gravissima eius dogmata; „displicet, obscura quaevis aut difficilia ad „arbitrium mutari ac corrigi; „displicet (quod recentissime factum, ex EICHORNII *allgemeine Bibliothek der biblischen Litteratur. T. I. Part. 1 et 2.* observat) „ad aucupandam veluti gratiam incredulorum, inter fallacia somnia numerari mandatum de immolando ABRAHAMI filio; „legislationem Mosaicam sine peculiari Numinis interventu explicari, pleraque, si non omnia, miracula tolli, &c.” pag. 29. 30. Quanquam enim viri, orientalium dictione assueti, hyperbolen non ad literam sequamur, qui ipse mali augmentum, quo scilicet homines non, nisi ab eo, quod nimium est, avocandi essent et absterrendi, optavisse videri possit, quo uberiora ex ipsis erroribus in veritatem emolumenta redundarent, in eo tamen rectissime iudicasse censemus, felicissimos ex eorum, qui religionem nostram impugnant, conatibus, pro sacri codicis interpretatione atque adeo pro ipsa Christianismi veritate, fructus carpi posse.

Hi vero cum plerique eiusdem generis sint, atque illi, quos ex Deistarum obrectationibus nasci solere vidimus, paucis rem absolvemus. I.)

1.) *Authentia* librorum, e quibus potissimum haud-rienda est notitia religionis Christianae, sedulo magis examinata, solidius vindicata, et LARDNERI, LESZII, SEILERI, HAMELSVELDII, aliorumque opera et studio ad eum certi gradum parducta fuit, ut de HERODOTO, PLUTARCHO, CICERONE certiores non simus, quam de sacris, nisi HARDUINO similes esse malimus, cuius fano irridendi.

2.) *Exegesis* vero et recta scripturas interpretandi ratio, quantum a pristina illa mutata, quam laetiori facie fulget! Utriusque Foederis, quotquot reperiri possent, manuscripti et impressi codices collati, antiquissimae versiones in sacrae Critices subsidium vocatae, linguarum indoles investigata, dialecti adhibitae, veterum mores, ritus, cogitandi agendique ratio magis perspecta, omnia denique remedia collata fuere, quibus cum totius scripturae, tum variorum locorum verus sensus investigari, et a Neologorum haud secus ac ceterorum contorsionibus, calumniis, exceptionibus et risu defendi et vindicari possit.

3.) *Revelationis* possibilitas et necessitas, utriusque codicis *θεοπνευστα*, divini *influxus* indoles et natura, *historiarum* fides, *vaticiniorum* veritas et scopus, *miraculorum* certitudo et vis probandi, *locorum* gravissimorum *ἀνθεντία*, *dogmatum* pondera, *Επίβες* praestantia, omnium religionis partium *nexus* et *harmonia*, et si qua alia novatoribus, nihil fere intactum relinquentibus, explosa fuere, adeo confirmata ac demonstrata fuerunt, ut haec pertractaturam fuisse, sine horum criminationibus, humanam fociordiam, et vulgarem in rebus fidei securitatem, nemo sibi, qui homines norit, facile persuadeat.

4.) Ipsi religionis vere Evangelicae dogmata, ad Deum cognoscendum et hominem peccatorem beatandum necessaria, et quae cum iis arctissimo nexu con-
iun-

funguntur, ea nunquam simplicitate tractata, ea modestia et sedulitate (quantum hominibus licuit) explorata, ea ratione veri nominis Philosophis probata, ea persuasione stabilita, eo pio ardore defensa, ea eruditione a conviciandi libidine vindicata fuere, quam post novissimos in eam impetus, reformationis novae specie obductos.

5.) *Historia et Antiquitates Ecclesiasticae*, quarum studium a multis neglectum iacuit, ab aliis obiter tractatum fuit, cum ea impudenter et pessima fide abuterentur adversarii, discipulis et lectoribus, quos harum rerum imperitos scirent, quasi ex tripode narrantes, quae aperte falsa scirent ipsi, maiori cura et diligentia investigatae fuerunt, et plurima pro re nostra argumenta dedere, cum ad malam adversariorum fidem et imposturas depellendas, tum ad remotissimorum seculorum de dogmatibus fidem explicandam, quod, uti saepius contra PRIESTLEY, alios, in antecedentibus, ita uberius monui in *Diff. Belg. pag. 262. seqq.*

6.) Denique (nam quid multis, ubi tot adsunt rerum testimonia, verbis utar?) crevit, et utinam in dies magis crescat!, mutua illorum caritas, qui Dominum IESUM, suum et nostrum, pia et gratissima mente diligunt: filere incipiunt rixae, et, quibus delacerabamur, intestina odia. Omnes ingenui ac veri Theologi, spretis illis de rebus minoris momenti diffidiis et mutuis avorum calumniis, laudabili aemulatione ad compescendos adversariorum clamores certatim concurrunt, et posthabitis Recensentium cum laude, tum vituperio, coelestem Christianismi originem, S. Codicis auctoritatem, veram Domini sui Deitatem, vicarium mortis suae ἀντίλυτρον, Spiritus operationes saluberrimas et Sacramentorum gratiam et consolationem, communibus viribus defendunt. „No-

„ bismet ipsi (inquit HOLLEBEEKIUS l. l.) ne desin-
 „ mus unquam, sed rem nostram dextre semper et
 „ strenue agamus; atque sociatis animis coniun-
 „ ctisque viribus, abiecto partium studio, missa con-
 „ tentione, sopitisque in perpetuum, quibus nunc
 „ toties inter nos collidimur, simultatibus, litibus,
 „ factionibus, pro fide, semel sanctis tradita, adver-
 „ sus communem hunc Christianismi hostem ita de-
 „ certemus, ut propediem illa illucescere videamus
 „ tempora, quibus, deletis ZWINGLI, LUTHERI,
 „ CALVINI, COCCEII, VOETH, LAMPII, aliorumque
 „ eximiorum hominum nominibus, solius CHRISTI
 „ nomine totus, qua late patet, orbis personaturus
 „ sit.” Conf. quae in hanc rem conscripti *D. ff. Belg.*
p. 257. seqq.

Dictis finem imponam. Vidimus, quod me offen-
 surum sponderam, *neque Neologorum nostri aevi,*
neque ceterorum, obtreptionibus, calumniis aut inven-
tis, aliquid perdidisse, multum vero lucratae fuisse ge-
nuae et Evangelicae religionis Christianae veritatem.
 Q. E. D. „ Eant igitur (verba sunt PAREAVII. p. 35.)
 „ cant, et invisae religioni interitum minentur! glo-
 „ rientur sua audacia! Sui et ingenii acumine et ani-
 „ mi robore superbiant! Deus ridet eorum insaniam,
 „ et ex perversis eorum consiliis ac nefariis conati-
 „ bus multos et uberes in rem Christianam produ-
 „ cit fructus, qui plurimum et uberiorum fructuum
 „ spem faciunt non fallacem.”

§ I.

Non vereor, ne me nimium confidere quisquam.
 Arguat, ingeniique putet luctamen inire.
 Sum memor ipse mei, fatis et mea frivola novi. —
 Sed liceat rectum fervare a vulnere pectus,
 Oppositaque volans iaculum depellere parma.
 Nam si nostra fides seculo iam tuta quieto
 Viribus infestis, hostilique arte petita est,
 Cur mihi fas non sit, lateris sinuamine flexi
 Ludere ventosas iactu pereunte sagittas? —
 Sed iam tempus iter longi cohibere libelli,
 Ne tractum sine fine ferat fastidia carmen.

Hiscæ AURELIJ PRUDENTII egregiis, quibus librum priorem in SYMMACHUM, pro defendenda religione Christiana finivit, versibus meliora non reperio, quibus et huic dissertationi, quibusvis omnis aevi Symmachis, id est, Evangelicæ veritatis hostibus et errorum patronis, oppositæ, finem imponam.

Hostili arte religionem peti, et ab ipsis incunabilis petitam fuisse, vidimus; hostilem audaciam *seculis quietis*, quæ a Reformatione, sine Inquisitionis metu, effluxere, maxime crevisse, et *ventosas sagittas* in veritatem emisisse constat. Has vero *ludere*, hæc *volantia iacula opposita parma depellere*, pro viribus, conati sumus.

Judæorum odia et coecitatem, quæ avitam doctrinam asperrantur, gentis suæ oracula detorquent, nugis et calumniis, sibi invicem obloquentibus, veritatem infectantur, explosimus; nihil ab iis unquam allatum, quo eam labefactarint, multa vero, quibus eam confirmarint inviti, ostendimus. *Philosophorum*
 Gen-

Gentilium Elenchi ignorantiam, in contradicendo abfurditates, ex odio et invidio natas calumnias, examinavimus; nihil tamen illorum acutissimos, a CRESCENTE usque ad SYMMACHUM, invenisse, quo Christianismi fidem everterent, plurima vero, et maximi quidem momenti, ex ipsorum scriptis pro veritate Christiana erui posse argumenta, evicimus. Quid *Arabes*, ceterique *Moslemici doctores* Christianis obiecerint, et ad infringenda praecipua religionis dogmata, cum ex S.S., tum aliunde congesserint, examinavimus, et, quid *pro nobis* ab iisdem effectum sit, demonstravimus. Ad ferioris aevi novissima tempora delapsi *Deistarum et Naturalistarum* agmina perlustravimus, odii causas et bella gesta, victores etiam, qui laetos ab iis triumphos egerunt, narravimus, et nihil detrimenti ab iis cepisse coelestem religionis Christianae veritatem, multum vero per eorundem conatus lucratam fuisse, indicavimus. Mutato nomine quid egerint, qui *Christiani* haberi cupiunt, nostri temporis recentissimi hostes, quibus armis nos opprimere conati, quibus et ipsi devicti fuerint, ostendimus. Neque illorum pertinaciam, et, quem timidis incutere solent, terrorem, obstare docuimus, quo minus pede suo firmissimo nitatur veritas, et per novissima bella novas etiam vires adepta fuerit. Quibus dissertationis nostrae instituto satisfecisse nobis videmur. Fertilissimae materiae hic illic haud pauca, ad causam spectantia, neque scitu indigna, neque (ni fallimur) iniucunda, inseruimus, quibus, si facile, quod concedo, careant eruditi, forte iuvenes erudiantur, et veterum lectione minus instructi ab errorum callida fraude liberentur, talia saltem, quibus ipse, vel addiscendis vel etiam docendis, inter tot aerumnas et vitae infortunia, consolarer, et taedium effugerem.

Multa, scio, addenda forent, si recentiorum commenta omnia enarrarem, et ad singula responderem; verum deterruit ipsius materiae ubertas, et finem dissertationi imponendum duxi, *tempus esse*, cum PRUDENTIO ratus, *iter longi cobibere libelli, ne tractus sine fine serat fastidia.*

Veniam pro laude in plerisque ab *aequo* lectore iam petii in *Praefatione*, peto etiamnum. Non enim *nimum confido*, nec *ingenii luctamen in eo*,

Sum memor ipse mei, satis et mea frivola novi.

Venia pro sermonis longitudine, quam ubertas materiae suasit. — Venia pro omni, quod eruditioni verae et accuratae deficit. — Venia pro stilo minus exculto, et ad Latinitatem composito mihi detur. Verum enim vero, pro ipsa, quam elegi, materia, pro religionis Christianae amore et ardore pio, verbo, pro veritate, a quorumvis obtreptionibus defensa, veniam a nemine peto; *Cur enim mihi fas non sit cum PRUDENTIO*, ignoro. Crede mihi, non sum *Entusiasta*, coeco rerum supernaturalium amore, vel Phantasmatum somniis abreptus; conf. quae ipse in id hominum genus notavi *Diff. Belg. p. 129-175*: Literas amo, neque religioni, cuius divina origo solidis non confirmaretur argumentis, me addicerem. Neque me supra alios etiam extollo, aut pietate me superare alios, existimo: Peccator sum et communi hominum labe infectus, sed, hoc cum sentiam, Evangelii necessitatem, Dei in homines miseros benignitatem, et IESU, servatoris mei, nomen eo magis suspicio, veneror, amplector, PRUDENTIO nostro *ὀμνίζωσιν, in Apotbeosi*:

ô Nomen praedulce mihi, lux et decus et spes,
Praesidiumque meum, requies ô certa laborum,
Blandus in ore sapor, flagrans odor, irriguus fons,
Castus amor, pulchra species, sincera voluptas!

Cur

Cur mihi fas non sit? qui intimam de religionis veritate, quam sentio, persuasionem, ingenua exploratione omnium, quae contra eam attulerunt increduli, et eorum, qui iis responsa fuerunt, auxi et confirmavi. *Cur non mihi?* qui eadem, qua oblocutores, utor *cogitandi et scribendi facultate et libertate*; quae saltem viris priscae fidei haud deneganda, cum per illam sibi quicquid carpendi licentiam datam esse Annalistae, Bibliothecarii, et quicquid est Recensentium, autumant, quod et hisce diebus factum vidimus in NICOLAI programme, de renovanda, ab anni sequentis primordiis, editione *von das neue Berlinische Monatschrift von Herrn BIESTER*, Diariis publicis inserto. *Cur denique non mihi?* qui, Ecclesiae reformatae per plures annos minister, doctrinam Euangelicam, quam ore et animo profiteor, pro virili defendere debeo, et novo doctoris munere, iure iurando obstringor, ad eandem veritatem, *exclusis omnibus novitatibus et haeresibus*, docendo et disputando tuendam, et vindicandam.

§ 2.

At forte animosior fui, quam par est, recentiores Neologos Christianismi hostibus annumerando, quos inter tot eruditionis et laudatae probitatis viri reperiuntur.

Sunt, fateor; sed multi etiam eiusmodi inter Arianos, Eulogianos, Socinianos, et vero, reformationis tempore, inter Pontificios fuerunt, quorum erroribus si ob ingenii dotes, vel vitae integritatem percussissent nostri maiores, nos certe laetissima, qua fruimur, luce non collustraremur. Veneror virorum excellentium eruditionem accuratam, ingenii acumen, linguarum, imprimis orientalium, cognitionem,

T t 3

et

et flexanimam, qua pollent, eloquentiam; veneror in studia amorem, in laboribus assiduitatem, in moribus elegantiam, in humanitate exemplum. Personas non odi, neque divinum solium, temere iudicando, occupare studeo. Sed sint, licet non omnes, plerisque orthodoxorum et instructiores et perspicaciores; quid inde? num licet propterea eorum maximos errores dissimulare, animum elatum et in veritatis amantes iniuriosum perferre? licetne ad historias detortas, linguarum et Philosophiae abusum, sacrorum vituperium, optimae religionis irrisionem, et sexcenties refutatorum recoctam cramben silere, tantum ut eorum laudes emendicemus, aut tremendum sustis ictum evitemus? licetne tandem, quia *Christianorum* nomen tantum non respiciunt, hostes *amicos* salutare, et τὸ χαίρειν iis acclamare, qui veram de CHRISTO doctrinam εὐφραστίν? — Amicus PLATO, amicus SOCRATES, sed magis amica VERITAS.

Deum obtestor καρδιογνωσθῆν, qui intima cordis penetralia scrutatur, pacis Ecclesiae me semper fuisse amantissimum, neque ob rem exiguam theologicum, quod aiunt, odium fovisse, saepe illud IACOBI meditantem: μή καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀδελφοί. C. IV: 11. Vid., quae pro mutua Protestantium, *qui fundamenta tenent*, non tam *tolerantia*, quam *unione* scripsi, cum in *Praefat. ad CHRISTIANI Chriſtocratiā*, tum in *Diff. Belg. p. 257-261*: et quid in genere de *Tolerantia* et *Fraternitate* scripsi in *amica responsione ad Dom. STOLKERUM*, et ex ven. HAEFELI in *Praefat. ad Concionem meam in LUC. I: 32*. Verum, cum quis misero mihi *Evangelium Salutis*, impotenti *Divinum Servatorem*, peccatori ἀντίλυτρον, et quotidie πολλὰ πταίνοντι *Spiritum παράκλητον* auferre conatur, adversarium ha-

be-

beo, quocum neque pax, neque induciae. Cum vero Neologorum omnia tela in haec fere capita directa sint, maxime his resistendum duxi, Paulinum iussum secutus, *Rom. XVI: 17.* παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τὰς τὰς διχομασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδαχὴν, ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, ποιῆντας. καὶ ἐκκλινάτε εἰς ἀντὶν.

Quid enim de Ecclesia, quid de religione Evangelica fiat, si ad quodvis novum, vel potius ex antiquitate revocatum dogma, sub vana spe *Tolerantiae* tacendum sit? recte enim CICERO, *ad Div. L. VI. Ep. 7.*, *Scalarum gradus*, inquit, *si alios tollas, alios incidas, nonnullos male haerentes relinquant, ruinae periculum struis, non adscensum paras.* Habeo, quos nemo facile recuset, pro sententia mea testes. GROTIUM dico, qui Socinianismum esse haeresin ait, *ad cuius mentionem Pii omnes exhorrent*, in *Ordd. Holl. Piet. Opp. T. III. fol. 112.* „Scimus (inquit *fol. 99.*) „quam exosum, quam horrendum omnibus olim fuerit ARRI dogma, qui CHRISTUM, Dominum nostrum, Patri consubstantialem negabat. At ille tamen existitisse eum, priusquam Mundus existeret, et Patri simillimum fatebatur. Quanto in CHRISTUM contumeliosior SAMOSATENUS, aut QUICUMQUE ALIUS fundamentum illud evertit, quod Evangelio subternitur, *in principio erat verbum et Deus erat verbum et verbum caro factum est: qui ereptum it CHRISTO gloriam, quam apud Patrem habuit, antequam Mundus existeret: qui abnegare mavult, quam agnoscere, inenarrabile beneficium, quod, qui in forma erat Dei, semet inanivit, servi formam accipiens.*” Sic GROTIUS, qui in *Epist. ad WALAEUM*, a. d. XI Nov. MDCXI, addit: „Eos non modo non *Christianorum*, sed nec *Haere-* „ ii-

„*ticorum* nomine dignor. Quae enim ipsi docent,
 „cum universali omnium aetatum atque gentium fi-
 „de pugnant, et Christianitatem, quantum ego in-
 „telligo, *nomine* retinent, *re* destruunt. Itaque hos
 „a Mahumetillis non longe separo, qui ne ipsi qui-
 „dem IESU maledicunt.” Vid. opp. WALAEI. T. II.
 fol. 399. Hanc ideo Haeresin omnino se abominari scri-
 bit IO. UXTTENBOGAARD, vir Arminianis partibus ni-
 mis addictus, ceterum doctus et pius, in *Epist. Prae-*
stant. Vir. N. CCII. p. 345. Ed. MDCCIV. Quin SA-
 MOSATENUM SOCINO ὁμολογῶν ipse faterur FAUSTUS
 SOCINUS ad *Respons. ANDR. VELANI. Partic. LVIII.*
 — Quicquid ergo dicant novi reformatores, in hoc
 me cum Remonstrantibus sentire profiteor: „Nec
 „corpus stare, neque Ecclesiam rite aedificari pos-
 „se, ubi publice coram ea, in coetu, in quo im-
 „becilles peritis idoneisque ad res discernendas ho-
 „minibus sunt permixti, omnia in dubium vocan-
 „tur, alterque alteri contrariam explicationem pro-
 „fert.” in tractatu Belgico, cui titulus: *Acte van de*
Handelingen der Dienaren, synde by de Broederschap
in het Land genomineert ende by een geroepen, aange-
vangen den 26 May 1624. C. III. § 4.

Haberem, si causa peroranda esset, quae adderem,
 et quibus Neologorum moliminum nexum et cohae-
 rentiam (in scis forte ipsorum Novatorum nonnullis)
 cum maxima illa in omnes religiones et Politias coniu-
 ratione, de qua Cap. II. locutus sum, probarem, sed,
 ne quis me odii accuset, legat. qui plura cupit rerum
 testimonia, quem ibi laudavimus, ROBISONIUM. *Vol. I.*
p. 115. seqq. et inprimis *Vol. I. part. 3.* Neque etiam-
 num quiescunt, qui *Unioni Germanicae*, mutato
Illuminatorum nomine, inserviunt, cuius secreta
 demonstravit ROBISON; nam in *Jahrbucher der Preus-*
sische Monarchie, ad mensem Octob. huius an-
 ni

ni, novos indicatos inveni libellos, v. c. *Antitau-
maturgie oder die Bezweiflung der Wunder. Die fal-
schen Brüder, oder die Wahrheit in einem hellen Lich-
te. Predigt über die falsche Lehre von ewigen höllen-
strafen. Das einzige wahre System der christlichen Re-
ligion, et omnium instar übrige noch ungedruckte Wer-
ke des Wolffbuttelischen Fragmentisten: Ein Nachlaß
von H. E. E. LESSING.* Quare, cum nec ipsi arma po-
nant, a defensione non desistendum duco, nec habent,
quod mirentur, si Christianismi veri nominis hosti-
bus annumerentur, itius commatis Novatores.

§ 3.

Causam defendi et *religionis et meam.* Si vero in
ea infeliciter incidimus tempora, quibus

Veritas crimen putatur, vox fidelis plectitur,
et magnifice in propria causa iudices se constituunt,
qui Neologi; fortiores simus, quotquot Christo Ser-
vatori et Domino nomen dedimus, veritatem mode-
ste, pie, constanter, et seposito partium studio, de-
fendamus, nunquam nos pudeat Euangelii, quo cor-
datum sequamur LAVATERUM, *Prosp. in Aetern. T. IV.*
pag. 31, inprimis 49. Quid convicia timemus? quos
ipsa

Ne mors terreat; est parata palma.
Carcer Christicolis gradus coronae est,
Carcer provehit ad superna coeli,
Carcer conciliat Deum beatis.

PRUDENT. *περὶ σεφανῶν. Hymn. VI. vers. 24.* Ceterum:
Ei δὲ τίς ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖτω. 1 Cor. XIV: 38.

Rideat iam sublimia Christianismi mysteria, salutis
plenissima, tenebrosus et occoecatus in ipsa sapientia
sua mundus, cum terroris iustissimi dissimulatione,
nonnunquam satis conspicua; concutire conetur ea-

Vv

dem

dem corruptissima, qua vivimus, aetas; suffodiat illa male sana multorum industria; stabunt tamen illa, et stare facient omnes, qui IESUM Dominum vere diligunt. Felices animae! quae non abripi se patiantur a spei suae firmitate, seculi atque inferni ipsius fraudes et insultus spernentes! Felix et ego, si, minimus inter συνεργῆς, per hunc qualemcunque meum laborem vel unum forte incautum iuvenem malorum fraudibus eripiam! quod felix, faustumque sit! —

Scripti a. d. XX Decembris MDCCXCVIII.